

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME TÜRKÇE DERS
KİTAPLARINDAKİ EDEBÎ METİNLERİN ÇOCUK
EĞİTİMİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜRŞAD ÇAĞRI BOZKIRLI

TEZ YÖNETİCİSİ
YRD. DOÇ. DR. MİTAT DURMUŞ

KARS – 2010

T.C.
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİRLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Kürşad Çağrı BOZKIRLI'ya ait İlköğretim İkinci Kademe Türkçe Ders Kitaplarındaki Edebî Metinlerin Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi konulu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak oy kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesinin Ünvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Yrd. Doç Dr. Mitat DURMUŞ (Danışman)

Yrd. Doç. Dr. Cengiz GÖKŞEN

Yrd. Doç. Dr. Meheddin İSPİR

Bu tez Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../2010 tarih ve/..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Doç. Dr. Selçuk URAL
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET	I
ABSTRACT	II
ÖN SÖZ	III
KISALTMALAR	V
1. ÇOCUK VE EDEBİYAT	1
1.1. Çocuk Kavramı	1
1.2. Bireyde Gelişim Evreleri	3
1.2.1. Fiziksel Gelişim	3
1.2.2. Ruhsal Gelişim	4
1.2.3. Bilişsel Gelişim	9
1.3. Edebiyatın Çocuk Eğitimindeki Yeri	10
1.4. Edebiyat Eğitim İlişkisi Açısından Çocuk Edebiyatının Yeri ve Önemi	16
2. MİLLİ EĞİTİM VE ÇOCUK	33
2.1. Eğitimde Millilik Evrensellik.....	33
2.2. Ülkemizde Eğitim Politikalarının Milli Eğitim Açısından Değerlendirilmesi	63
3. 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA TÜRLER.....	69
3.1. Türlerin Sınıflandırılması ve Tespiti.....	69
3.2. Metinlerin Tema Bakımından İncelenmesi ve Temalar İle Çocuk Eğitimi Arasındaki İlişki	69
4. 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA TÜRLER.....	76
4.1. Türlerin Sınıflandırılması ve Tespiti.....	76
4.2. Metinlerin Tema Bakımından İncelenmesi ve Temalar İle Çocuk Eğitimi Arasındaki İlişki	76

5. 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA TÜRLER.....	83
5.1. Türlerin Sınıflandırılması ve Tespiti.....	83
5.2. Metinlerin Tema Bakımından İncelenmesi ve Temalar İle Çocuk Eğitimi Arasındaki İlişki.....	83
6. GENEL DEĞERLENDİRME.....	91
SONUÇ	95
KAYNAKLAR	97

ÖZET

İnsan, hayatının her döneminde çeşitli maddi ve manevi ihtiyaçlar içerisinde. Bu ihtiyaçların doğru bir şekilde karşılanabilmesi için her yaş dönemine ait gelişim özelliklerin bilinmesi ve ona göre hareket edilmesi çok önemlidir. Özellikle çocukluk dönemi insan hayatının geri kalanını doğrudan etkilediğinden büyük önem taşımaktadır. Bu dönem içerisinde çocuğun maddi ihtiyaçlarının karşılanması kadar manevi ihtiyaçlarının da karşılanması sağlıklı bir bedensel ve ruhsal gelişimin yolunu açmaktadır. Milletler de bireylerden oluştuğundan, her millet kendi geleceği açısından sağlıklı ve kendi değerlerini benimsemiş fertleri yetiştirmeyi amaçlarlar. Toplumsal değerlerin aktarımı yoluyla çocukta dil, kişilik ve ahlâk gelişimi sağlanırken, çocuğun ait olduğu toplumla barışık olması sağlanmış olur. Edebiyat bu aktarımın sağlanmasında önemli bir araçtır. Çocuk dilini, kültürünü kısacası içinde yaşadığı toplumu bu araç sayesinde tanıma olanağı bulur. Kendini ve çevresini, içerisinde hayattan kesitler barındıran edebiyatla öğrenmiş olur. Bundan dolayı farklı türleri yoluyla, çocuğa gerek dilsel, gerekse toplumsal birçok değeri kazandıran edebiyatın çocuk eğitiminde kullanılması çok önemlidir.

Emperyalizme karşı verilmiş bir Kurtuluş Savaşı ile doğan Türkiye Cumhuriyeti, özellikle Atatürk döneminde, her alanda tam bağımsız olmayı amaç edinmiştir. Eğitim bu alanların başında gelir. Dönem içerisindeki uygulamalar incelendiğinde, eğitime büyük önem verildiği ve eğitimin millî yönünün aksatılmadığı dikkati çekmektedir. 1950 yılından itibaren başlayan ve günümüze kadar gelen süreçte ise eğitimin millî vasfının gittikçe zayıfladığı görülmektedir.

Çalışmamızda devlet eliyle basımı ve dağıtımı yapılan ilköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitaplarındaki edebi metinler tür ve tema olarak incelenerek, çocuğun gelişiminde ve eğitiminde ne gibi katkılarının olacağı ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Eğitimi, Edebiyat, Millî Eğitim, Türkçe Ders Kitabı

ABSTRACT

Human beings have both physical and spiritual needs throughout their lives. For providing these needs in a right way, it is significant to know characteristics of each developmental period and behave appropriately to these characteristics. Especially childhood period is very significant due to the fact that it has a direct effect on human beings' prospective lives. During this childhood period, providing both physical needs besides the spiritual needs lightens a healthier physical and psychological development. Nations are composed of individuals; so, each nation for its own future aims educating citizens who are healthy and assimilating their nation's own values. With the help of transferring societal values, children have chance to learn their own language, personality and moral developments and besides, society has chance to protect their own future. Literature is an important tool for transferring these developments. Children have chance to learn their language and culture through this tool. They learn themselves and their environments through literature which includes also cross sections of life. Therefore, literature has a significant role in gaining both language and social values through different types of it, and it is important in education of children.

Turkish Republic, which was established just after the Republican War in response to imperialism, aims independency in every arena especially during Atatürk period. Education is on top of these arenas. When the applications during this period are examined, it is observed that education was given importance and national dimension of education was not delayed. Since 1950 and up to nowadays, it is seen that national dimension of education has not been considered appropriately.

In this study, Turkish Language textbooks used in second level of elementary education, which are printed under the control of State and distributed by it, are examined according to literary texts' types and themes besides it is also aimed to determine the possible contributions to children's development and education.

Key Words: Education of Child, National Education, Turkish Language Textbook

ÖN SÖZ

Eğitim en kestirme tanımıyla bireyde istendik davranış değişikliği yaratma sürecidir. Ailede başlayan bu süreç yaklaşık 6-7 yaşlarından itibaren okulda devam eder. Eğitimin okulda devam eden bu kısmı insan hayatının geri kalanını önemli ölçüde etkilemekte, değiştirmektedir. Ülkemizde zorunlu eğitim süresini kapsayan ve adına “ilköğretim dönemi” denen bu süreç kendi arasında ikiye ayrılır. 1. ve 5. sınıflar arasındaki dönem “ilköğretim birinci kademe”, 6. ve 8. sınıflar arasındaki dönem ise “ilköğretim ikinci kademe” olarak nitelendirilir.

İlköğretim döneminin birinci kademesi çocuğun temel becerileri kazandığı dönemdir. İkinci kademe ise artan zihinsel faaliyetlerle birlikte kazanılan temel beceriler geliştirilerek daha ileriye taşınır. Çocukluktan yetişkinliğe geçiş sürecini içine alan bu dönemde okullarda eğitime yardımcı olarak kullanılan en önemli materyal ders kitaplarıdır. Buradan okullarda kullanılan kitapların ülkenin eğitim stratejisine ve ulusal hedeflerine uygun olması gerektiği sonucunu çıkarmak zor olmayacaktır.

Türkçe ders kitaplarının diğer ders kitaplarından farkı en önemli kültürel değerimiz olan dilimizin işlenmiş hali olan edebî ürünleri barındırıyor olmasıdır. Edebî metinlerin çocuk eğitiminde kullanılmasının ise sağlayacağı birçok fayda vardır. Türkçe ders kitaplarının çocuk eğitimi açısından incelenmesi eğitimimiz açısından var olan ile olması gerekenin ayrımının yapılmasına yardımcı olacaktır.

Türkiye açısından Atatürk'ün ölümü ile başlatabileceğimiz ancak 1950 yılından itibaren yoğunlaştığını gördüğümüz eğitimimize müdahaleler yabancı uzmanlarla başlar. Başlangıçta eğitimimizle ilgili sadece raporlar veren yabancı uzmanlar, daha sonra eğitim sistemimize doğrudan müdahil olmuşlardır. Çok partili hayata geçişle birlikte dışarıdan çağrılan uzmanların sayısı artarken eğitim için yurt dışına ve özellikle de ABD'ye gönderilen insan sayısında da önemli artış yaşanmıştır. Bu kişiler dönüşlerinde Millî Eğitim Teşkilatı ile birlikte diğer kurumların kilit noktalarına yerleştirilmişlerdir.

Bugün geldiğimiz yere bakıldığında kendi silahını yapamayan, sanayisi olmayan, teknolojiyi üreten değil tüketen durumda olan bir ülkeyiz. Daha önemli ve tehlikeli olan ise insanımızın gittikçe kendi kültürüne, diline ve tarihine yabancılaşıyor olmasıdır. Günlük konuşmalarında dahi artık insanlarımızın Türkçe olmayan sözcükleri tercih etmesi ya da dört bir yanımızı kaplamış olan yabancı isimli işyerleri kendi kültüründen uzaklaşmanın en bariz örnekleridir. Bununla birlikte eğitimimiz ortak değerlere sahip insanlar yetiştirme vasfını yitirdiğinden uzunca bir süredir etnik temelli terör meselesi ülkemizin gündemini işgal etmektedir.

Eğitim, kullanılan araç-gereçle daha etkili kılınan bir süreçtir. Bu nedenle eğitimin temel araçlarından ders kitaplarının eğitimin başarılı sonuçlar vermesinde önemli bir rolü vardır.

Çalışmamızda ilköğretimin ikinci kademesinde kullanılan Türkçe ders kitapları ele alınarak bunlar üzerinden Türkçe eğitimimizin mevcut durumuyla ilgili birtakım tespitler de bulunuldu.

Yedi bölümden oluşan çalışmamızın ilk bölümünde; “çocuk kimdir” sorusunun yanıtı verilirken, edebiyat ile eğitim arasındaki ilişki açıklanarak çocuk edebiyatının önemi ortaya kondu.

İkinci bölümde; Cumhuriyet döneminde eğitimle ilgili çeşitli uygulamalara değinilerek, eğitimin nasıl millî ve evrensel olabileceği tartışıldı.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci bölümlerde; 2009-2010 eğitim-öğretim yılında okullarda ortak olarak kullanılan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinler, türlerine ve temalarına göre tasnif edilerek, çocuk eğitimi açısından incelendi.

Çalışmamızın altıncı ve son bölümünde; ders kitaplarında, edebi türlerin değişim oranları tespit edilerek, ders kitaplarının çocuk eğitimi açısından genel bir değerlendirmesi yapıldı.

Sonuç bölümünde; ders kitaplarının Millî Eğitim Temel Kanunu’nda belirtilen insan tipinin yetiştirilmesine sağlayacağı katkılarla ilgili kanaatlerimize yer verilmiştir.

Çalışmam sırasında rehberliğini eksik etmeyen, eksiklerimi ve hatalarımı düzeltmem konusunda sürekli desteğini gördüğüm değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Mitat DURMUŞ’a teşekkürü borç bilirim.

Kürşad Çağrı BOZKIRLI

KARS - 2010

KISALTMALAR

age: Adı geçen eser

agm: Adı geçen makale

agt: Adı geçen tez

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ODTÜ: Orta Doğu Teknik Üniversitesi

s. : Sayfa

S. : Sayı

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

vd: ve diğerleri

1. ÇOCUK VE EDEBİYAT

1.1. Çocuk Kavramı

İnsan hayatının ilk yıllarını kapsayan çocukluk dönemi farklı kaynaklarda:

*“Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan.”*¹

*“Kendine has ihtiyaçları ve hakları bulunan, yaşı küçük olması sebebiyle özel olarak korunması gereken insandır. Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişidir.”*²

*“İki yaşından ergenlik çağına kadar süren büyüme dönemi içinde bulunan insan yavrusu.”*³

*“Bireyin (...) iki yaşından ergenlik çağına kadar geçirdiği süre...”*⁴ şeklinde tanımlanmaktadır.

Bunlarla birlikte Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’nde “çocuk” 0-18 yaş arasındaki insan olarak tanımlanır.⁵ Bir çocuk edebiyatı ürünü olan ninnilerin 0-2 yaş aralığında kullanıldığı düşünülürse “çocuk” kavramı için yapılan bu uluslar arası tanımlamayı kullanmak yanlış olmaz.

Yukarıda dönemselsel olarak sınırı çizilmeye çalışılan ‘çocukluk’ neden insan hayatında önemlidir? Adler buna *“Ruhsal anormalliklerin bize öğrettiği ilk şey, insan ruhsal yaşamının oluşumunda en güçlü dürtü ve uyarıların ilk çocukluk çağından kaynaklandığıdır.”*⁶ şeklinde cevap vermektedir. Ona göre, bir insanın özellikleri çocukluk yaşamının yansımalarıdır. Bu nedenle bir insanın çocukluk çağında yaşadıklarını kendi ağzından işitip yorumlamak onun nasıl bir insan olduğu

¹ Hasan Eren ve diğerleri (Haz.), **Türkçe Sözlük 1, A-J**, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Yeni Baskı, 1988.

² Ali Seyyar, **İnsan ve Toplum Bilimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Değişim Yayınları, İstanbul 2002

³ A. Ferhan Oğuzkan, **Çocuk Edebiyatı**, Anı Yayıncılık, Ankara 2001, s. 2

⁴ Zeki Gürel, Fahri Temizyürek, Namık Kemal Şahbaz, **Çocuk Edebiyatı**, s. 1

⁵ http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html#art2 (Erişim: 20.08.2010)

⁶ Alfred Adler, **İnsanı Tanıma Sanatı** (Çev.: Kamuran Şipal), Say Yayınları, İstanbul 1992, s. 24

ile ilgili fikir yürütülebilmesinin en önemli yoludur.¹ Bireyin tüm hayatı üzerinde çok önemli etkileri olan çocukluk döneminin sağlıklı bir şekilde atlatılabilmesi çok önemlidir. Eğitim ailede başlayıp okulda devam eden bir süreçtir. Bu süreçte özellikle ailenin, çocuğun gelişim özelliklerine dikkat etmesi bu sürecin sıkıntısız atlatılmasını sağlar. Aile bu şekilde çocuğun ileriki yaşantısına da katkıda bulunmuş olur.

Örneğin, “*okul öncesi dönemdeki çocuğun başlıca ilgi alanı o anda mevcut gerçekliktir. Geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasındaki ayırım henüz muğlak bir kavramdır. Çocuk başkalarının görüşlerini kavramakta güçlük çeker. Çocuklarına kendi bakış açılarını anlatmaya çalışan tüm annelerin de doğrulayacağı gibi, çocukta ‘merkezden ayrılmak’ ya da kendi bakış açısını terk etme becerisi çok yavaş gelişir. Bu nedenle, okul öncesi dönemdeki öğrenme birinci elden deneyimlere ve ilgiye dayandırılmalıdır. Hatırlamamız gereken belki de en önemli şey, çocuğun herhangi bir duruma bizimkinden farklı zihinsel çengellerle katıldığıdır.*”²

“Bebekler ‘bilme ihtiyacı’ ile donatılmış olarak doğarlar. Bizim görevimiz ise onlara sevgi ve benimseme ile yaklaşmak ve gelişimlerinin her aşamasında hammadde olarak gerekli uyarıcıları sağlamaktır.”³

Gazali de verilen her şeyi koşulsuz kabul edebilecek saflıkta olan çocuğun kalbini saf bir cevhere benzettirirken onun iyi bir insan olabilmesini iyi bir eğitim almış olması şartına bağlar.⁴

İşte edebiyatın rolü de burada ortaya çıkmaktadır. Çünkü edebiyat ürünleri çocuğun öğrenme ihtiyacını giderir. Aynı zamanda çocuk edebiyat ürününde verilen mesajları kendi doğruları haline getirir, bu sayede çocuğun eğitimine de katkıda bulunulabilir. Yani çocuk onları okuyup-dinleyerek öğrenir ve birtakım kazanımlar elde etmiş olur.

Edebiyatın insan hayatındaki yerine geçmeden son olarak insanın fiziksel ve psikolojik gelişim dönemlerine değinilecektir. Her gelişim dönemi kendine has birtakım özellikleri barındırır. Bu dönemlerin özelliklerinin bilinmesi ve ona göre hareket edilmesi insan sağlığı üzerinde olumlu etkiler yaratmaktadır.

¹ Adler, **age.**, s. 25

² Jane M. Heally, **Çocuğunuzun Gelişen Aklı** (Çev.: Ayşe Bilge Dicleli), Boyner Holding Yayınları, İstanbul 1999, s. 61-62

³ **age.**, s. 52

⁴ Hâluk Yavuzer, **Çocuk Psikolojisi I Duygusal ve Toplumsal Gelişim**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982, s. 6

1.2. Bireyde Gelişim Evreleri

1.2.1. Fiziksel Gelişim

Gelişim, “...döllenmeden ölüme kadar süren yaşam dönemi içinde organizmada gözlenen düzenli ve sürekli değişikliklerdir.”¹ Gelişim bir süreçtir ve farklı boyutları vardır. Bu boyutlardan biri de psikolojik gelişimdir. Bireyde ruhsal gelişim, fiziksel gelişime paralel ilerleyen bir süreçtir. Toplum içerisinde, fiziksel farklılıkları ya da eksiklikleri bulunan bireylerin ruhsal sorunlar yaşayabilme ihtimali toplumun diğer fertlerine göre daha yüksektir. Bu nedenle, psikolojik gelişim aşamalarından önce fiziksel gelişimden bahsedilmesi gerekmektedir. Fiziksel gelişim evreleri şu şekildedir.²

PRETAL DEVRE (DOĞUM ÖNCESİ)		POSTNATAL DEVRE (DOĞUM SONRASI)	
Oyum Dönemi	Döllenme anından ikinci haftanın sonuna kadar.	Yeni Doğan Bebek (Neonate)	0-4 hafta
Embriyo Dönemi (Embriyon)	Üçüncü haftadan sekizinci haftanın sonuna kadar	Bebeklik	4 hafta- 2 Yıl
Fetüs Evresi	Üçüncü aydan doğuma kadar	İlk Çocukluk	2-6 Yıl
		Son Çocukluk	6-11 Yıl (Kızlarda) 6-13 Yıl (Erkeklerde)
		Ergenlik	11-20 Yıl (Kızlarda) 13-20 Yıl (Erkeklerde)

Diğer bazı kaynaklar da, doğum öncesi ve doğum sonrası gelişim dönemleri benzer şekilde sıralanmış, bunlara ek olarak ergenlik sonrası da genç yetişkinlik dönemi, orta yetişkinlik dönemi ve ileri yetişkinlik dönemi şeklinde sınıflandırılmıştır.³

¹ Betül Aydın, “*Gelişimin Doğası*”, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi** (Edt.: Binnur Yeşilyaprak), Pegema Yayıncılık, Ankara 2005, s. 32

² Yavuzer, **age.**, s. 16

³ Aydın, **agm.**, s. 41-43

Küçük farklılıklarla da olsa bedensel gelişim aşamaları sıralandığı gibidir. Genel olarak bu sıra takip edilmekte ve bireyin her dönem içerisinde, dönemin gerektirdiği gelişimi göstermesi beklenmektedir.

“Gerçekte insan yaşamı belirli özelliklerin önde geldiği dönemlerle birbirinden ayrılır. İster tamamlansın ister tamamlanmasın herkes bu dönemleri yaşar. Sağlıklı gelişim, ancak her dönemin tek tek sağlıklı bir biçimde tamamlanması ile olasıdır. Dönemlerden birinde bir aksama ve yetersizlik olduğunda sonraki dönemlerinde bundan etkileneneği ileri sürülmektedir Bu da etkilenmenin dercesine göre değişik alanlarda bozukluğa neden olur.”¹

Fiziksel gelişim dönemleri içerisinde, konumuz gereği özellikle çocukluk dönemindeki gelişime değinilecektir. Daha önce verilen ‘çocuk’ tanımlarından hareketle, çocukluk dönemi kazanımları, ergenlik de dâhil olmak üzere, sıralanacaktır.

İlk çocukluk döneminde çocuk, konuşmayı, kendi kendine yemek yemeği, cinsiyet farklılıklarını, akranlarıyla ilişkiler kurmayı, sonraki aşama olan son çocukluk döneminde akranlarıyla ortak etkinliklerde bulunmayı, cinsiyetine uygun davranışlar sergileyebilmeyi, okuma-yazma-hesap yapma gibi temel okul becerilerini öğrenir. Bunların yanı sıra, kişisel bağımsızlığını kazanmaya başlayan bu dönem çocuğunda değerler sistemi ve vicdan anlayışı da oluşmaya başlamaktadır. Çocukluğun son bulmaya başlayarak, gençliğe ilk adımların atıldığı ergenlik dönemi ise, bedensel özelliklerin kabul edilip, etkili bir biçimde kullanıldığı, aile içinde bağımsızlık kazanıldığı, karşı cinsle olgun ilişkiler geliştirilerek evlilik ve aile hayatına hazırlanılmaya başlandığı, sorumluluk almaya çalışılan, özellikle de ideolojilere karşı duyarlı olunan bir dönemdir.²

Fiziksel gelişime paralel olarak çocukta birtakım ruhsal değişimler görülmeye başlanır. Tıpkı fiziksel gelişimde olduğu gibi ruhsal gelişim de birbirini takip eden dönemler halinde gerçekleşir. Bu süreci açıklamaya çalışan farklı yaklaşımlar mevcuttur.

1.2.2. Ruhsal Gelişim

¹ Selâhattin Şenol, **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Sık Danışılan Konular ve Yol Gösteren Yaklaşımlar**, HYB Yayıncılık, Ankara 2006, s. 14

² Aydın, **agm.** , s. 43-44

Bireydeki ruhsal gelişim anlatılırken, ruhsal gelişimde çocukluk döneminin önemini vurgulayan Freud'un ortaya koyduğu Psikoseksüel Gelişim Kuramının yanında, çocukluk döneminin önemli olduğunu, ancak ruhsal gelişimin çocukluk dönemiyle sınırlandırılmayacağını ve hayat boyu devam eden bir süreç olduğunu belirten Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramını da ele almak gereklidir.

Psikoseksüel Gelişim Kuramı

Freud tarafından ortaya konulan bu kuramda, kişilik gelişiminde özellikle ilk altı-yedi yılın çok önemli olduğunu belirtilmiş, yetişkinlik dönemindeki kişisel özellikler üzerinde bu dönemin izlerinin etkili olduğunu savunulmuştur.¹ Freud'a göre gelişim sırasıyla, oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemler şeklinde gerçekleşmektedir.

Oral dönem, doğumla ilk on sekiz ay arasındaki dönemdir. Çocuğa gösterilen ilginin düzeyi, kişilik üzerinde önemli izler bırakır. *Yeterince beslenemeyen ya da tam tersine kendi başına beslenebilecekken bile annesi tarafından uzun süre emzirmeye devam edilen bebeklerde güvensiz ve bağımlı bir kişiliğin çekirdekleri oluşur.*² Bu dönem temel güven duygusunun kazanılması açısından önem taşır.

Anal Dönem, çocuğa tuvalet alışkanlığının kazandırıldığı bir buçuk yaş ile üç yaş arasındaki dönemdir. *Katı bir tuvalet eğitimi içinde, anneye karşı cezalandırılma beklentileri geliştiren çocukların, yetişkinlik yıllarında aşırı düzenlilik, katı görüşlülük, inatçılık, dik kafalılık ve cimrilik gibi olumsuz kişilik özellikleri geliştirecekleri, buna karşın uyumlu ilişkilerin özerklik, bağımsızlık, girişimcilik, kararlılık ve iş birliği yetenekleri kazandıracığı ifade edilmektedir.*³

Fallik Dönem, üçüncü yaşın sonu ile yedinci yaşlar arasında yaşanan dönemdir. Çocuk bu dönemde cinsiyet farklılıklarını kavrar. Sorduğu sorular ve merakı yüzünden ötelenen çocuklarda, cinsel kimlikle ilgili sorunlar yaşanır.⁴ Bu dönemde erkek çocuklar Oedipus, kız çocuklar Elektra psikoseksüel karmaşalarıyla karşılaşabilirler. *“Oedipus karmaşası, erkek çocuğun bir şekilde annesine karşı cinsel bir yakınlık beslemesi, bunun kabul edilemez bir durum olması nedeniyle de babası tarafından cezalandırılacağı kaygısını yaşamasıdır. Bu durumu Elektra*

¹ Gürhan Can, “*Kişilik Gelişimi*”, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi** (Edt.: Binnur Yeşilyaprak), Pegema Yayıncılık, Ankara 2005, s. 116

² Münire Erden, Yasemin Akman, **Gelişim ve Öğrenme**, Arkadaş Yayınevi, Ankara 2005, s. 87

³ Can, **agm.**, s.118

⁴ Erden ve Akman, **age.**, s. 87

karmaşası içinde kız çocukları da benzer şekilde babaya ilgi duyma korkusu biçiminde yaşarlar.”¹

Latans Dönem ve Genital Dönem, kendinden önceki dönemlerde kazanılan niteliklerin pekiştirilip geliştirildiği dönemlerdir. *“Freud’a göre ilk üç döneme oranla son iki dönemin kişilik üzerindeki etkileri daha azdır.”²*

Freud psikoseksüel kuramını oluşturmak için yaptığı klinik araştırmalarda hastalarına öncelikle ‘aklına gelen ilk şeyi söyle’ demekteydi. Çalışmaları sonucunda hastalarının büyük kısmının kişilik gelişimlerinde, yaşamlarının ilk altı yılı içindeki yüzlerin önemli bir yer kapladığını gördü. Kuramını da bu temel üzerine oturtan Freud’a göre erişkin kişiliğini anlamak için çocukluk yıllarını incelemek gereklidir.³

Psikososyal Gelişim Kuramı

Erikson tarafından ortaya konulan bu kuram, bireyin ruhsal gelişiminin yaşam boyu devam ettiği noktasından hareket eder. Her dönemde belli başlı kilit davranışlar bulunmaktadır. Sağlıklı ruhsal gelişim bu dönemleri atlatmaktaki başarıya bağlıdır. Erikson’a göre gelişim dönemleri ve her gelişim döneminin özellikleri aşağıdaki tabloda gösterildiği şekildedir:

¹ Can, **agm.** , s.119

² Erden ve Akman, **age.** , s. 87

³ Yavuzer, **age.** , s.31

Psikososyal Gelişim Dönemleri¹

Dönemler / Karmaşalar	Dönem İçinde Kazanılacak Olumlu ya da Olumsuz Kişilik Özellikleri	Temel Öge	Yapılacak Yardımlar
I. Bebeklik (0-1 yaş) Güvene Karşı Güvensizlik	Başka insanlara karşı güven duygusu geliştirebilmek. Güvenilir bir dünya içinde kendini emniyette hissetmek ya da; başkalarına güvenmemek, kendi dışında güvenilemez ve düşmanca bir dünya olduğuna inanmak.	Ana-baba ya da onların yerine geçen kişiler	Çocuğun bakımı ve sevgi gereksinimlerini sürekli ve tutarlı bir biçimde doyumak.
II. İlk Çocukluk (1-3 yaş) Özerkliğe Karşı Kuşku ve Utanç	Kendi duyguları, düşünceleri ve davranışlarının doğru olduğuna ilişkin bir duygu geliştirerek, ana-babadan bağımsız davranabilmek ya da; kendi duygu, düşünce ve davranışlarının doğruluğundan kuşku duyarak, yetersizliğinden dolayı utanç duyguları geliştirmek.	Ana-baba ya da onların yerine geçen kişiler	Kendi kendine başarabileceği hedefler oluşturarak, girişimlerini desteklemek, başarılarının ödüllendirmek, başarısızlıklarını görmezden gelmek.
III. Okul Öncesi Dönem (3-6 yaş) Girişkenliğe Karşı Suçluluk	Başkalarının haklarını gözeterek belli amaçlara yönelik girişimleri başlatabilmek, sorumluluk almaya istekli olmak ya da; yapmak istediklerinin yanlış olduğuna inanarak suçluluk duyguları geliştirebilmek.	Ana-baba, okul öncesi öğretmenleri	Kendi kararlarına dayalı anlamlı seçimler yapabilmelerine olanak verebilecek alternatifler önermek. Kendi başlattığı eylemlerinden dolayı çocuğu eleştirmemek, cezalandırmamak.

¹ Can, agm. , s. 123

IV. İlköğretim Dönemi (6-12 yaş) Başarılı Olmaya Karşı Yetersizlik	Başarılı ve yeterli olmaya istek duymak, kendi gücüne güvenmek, kendisiyle ilgili yeterlik duyguları geliştirebilmek ya da; yetenekli olmadığına inanarak, yetersizlik duyguları geliştirmek.	Ana-baba, ilköğretim öğretmenleri	Yetenekleri ölçüsünde başarılı olabileceği öğrenme durumları düzenleyerek, başarılarını desteklemek. Başkalarıyla kıyaslamadan, geçmiş başarısı ile şimdiki başarısını karşılaştırmak.
V. Ergenlik (12-18 yaş) Kimlik Edinmeye Karşı Kimlik Karmaşası	Olumlu bir kimlik duygusu içinde gelecekle ilgili, sosyal, kişisel, cinsel ve mesleki rol kararları oluşturabilmek ya da; kimlik karmaşası içinde gelecekte neler yapabileceğine ilişkin kararlar oluşturabilmede başarısız kalmak.	Aile, okul, akranlar	Olası toplumsal rollerini araştırmasına fırsat vermek. Başarılı rol modelleri göstermek.
VI. Genç Yetişkinlik (20-40 yaş) Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık	Başkalarına açık olabilmek ve yakın ilişkiler kurabilmek ya da; başkalarıyla anlamlı ilişkiler kurabilme konusunda başarısız olmak.	Öğretmen, yakın arkadaş, eş	Başkalarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri yönünde gençleri cesaretlendirmek, onlar için bu hedeflerini gerçekleştirebilecekleri etkinlikler hazırlamak.
VII. Yetişkinlik (40-65 yaş) Üretkenliğe Karşı Durgunluk	Yaratı ve üretken olabilmek ve gelecek kuşakların yetiştirilmesine yönelik sosyal sorumluluklar üstlenebilmek ya da; kendi içine kapanarak yalnızlaşmak.	Aile, arkadaş, iş dünyası	Gençleri yaratıcı ve üretken bireylerin yaşam öyküleri konusunda bilgilendirmek, onları bu konudaki olumlu rol modelleriyle etkileştirmek.
VIII. Yaşlılık (65 yaş ve üstü) Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk	Kendi geçmişiyle ilgili değerlendirmelerinde, geçmiş yaşamı hakkında olumlu duygulara sahip olmak ya da; başarısızlıklarla dolu bomboş bir yaşam algısı içinde, hayal kırıklıkları ve umutsuzluk duyguları geliştirmiş olmak.	Geçmiş sosyal deneyimler, aile, arkadaşlar	Daha önceki gelişim dönemlerinden itibaren bireylerin, yapmış oldukları seçimlerini yaşlılık dönemleri açısından değerlendirmeye çalışmalıdırlar.

1.2.3. Bilişsel Gelişim

“Bilişsel gelişim bireydeki akıl yürütme, düşünme, bellek ve dildeki değişimleri kapsar.”¹ Bireydeki zihinsel gelişim dönemleri ve her dönemde görülen belli başlı özellikler Piaget’e göre şu şekildedir:²

Evreler	Yaklaşık Yaş	Temel Özellikler
Duyusal Hareket Dönemi	0-2	‘Nesnelerin değişmezliği’ kavramının var olması. Tepkisel davranıştan amaca yönelik davranışa geçiş. Taklidi, hafızayı ve düşünceyi kullanmaya başlama.
İşlem Öncesi Dönem	2-7	Dünyadaki nesnelere temsil etmek için semboller kullanma yeteneğinin gelişmesi. Düşünme hala ben-merkezli. Dili kullanmaya geçiş. İşlemleri tek yönlü düşünme. Başka bir kişinin bakış açısından bakamama durumu.
Somut İşlemler Dönemi	7-11	Mantıksal düşünmede gelişme. İşlemleri tersine de anlama ve kullanabilme becerisi. Düşünmenin ben-merkezcilikten kurtulması ve problem çözmenin ben-merkezcilikten yavaş yavaş uzaklaşması. Soyut düşünce hala mümkün değil.
Soyut İşlemler Dönemi	11 yaş ve üstü	Soyut ve tamamen sembolik düşünce ile sistemli deney ve mantık sayesinde problem çözümü mümkün. Düşünceye bilimsellik başlama hali ve sosyal kimliğiyle ilgili merak ve kaygı geliştirme.

Zihinsel gelişime paralel olarak çocukta dilsel gelişimlerde görülür. Yaşamın ilk beş yılında görülen dilsel gelişim şöyle özetlenebilir:³

Yaşamın İlk Beş Yılında Dil Gelişiminde Görülen Temel Aşamalar	
Doğumdan 1 aya kadar	Ağlamanın dışında başka sese rastlamaz.
2-5 ay	Bebek “agu” sesleri çıkarır.
6-12 ay	Bebek, sesleri kendi kendine tekrar eder.
12 ay	İlk kelime. Bir sesi, bir nesneyi veya olayı belirtmek için tutarlı ve düzenli bir biçimde ilk defa kullanılır.
12-18 ay	Cümle yerine kullanılan tek kelime. İki heceli/kelimeyi ifadeyi ilk defa kullanır.

¹ Hadiye Küçükkaragöz, “Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi”, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi** (Edt.: Binnur Yeşilyaprak), Pegem Yayınları, Ankara 2005, s. 78

² Zeynep (Avanoğlu) Kızıltepe, **Öğretim Eğitim Psikolojisine Çağdaş Bir Yaklaşım**, Merteks Yayınları, İstanbul 2004, s. 39; Küçükkaragöz, **agm.**, s. 86

³ Mehralı Calp, **Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi**, Eğitim Kitabevi, Konya 2007, s. 53-56; Küçükkaragöz, **agm.**, s. 103

18-24 ay	İki kelimeyi bir cümle içinde sık sık kullanır.
24-60 ay	Kelime hazinesi artar, cümlelerde kullanılan kelime sayısı artar. Fiillerin zamanlarında değişiklik yaparak, kelimelere yeni ekler getirerek daha karmaşık gramer kurallarına uygun yapılar kullanmaya başlar.

Çocuk ailesi ve yakın çevresiyle olan iletişimi sonucunda anadilini öğrenmiş olur. Daha sonraki dönemde yani “Okul öncesi ve ilköğretim dönemlerinde çocuk değişik etkinliklere sokularak, gözleme, dinleme, konuşma ve yazma becerileri geliştirilir.”¹

Bireydeki bilişsel, duyuşsal ve bedensel gelişmeler bu şekilde ortaya konduktan sonra, edebiyatın eğitimdeki öneminden bahsedilerek edebiyat eğitim ilişkisi bağlamında, çocuk edebiyatının, çocuğun eğitiminde ve gelişiminde ne gibi etkilerinin olduğuna değinmek yerinde olacaktır.

1.3. Edebiyatın Çocuk Eğitimindeki Yeri

“İnsanları duygu düşünce ve hayal bakımından yükselten, ondaki estetik duyguyu heyecana/harekete getirecek değerde şiir, roman, hikâye, tiyatro vd. gibi nazım ve nesir halindeki sanat eserlerinin tümüne; bu eserleri inceleyen bilime; bu bilimi konu olarak ele alan kitaplar manzumesine edebiyat denir.”²

Edebiyat için yapılmış diğer bir tanımda ise “...kitap ve her türlü yazılı ürünlerin genel adıdır. Başka bir ifadeyle bu anlamda edebiyat, yazılı söz demektir. Eskiden yalnız sanatlı, hatta özentili yazılar için kullanılan bu sözcük, bugün geçmişte sanat dışı sayılan yazıları da içine alarak, insan zekâsının vücuda getirdiği bütün eserleri anlatır hale gelmiştir.”³ denilmektedir.

İnsan doğduğu andan itibaren edebiyatla iç içedir. Bebekken dinlenen ninniler, çocukluk dönemindeki masallar ve öyküler akla gelebilecek ilk örneklerdendir. Edebi ürünlerin bu kadar erken dönemde kullanılmaya başlanması kuşkusuz onun eğitim açısından değerini ve önemini de göstermektedir.

Doğduğu andan itibaren çocuğun birtakım ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar fiziki gelişim bağlamında olduğu gibi psikolojik gelişim bağlamında da kendini

¹ Hasan Gülerüz, **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, PegemA Yayıncılık, Ankara 2002, s. 12

² Turan Karataş, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001

³ Cemil Öztürk, Rahmi Otluoğlu, **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller**, Pegem A Yayınları, Ankara 2005, s. 34

gösterir. Edebiyat psikolojik gelişimden kaynaklanan ihtiyaçların karşılanmasına hizmet eden bir araçtır. Başlangıçta dar ve sınırlı olan bu ihtiyaçlar “...*tamamıyla kişiseldir; ama çocuk geliştikçe bu ihtiyaçların alanı genişler ve genellikle toplumsal bir nitelik kazanır. İhtiyaçlarını karşılamaya çalışan çocuk, durmadan, kişisel mutluluk ile toplumsal tasvip arasında nazik ve dikkatli bir dengeyi sürdürmenin yollarını arar ki bu kolay bir iş değildir. Kitaplar, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak çocuğa bu konuda yardım eder.*”¹

Çocuğun birçok ihtiyacını karşılayan edebiyat ile eğitim arasında sıkı bir ilişki vardır. Bu ilişki dilimize Arapça’dan giren edebiyat teriminin kök anlamında da saklıdır. ‘Edb’ kökünden türemiş olan edebiyat; terbiye, eğitim, toplumsal norm kazandırma, edebe davet, çağrı anlamları ile doğrudan muhatabını eğitmeye ve eğitirken öğretmeye yönlendirir.² Ancak tek başına kelime anlamından hareket etmek, edebiyatın eğitimde nasıl kullanılacağı hakkında yeterli bilgiyi vermez. Bu nedenle geniş manada edebiyat-eğitim ilişkisi ele alınmalıdır.

Edebiyatın asıl önemi çocuğa çok çeşitli yaşantılardan, duyuşlardan örnekler sunuyor olmasıdır. Çocuğun kendiyile ve çevresiyle yaşadığı çatışmaların ona gösterilmesi, onun insan doğası hakkında fikir sahibi olmasını sağlar. Bu yolla yaşantısı gelişen, zenginleşen çocuk, iyinin, doğrunun, güzelin farkına varmış olur. İnsana özgü olan sevgi, hoşgörü, bağışlama, dayanışma ve çalışkanlık gibi tutum ve değerleri öğrenmesini ve geliştirmesini sağlar.³

Edebiyatı ‘hayata tutulan ayna’ olarak tanımlayan Aristo’ya göre de, gerçek hayattaki olumsuzlukları, adaletsizlikleri, çirkinlikleri göstermesi ve bunlardan sıyrılarak olanı değil, olması gerekeni gösterdiği için edebiyatın bir görevi de eğitimidir.⁴

Kale de edebiyat sayesinde çocuklar “*düşler ve özlemlerle yaşadığı dünyadaki, çevresindeki çatışmaları, olumsuzlukları, problemleri görebilecek olan çocuklar, hümanist değerlerin de yaşanabildiği bu dünya içinde başka ‘dünyaları’*

¹ Oğuzkan, **age.**, s. 8

² Öztürk ve Otluoğlu, **age.**, s. 36; M. Kaya Bilgegil, **Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgât)**, Enderun Kitabevi, İstanbul 1989, s. 1-4

³ Öztürk ve Otluoğlu, **age.**, s. 36

⁴ Mualla Murat Nuhoglu, Hakan Gökkaya, **Türkçe Öğretimi Uygulamaları**, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul 2006, s. 79

yaşantıları, ilişkileri...) kurgulayarak olması gereken değerlere yani çözümlere ulaşabileceklerdir.”¹ demektedir.

Edebiyat çocuğun birçok alanda ihtiyacını giderir ve gelişimine katkı sağlar. Dil bu alanların başında gelir. Çocukların özellikle “...ilk çocukluk döneminden başlayarak anlam evrenlerine uygun olarak görsel, işitsel ve dilsel iletilerle beslenmeleri gereklidir. Çocuklara anlatılan söylenen; türkü, ninni, mani, bilmece, tekerleme ve halk şarkıları, çocukları anadilinin söz varlığıyla tanıştırır. Bir dilin sözcüklerini, deyimlerini, söz kalıplarını, özdeyiş ve atasözlerini, dil musikisini çocuklara halk edebiyatı ürünleri kazandırır. Bir dilin bütün kuralları, anlatım olanakları önce sözlü edebiyat ürünü dediğimiz halk anlatılarından konuşma dilinden hareketle günlük yaşam içerisinde çocuklar tarafından doğal bir süreç içerisinde fark edilir. Daha sonra bu halk edebiyatı ürünlerinin yazılı dile geçmesiyle devam eden dil eğitimi yazılı edebiyat ürünleriyle varlığını sürdürür.”²

Edebiyatın çeşitli ürünleri, farklı gelişim dönemindeki çocuklar için farklı önem ve görevdedirler. Örneğin okul öncesi çocuklarında dil hızla gelişir ve bu dönem çocukları sürekli etkinlik içindedirler. Davranış ve algılayışlarında da ben-merkezcidirler. Çevreyle yakından ilgilenmelerinin yanı sıra hayalî oyunlar onlar için önemlidir. Duygusal olarak sevgi ve güven ihtiyacı içinde olunan bu dönemde, çocuklar tekerlemelerden ve sık sık yinelenen sözcüklerden hoşlanır. Oyuncaklarını, yakın çevresini ve hayvanları anlatan kitaplara karşı ilgi duyar. Bu dönem çocuğu özellikle masal ve öykü dinlemeyi sever.³ Dinlemenin bir dil etkinliği olduğundan hareketle edebiyatın dil gelişimi üzerinde birçok etkisi olduğu anlaşılır.

Dil gelişimi çocukta farklı birtakım gelişmeleri olumlu ya da olumsuz etkileyecek bir süreçtir. Örneğin Vygotsky’e göre çocukta düşünce gelişimini etkileyen faktörlerin başında dil gelir. Çocuğun temel dil becerilerinin başında gelen sözcük dağarcığı oluşturma, eğitimin en önemli amaçlarından olan kavram oluşturma temelinin oluşturur.⁴ Sözcük dağarcığının zengin olmasının önemini ise

¹ Nesrin Kale, “Düşündüren Çocuk Kitapları”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları)**, (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 128

² Hülya Çevirme, “Şiirsel Halk Edebiyatı Ürünlerinin Çocuğun Dil Eğitimine Katkıları”, **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 7 (2004),

http://web.inonu.edu.tr/~efdergi/arsiv/Hulya_siirsel.htm /20.02.2010/14:55

³ Mehmet Yardımcı, Hüseyin Tuncer, **Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı**, Ürün Yayınları, Ankara 2002, s. 9

⁴ Öztürk ve Otluglu, **age.**, s. 39

Öztürk “...*öğretme / öğrenme süreçlerinde öğrencilerin okuduklarını anlama düzeyleri, sahip oldukları sözcük dağarcığına göre değişir.*”¹ şeklinde açıklar.

Dil gelişiminin düşünce becerisi üzerindeki etkisi Bruner tarafından da “*Çocukta dilin hizmet ettiği farklı fonksiyonlar hakkında duyarlılık geliştirilmediği takdirde, sonuçta meydana gelecek felâket, yalnızca, konuşmada ve yazmada dengesizlik değil; fakat düşüncede de dengesizlik olacaktır.*”² şeklinde ifade edilmiştir.

Bundan dolayıdır ki ilköğretim okullarında okutulan tüm dersler için belirlenen temel becerilerden birisi Türkçenin doğru ve etkili kullanılmasıdır. Türkçe programı açısından ise okuduğunu hızlı, doğru ve eksiksiz anlama, duygu ve düşüncelerini açık ve anlaşılır bir biçimde ifade etme ilköğretim çağının en önemli kazanımıdır.³

Dil, birey / toplum ilişkisi açısından da önemlidir. Toplum kendi kültürünü, yaşantısını, hayata bakışını dil ile kuşaklar arasında taşır. Kendi toplumunun yaşam biçimini dil ile kavrayan birey geleceğe dönük planlar yapma kabiliyeti edinir.⁴ Kendi kültürünü dil ile bireylere aktaran toplum, onların kişilik gelişimlerine de katkıda bulunmuş olur.⁵

Edebî ürünlerin çocuğa, mensubu bulunduğu millete ait zengin söyleyişleri, anadilinin güzelliklerini öğrettiği kesindir. Kullanılan dil çocukta estetik zevk alma yeteneğini geliştirirken, toplumun ortak değerlerinin anlatılmasıyla da çocuğun ahlakî gelişimine katkı sağlar.⁶

Edebiyat, doğası gereği dünyaya geldiği ilk andan itibaren sürekli öğrenme ve gelişme ihtiyacı içinde olan insanın, çocukluk çağı denilen, hayatının ilk ve Freud’a göre en önemli döneminde, ‘bilme’ ihtiyacını karşılar. Edebiyat toplumun örf, adet ve inanışlarının, çocuğun kendi dışındaki çevresinin tarihi, siyasi, kültürel vb. birçok boyutuyla yansıdığı bir alandır. Çocuk bilme / öğrenme ihtiyacını edebi ürünlerdeki

¹ **age.** , s. 45

² s. 39

³ Mustafa Cemiloğlu, **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi Yeni Programa Uyarlanmış**, Alfa Aktüel Yayınları, Bursa 2005, s. 22

⁴ Nuhoğlu ve Gökçaya, **age.** , s. 9

⁵ Mualla Murat Nuhoğlu, Tamer Özsoy, Ahmet Aydın, **Türkçe Öğretiminde Materyal Tasarımı Eğitim Fakültelerinin Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Bölümleri İçin**, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul 2008, s. 25-26

⁶ Cemiloğlu, **age.** , s. 20-22

kültürel yansımalar ve edebiyatın sağladığı dış dünya örnekleriyle zevkli ve kolay bir şekilde gidermiş olur.¹

Çocuk öğrendikçe öğrendiklerini kendi hayatında farklı şekillerde kullanacaktır. Buradan edebiyat çocukta yaratıcılığı geliştirir diyebiliriz. Her ne kadar yapıcı ve yaratıcı olmak, doğuştan gelen bir yetenek olsa da eğitimle geliştirilebilir bir özelliği vardır. Alınan eğitimle çocuk öğrendiklerini, sorunlar karşısında çözüm yolları bulmak için kullanacaktır. Yaratıcılık eğitiminde duyuların eğitimi büyük yer tutmaktadır. Duyuların eğitilmesinde ise sanat dolayısıyla da edebiyat olmazsa olmaz bir ihtiyaçtır.²

*“Hangi sanat dalı olursa olsun, sanatçılar, kullandıkları malzemeye sıradan insanlara göre oldukça farklı, güzel, estetik değer taşıyan bir biçim verirler. Bu edebiyatçının malzemesi olan dil içinde geçerlidir. Bu açıdan bakınca, edebiyat sanatçısı, eser verdiği dili en güzel kullanan insandır.”*³ Bu nedenle edebî metinler hangi milletin diline aitse o dilin incelikleri, güzelliklerini barındırır. Böylece edebiyatın önemli bir faydası daha ortaya konmuş olur. Dilin en güzel, en işlenmiş halinin kullanıldığı edebî ürünleri okuyan çocuk, kendi dilinin güzelliğini, zenginliğini fark edecek, estetik zevk alma yeteneği de gelişecektir.

İşçan vd. edebiyatın estetik haz alabilme yeteneğini geliştirmesini şöyle ifade eder:

*“Edebi türler, insana haz alma, hoşlanma kavramlarını öğretir. Bu öğrenme sayesinde nelerin, ne gibi ürünlerin zevkler ve renkler tartışılmaz savunması içine girebileceğini, nelerin evrensel sanat kavramı içinde değerlendirilebileceğini anlatır. Estetik katkı, estetik değerler, sanatsal etkinliklerin dışında edebî eserler yoluyla da bireylerin ve toplumun içinde yaşadıkları çevreye duyarlı olmalarını sağlamaya, çevresi ile yararlı bir etkileşim içine girebilmelerine, estetik ihtiyaçlarını karşılamaya ve yorumlama güdülerini doyurmaya, yaşantılarını daha anlamlı hâle getirebilmelerine imkân vermeye yönelik düşüncelerdir.”*⁴

¹ Nuhoglu, Özsoy ve Aydın, **age.**, s. 28

² Ayşe Çakır İlhan, “Çocuk Kitaplarının Sanat Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları)**, (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, s. 399

³ Cemiloğlu, **age.**, s. 19

⁴ Adem İşçan, Süleyman Efendioğlu, Şükrü Ada, “Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Edebi Metinlerin Öğrencilere Estetik Zevk Kazandırmadaki Rolü”, **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yeni Türk Dili Araştırmaları** (14.04.2008), http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/iscan_efendioglu_ada_turkce_ders_kitaplarinda_e_debi_metinler_estetik_zevk.pdf (26.05.2010/22:30)

Okumanın esas hedeflerini bilgi kazanmak, zevk almak ve hayatı tanımak olarak sıralayan Oğuzkan'a göre "okula giden çocuklarımızın bilgi almasına yardım eden kitaplar ders kitaplarıdır. Zevkle okuyacakları kitaplar edebi eserlerdir. Hayatı tanıtan kitapları da merak ve tecessüsle okurlar. Çocuk ruhu bu üç istikamette tatmin edilmek ihtiyacındadır."¹ Çocuk okuma yoluyla bilgi edinir, zevk alır ve merak duyar.

Edebî ürünlerin yararlarından biri de çocuğun sosyalleşmesinde sağladığı katkıdır. Tolstoy'a göre edebiyat ve sanatın asıl işlevi toplum içinde bireylerin eğitimine katkı sağlaması ve toplumlar arasındaki farklılıkların giderilerek bunların birer çatışma unsuru olmaktan çıkarılmasıdır.² Bu noktadan hareketle toplumlar arasında farklıların giderilmesi için kullanılacak edebiyatın, bir toplum içindeki bireylerin de çatışmalarını önleyebileceği yorumu yapılabilir. Çocuğa doğayı, kendini ve diğer insanları tanıtan edebiyatın bir sosyalleşme, sosyal mutabakat sağlama aracı olduğu söylenebilir.

Bütün söylenenler birlikte düşünüldüğünde çocuğun sosyo-kültürel eğitiminde:

"Sanatsal eğitimin ve kültürel birikimin sağlanması,

Yaratıcılığın geliştirilmesi,

Sosyalleşmenin ve sosyal öğrenme sürecinin desteklenmesi,

*Kişiliğin güçlendirilmesi, topluma açık bir kişilik kazandırılması"*³ gibi ortak amaçların bulunduğunu, edebiyatın bu amaçların gerçekleştirilmesi için kullanılan bir vasıta olduğunu söyleyebiliriz.

Edebî ürünler yukarıda sıralanan özelliklerinden ve katkılarından ötürü ders kitaplarında da kullanılır. Bunun durumun nedenleri arasında şunlar sayılabilir:

Farlı türleri yoluyla, dili kullanma becerisinin geliştirir,

Metinlerdeki kahramanların verdiği mesajların olumlu davranış değişikliklerine sebep olur,

Çocuğun hayal gücünün sınırlarını genişletir,

Toplumsal kuralların ve cinsel kimlik rollerinin öğretilmesini sağlar,

¹ Yardımcı ve Tuncer, **age.** , s. 12

² İsmet Emre, **Edebiyat ve Psikoloji** (2. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara 2006, s. 273

³ İnci San, "*Kültür Eğitimi Ve Çocuk*", **1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri** (Yayına Hazırlayan: Bekir Onur), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 199

Edebiyat ürünleri ile haşır neşir olan çocukta zamanla estetik zevk alma yeteneği gelişir. Bununla birlikte “belki de eğitimde en yararlı olacağı alanlardan biri sosyalleşmedir.”¹

1.4. Edebiyat Eğitim İlişkisi Açısından Çocuk Edebiyatının Yeri ve Önemi

Çocuk edebiyatı, çocukların duygu, düşünce ve hayallerine yönelik yazılan masallar, hikâyeler, romanlar, şiirler, fen ve doğa olaylarıyla ilgili yazılar vb. bu edebiyat çerçevesinde değerlendirilebilecek ürünlerdir.²

Diğer bir tanım da “...çocukların büyüme ve gelişmelerine, hayal, duygu, düşünce ve duyarlıklarına, zevklerine, eğitilirken eğlenmelerine katkıda bulunmak amacıyla gerçekleştirilen çocuksu bir edebiyattır.”³ şeklindedir. Buradan çocuk edebiyatının basit bir tür olduğunu anlamamak gerekir. Zira “Çocuk edebiyatı önce bir edebiyattır. Edebiyat yönü ile edebiyatın içinde en incelikli bir yazarlık biçimidir. Her yaştan okurun ilgisini çekebilene, okunabilene, dili, anlatımı ve biçimi ile edebiyatın içinde yeni bir türdür.”⁴ Her ne kadar yeni bir tür de olsa unutulmamalıdır ki “Edebiyatın bütün değer yargıları, çocuk edebiyatı için de geçerlidir. İyi bir çocuk edebiyatının yalnızca eğitici ve öğretici olması, ahlâki değer yargılarını içermesi yetmez. Aynı zamanda onun edebi değer taşıması, estetik zevk ve düşünce içerisinde kaleme alınmasına ihtiyaç vardır.”⁵

Tarihin en eski dönemlerinden bu yana birçok medeniyet çocuk yetiştirmenin hassasiyetini kavrayarak buna yönelik uygulamalar geliştirmiştir. Yazının bulunmasından önceki dönemde çocuk edebiyatı ile ilgili ürünler dini törenlerde sözlü olarak aktarılırken yazının bulunmasından sonra her uygarlık kendine has özellikleri edebî ürünler vasıtasıyla çocuklara aktarmaktaydı. Örneğin Eski Yunanlılar çocuk eğitiminde dini, müziği, edebiyatı ve jimnastiği kullanırlardı. Her Yunanlının eğitime Homeros’un şiirleriyle başlaması edebiyatın çocuk eğitimindeki önemine işaret eder. Türkler de diğer medeniyetler gibi çocuk yetiştirmeye büyük önem vermekteydiler. Hunlar döneminde çocukların iyi birer savaşçı olmalarına

¹ Öztürk ve Otluglu, **age.**, s. 41

² Havise Çakmak Güleç, Hulusi Geçgel, **Çocuk Edebiyatı**, Kök Yayıncılık, Ankara 2005, s. 9

³ Emre, **age.**, s.237

⁴ **age.**, s. 238

⁵ Ayhan Karakaş, “Anonim Halk Edebiyatı Ürünlerinden Bilmecenin Çocuk Edebiyatına Katkıları”, **Karadeniz Dergisi**, S. 2, Ankara 2009, s. 49

gayret edilirdi. Savaşlarda gösterilen kahramanlıklar kam ve şaman gibi şairlerce anlatılırdı. Orhun Yazıtları yine çocuk edebiyatı açısından ele alınabilir. Türkler açısından birçok öğüdü içeren bu yazıtlar, çocuğun dünü, bugünü ve yarını sorgulamasını sağlayacaktır. “Orta Oyunu”nun köklerinin Orta Asya’ya dayandığı düşünülürse modern anlamda olmasa bile tiyatronun varlığından da bahsedilebilir. Bir tür olarak tiyatro bugün de çocuk eğitiminde kullanılır. İslamiyet’in kabulünden sonra Divan-ı Hikmet, Kutadgu Bilig gibi eserler verilir. Bu eserlerde de çocuk yetiştirmeye yönelik tavsiyeler vardır. Bu dönemde çocuk eğitimi genellikle dini niteliklidir. Osmanlı döneminde çocuk edebiyatı adına Şair Nabi’nin oğluna öğüt vermek için nazım şeklinde yazdığı “Hayriye”, Sümbülzade Vehbi’nin yine öğüt vermek için yazdığı “Lütfiye” adlı kitaplardan bahsedilebilir. Ancak gerçek anlamda çocuk edebiyatının Tanzimat Dönemi’nde Şinasi, Recaizade Mahmut Ekrem, Ahmet Mithat Efendi tarafından yapılan fabl çevirileri ile başladığı söylenebilir. Cumhuriyet öncesinde Ömer Seyfettin, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Ziya Gökalp gibi isimler de çocuk eğitimi üzerinde durmuşlar ve buna yönelik eserler vermişlerdir. Cumhuriyet sonrasında başlayan halk edebiyatı ürünlerini derlemeye yönelik çalışmalar çocuk edebiyatı açısından bir canlanmayı da beraberinde getirir. Eflatun Cem Güney’in Dede Korkut Masalları, Tahir Alangu’nun Keloğlan Masalları bunlara örnektir. 1960’tan sonra Doğan Kardeş ve Arkın Yayınlarının açılan yarışmalar çocuk edebiyatımız açısından önem taşır.¹

Güleryüz’e göre insanoğlu alet yapmaya başlayıp birikimlerini çocuklarına aktarmaya başladığı andan itibaren çocuk eğitimi ve onun ürünü olan çocuk edebiyatı vardır.² Ancak “çocuk edebiyatı” kavram olarak 17. yüzyılda ortaya çıkmaya ve araştırma konusu olmaya başlamıştır. Batı’da çocuk edebiyatının başlangıçtaki amacı yetişkinler için yazılmış metinler okutularak çocuklara kitap sevgisini kazandırmak ve çocukların edebiyata ilgi duymalarını sağlamaktı.³

Zamanla “çocuk edebiyatı” adıyla ayrı bir türün ortaya çıkışı, çocukluk döneminin ve bu dönemdeki ihtiyaçların giderilebilmesinin, sağlıklı bedensel ve ruhsal gelişim üzerindeki büyük etkisinin doğal sonucudur. Bunun yanında modern

¹ Güleryüz, **age.**, s. 56-63

² **age.**, s. 56

³ Çınar, **agm.**

toplumda çocukların önemli bir tüketici kitle olması da bu alanın doğmasına ve gelişmesine zemin hazırlayan diğer faktörlerden biridir.¹

17. yüzyıldan önce çocuklar için özel olarak tasarlanan ve yazılan edebî ürünler yoktu. Yetişkinler için yazılanların çocuklara okutulması gibi bir durum söz konusuydu. Ancak daha önce de bahsedildiği gibi insanoğlunun gelişim sürecinde çocukluk döneminin önemini anlaşılmaması çocuğa yönelik bir edebiyatı ortaya çıkardı. Çocuk edebiyatının neden gerekli olduğunu ve nasıl ortaya çıktığının aşağıdaki ifadeden de anlamak mümkündür.

“Çocuk edebiyatı dediğimiz ürünler genellikle dilin etkili ve güzel kullanılarak çocuklar için yazılmış / söylenmiş sanat niteliği taşıyan yapıtların genel adıdır. Fakat bazı şair ve yazarlar edebiyatın çocuk, genç, yetişkin edebiyatı olarak ayırlamayacağını ileri sürmüşlerse de yetişkinler için yazılmış bir yapının çocukların ilgisini çekmesi oldukça zordur. Bunun yanında çocuk edebiyatı olamayacağını belirten şair ve yazarlardan bazıları daha sonra çocuklara yönelik şiir, öykü yazmışlardır. Bu durum çocuklar için bir edebiyatın olması gerektiğini açıkça göstermektedir.”²

Çocuk edebiyatının tanımı ve kapsamıyla ilgili olarak, “Çocuk edebiyatı, çocukluk çağında bulunan insan yavrusunun düşünce, duygu ve hayallerini söz ya da yazı ile güzel ve etkili biçimde işleme sanatıdır. Bu bakımdan masal, öykü, roman, anı, özgeçmiş, gezi yazıları, bilim ve doğa olaylarını anlatan yazılarla şiirler çocuk edebiyatının kapsamına girer.”³ denilmektedir. Başlangıçta sözlü edebiyat ürünü olan zamanla da yazılı edebiyat varlığımız haline gelen çocuk edebiyatı ürünlerinin, çocukların eğitim ve gelişimlerinde önemli etkileri vardır.

Çocuk edebiyatı, çocukların hayal güçlerini ve yaratıcılıklarını geliştirmesinin yanında, hayatın acı-tatlı gerçekleriyle karşılaşan çocuğun hayatı tanımmasını da sağlar. Bunlara ek olarak çocukta zaman içinde okuduğu veya dinlediklerinden estetik zevk duyma yeteneğini de geliştirir.⁴ Oğuzkan da çocukların edebiyat eserlerine neden ihtiyaç duyduklarını Leland Jacop’tan aldığı altı nedene bağlamıştır. Bunlar:

“Edebiyat hoş vakit geçirtici, eğlendirici bir şeydir.

¹ Emre, **age.** , s.236; Çınar, **agm.**

² Karakaş, **agm.** , s. 48

³ Yardımcı ve Tuncer, **age.** , s. 9

⁴ **age.** s. 9; Selçuk Kantarcıoğlu, **Eğitimde Masalın Yeri**, MEB Yayınları, İstanbul 1991, s. 13; İsmet Emre, **age.** , s. 237

*Edebiyat ruha canlılık verir, yaşama gücünü arttırır.
Edebiyat hayatı keşfe yardım eder.
Edebiyat bir rehberlik kaynağıdır.
Edebiyat yaratıcı etkinlikleri teşvik eder.
Edebiyat güzel bir dil demektir.”¹*

“Çocuk edebiyatı çocuğun yaratıcılık alanının genişlemesinde etkindir. Çocuğun yaratıcılık alanı çevresiyle sınırlıdır. Çocuk okuduğu roman ve hikâyelerde olaylar kişiler ve yerlerle karşılaşarak düşünme yeteneği ve alanını genişletecek, gerçeği kavramasına yardımcı olacaktır. Birtakım sorunlarla karşılaştığında nasıl çözüm üreteceğini öğrenerek kendini hayata hazırlayacaktır. Çocuk edebiyatının toplumsal değerini ortaya koyan en önemli katkılarından biri çocuğun kültür ve sanat yönünden eğitilmesidir. Çocuğun geleceğe umutla bakabilmesi hayal kurmasına bağlıdır. Hayal kurmayan çocuk gelecekte ne isteyeceğini bilemeyecek, amaçsız kalacaktır. Çocuk edebiyatı çocukların ruhsal sağlığına katkı sağlar. İnsanlarla birlikte yaşamayı, çeşitli toplumsal sınırlamaların çözümünü sağlar.”²

Hayal gücünün önemiyle ilgili olarak Bozkurt Güvenç şöyle demektedir:

“Kişiler, nesnel güçlükler karşısında, düşlere sığınır ve düşlemlerden aldığı yaratıcı güçle, gerçekleri değiştirme gücünü bulur kendinde...”³

Geleceğe dönük bu gücün var olmasında şüphesiz ki masalların, öykülerin, romanların vb. çocuk edebiyatı ürünlerinin çok büyük etkileri vardır. “Çocukların düş gücünün gelişmesine katkı sağlayarak yaratıcılıklarını ortaya çıkaran fantastik çocuk edebiyatı, aynı zamanda çocukların ilgi ve beklentilerini karşılayarak dikkatlerini çeker ve onları okumaya yönlendirir. Bu nedenle hangi yaş grubuyla ilişkili olursa olsun içinde fantastik öğeler barındıran metinlerin çocuğa okunması ve okutulması yararlı olacaktır. Ancak çocukların düşsel dünya ile gerçek dünya arasında bağ kurabilmeleri için fantastik öğelerin dozajı iyi ayarlanmalıdır.”⁴

¹ A. Ferhan Oğuzkan, **Çocuk Edebiyatı**, Anı Yayıncılık, Ankara 2001, s. 5-7

² Erman Artun, “Ortak Türk Kültürü Ürünlerinin Çocuk Edebiyatına Katkıları”, **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Halk Bilimi Araştırmaları** (19.01.2009) http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_ortak_turk_kulturu_cocuk_edebiyatina_katkilari.pdf / 20.04.2010 / 13:23

³ Bozkurt Güvenç, “Çocuk Ve Kültür”, **1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri** (Yayına Hazırlayan: Bekir Onur), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 28

⁴ Seda Gül Kartal, “Eğitimde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Önemi”, <http://www.kipitap.com/blog/2009/07/egitimde-cocuk-edebiyati-urunlerinin-onemi/> 12.03.2010/10:35

Edebiyat milletlerin hayatı algılayış biçiminin tezahürü olarak görülebilir. Bir milletin destanları, şiirleri, masalları ve öyküleri incelendiğinde o milletin kültürünün izleri görülür. Bir millet, çocuk edebiyatını oluşturan ürünleri vasıtasıyla kültürünün ve değer yargılarının kuşaklar arasında aktarılmasını sağlar. *“Ninniler, türkü, tekerleme, mani, bilmece, halk şarkıları çocuğun dil bilincinin oluşmasında, kültür oluşturmada da, etkili ürünlerdir. Bu ürünler Türkçeyi, telaffuzunu ve melodisini, sözcüklerini, söz sanatlarını, söyleyiş kalıplarını öğretirken aynı zamanda toplumsal iletişimi de sağlar. Bilmeceler, sayışmalar ve maniler ayrıca yaratıcı zekâ ve dil becerileri kazandırır.”*¹

Toplum, çocuğa kendi kültür kodlarını aşılıyarak, sadece varlığını devam ettirmiş olmaz. Aynı zamanda ve daha da önemlisi, kendi geleceğini de garanti altına almış olur. Toplumların geleceği olan çocuklara değerlerin-kültürün kazandırılması, ‘dünün’ anlatılması bir toplumun kendi geleceğine yapacağı en önemli yatırımlardan biridir.² Çocuğun eğitimi ve değerlerinin kazandırılması ise ailede başlayıp okulda devam eder. Okulda değerlerin kazandırılması ise öğretmen tutum ve davranışlarının yanı sıra ders kitaplarındaki metinler üzerinden olmaktadır.

*“Ders kitapları eğitim-öğretimde en önemli kaynaklardan biridir. Bu yönüyle eğitim-öğretimde amaçların, kazanımların gerçekleştirilmesinde en büyük görev ders kitaplarına düşmektedir. Türkçe dersinin amaçları ile öğrenme alanları ve sınıflara göre kazanımların gerçekleştirilmesinde Türkçe ders kitapları büyük bir görev üstlenmektedir. Ders kitabının büyük çoğunluğu metinler veya okuma parçalarından oluşmaktadır. Bu anlamda çocuğun zihin ve sosyal gelişimine uygun hazırlanmış metinler veya metin türleri oldukça önemlidir.”*³ Burada anlatılan şey çocuk edebiyatının en önemli ilkesi olarak gösterilen ‘çocuğa görelik’ tir. *“Çocuğa görelik deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram bilgisine, algılama düzeyine uygun bir duyarlık anlaşılmalıdır. Hangi yaş grubu dikkate alınarak edebiyat yapılıyorsa çizgi-resimden edebiyata çocuk dünyasının yansıtılması gerekir. ‘Çocuğa göre’ liğin ölçüsü ise çocuksu düzeyle belirlenir.”*⁴

¹ Çevirme, **agm.**

² Kantarcıoğlu, **age**, s. 33

³ Saadettin Keklik, *“1-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Metin Türleri ve Özellikleri Açısından İncelenmesi”*, <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/468.pdf> (10.03.2010/09:25)

⁴ Öztürk ve Otluoğlu, **age.**, s. 35

Çocuk edebiyatı, bünyesinde birçok türü barındırmaktadır. Bu türlerin her birinin çocuk eğitiminde önemli görevleri vardır. Ninni, masal, öykü, gezi yazısı, fabl vb. bu türlerden birkaçıdır. Aşağıda bu türlerden birkaçının çocuk eğitimindeki önemine kısaca değinilmiştir.

Ninni çocuğun karşılaştığı ilk edebi üründür. Anne, bebeğini ayağında ya da beşikte sallarken, ninniye onu susturmak, uyutmak için söyler. Ninniler kendilerine has bir besteye söylenir ve annenin o anki ruh halini yansıtır.¹

Ninnilerdeki eşsiz melodiler sayesinde çocuk daha 0-1 yaş aralığında ailesinden başlayarak çevresini, maddi ve manevi kültürünü tanımış olur. Çocuğun karşılaştığı ilk anadili mahsulü olan ninnilere ait melodiler, anadil öğretiminin ilk basamağını teşkil ederken bebeğin annesiyle ve çevresiyle iletişimini sağlamış olur. Anne kendi tecrübelerini, hayata bakışını bu edebi tür ile bebeğine aktarır. Bu sayede çocuk, içinde yetişeceği toplumun değer yargılarını kazanır. Ninnilerde anadile ait birtakım sanatlı ifadelerin kullanılması çocuğa anadilinin sınırlarını ve kullanım olanaklarını göstermiş olur. Çocuğun dil zevkini 0-5 yaş arasında kazandığı düşünülürse ninnilerin önemi daha iyi anlaşılacaktır.²

Efsaneler, *“Tarihsel olayların, halkın hayal gücüyle ya da şiirsel buluşlarla biçim değiştirdiği olağanüstü öğretilere dayanan anlatı. Bir kimsenin üstün başarılarını yaşamını konu alan ve güzelleştirilmiş olarak sunan, toplum belleğinde yer etmiş betimleme.”* şeklinde tanımlanır.

Efsanelerin en önemli özelliği toplumun millî kültürünü gelecek kuşaklara aktarmadaki üstlendiği roldür. Tarihsel olayların ve kahramanlıkların ilginç bir anlatımla aktarıldığı efsaneler çocuğun hayal dünyasının gelişmesini sağlar. Çocuğun hayal dünyası gelişirken asıl öğretilen millî kültürdür, milletin hayata bakışıdır. Efsaneler gelenek ve göreneklerin, tutum ve değerleri öğretilmesinde yapılacak etkinlikler için zengin materyaller sunar. Bu nedenle birçok ulus eğitimde kullanmak için bir yandan bu tür ürünlerini derlerken, bir yandan da güncellemektedir.³

Milletlerin zaman içinde gelişen kültürlerinin temelinde mitolojiler vardır. Mitolojiler de tıpkı efsaneler gibi toplumun kültürünü yansıtan ürünlerdir. Bu nedenle kültür aktarımında önemli bir rolleri vardır.⁴

¹ Nuhoğlu ve Gökkaya, **age.** , s. 46

² **age.** , s. 52

³ s. 103

⁴ s. 11

Mitolojiler “... yaratıcı düşünceye dayanır ve her bir mit sebep sonuç ilişkisi kurar. Disiplinler arası ilişki sağlar. Toplum değerleriyle birlikte ifade gücünü oluşturur.”¹ Bu özellikleri sayesinde çocuk kendi kültürünü dilinin zenginlikleri içinde öğrenmiş olur.

Milletlerin hayal güçlerinin ve inanışlarının yoğun bir şekilde yansıdığı diğer bir tür de destanlardır. Bu niteliğinden ötürü, eğitimde destanlardan yoğun bir şekilde faydalanılmalıdır.² Destan kahramanları gerçekte yaşamamış olsalar dahi o karakterler üzerinden üstün nitelikli insanın özellikleri olan cesaret, güzellik, basiret, tahammül birtakım erdemler çocuğa öğretilmiş olur. Çocuk insanî nitelikleri destan aracılığıyla öğrenirken milletine ait birtakım hasletleri de öğrenir. Bu sayede içinde yaşadığı topluma duyduğu aidiyet bağı güçlenir.³

Fabl, “*Didaktik şiir türünün özel bir biçimidir ve bu türde, doğa kişileştirilerek bazı dersler verilmeye çalışılır.*”⁴

Fabl bir ahlak dersi ve öğüt verme aracıdır. Bu yapılırken bitkiler, hayvanlar ve cansız varlıklar kişileştirme yolu ile konuşturulur. Kahraman olarak seçilen varlık ya da nesne üzerinden, okuyucuya birtakım mesajlar verilir. Fablın sonunda okuyucu ya da dinleyici tarafından alınması düşünülen ahlakî derse eskiler, kıssadan hisse derler. Kıssadan hisse çıkarılması fablın çocuk eğitiminde çok sık kullanılmasını sağlar.⁵

Maniler, “*söylendiği yöre insanının düşünce yapısını, beğenisini, dertlerini, sevdalarını, özlemlerini, mizahını, taşlamasını, takılmasını, ortak duygu ve davranışlarını, yörenin kültürüne ait gelenek ve göreneklerin izlerini*”⁶ yansıtır. Bu özellikleriyle çocuğun dil ve kültürel gelişimine katkı sağlar.

Şiir, standart bir tanımı olmayan ancak başlıca özellikleri düşünüldüğünde, “...gerek içerik, öz, gerekse söze dönüştürme, sunuluş açısından özgün, etkilemeye, duygulandırmaya yönelik, yaratı niteliği taşıyan bir söz sanatı”⁷ olarak tanımlanabilen edebî türdür. Şiirin eğitim açısından başlıca faydaları şunlardır:

“Anadili sevgisi ve sanatsal bir derinlik kazandırmak.

Yaratıcılık ve hayal gücünü geliştirmek.

¹ s. 17

² Öztürk ve Otluglu, **age.** , 107; Güleç ve Geçgel, **age.** , s. 61

³ Öztürk ve Otluglu, **age.** , s. 105

⁴ **age.** , s. 122

⁵ Güleç ve Geçgel, **age.** , s. 78

⁶ Nuhoglu ve Gökaya, **age.** , s. 32

⁷ Doğan Aksan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili**, Engin Yayınevi, Ankara 2006, s. 8

Sözlü ifade gücünü geliştirmek.

Ulusal ve evrensel değerlere ulaşmak.”¹

Öyküler gerçek ya da hayal ürünü bir olayın edebî bir üslupla aktarıldığı kısa düz yazılı anlatılardır.² Eğitim açısından bakıldığında, “*Hikâye ve romanlar, çocukların masaldan, yani hayal âleminde gerçekler dünyasına adım atmalarının sağladıkları. Fakat bu geçiş renkli bir dünyadan renksiz, tatsız bir dünyaya atlayış değildir. Bu tür yapıtlar, çocukların yaşantılarına açıklık kazandırır, bunları geliştirir. Roman ve hikâyeler, çocukları yeni yeni çevreler içinde, çeşitli kişilerle karşılaştırarak kendi benliklerinden uzaklaştırır, bu kişilerin yaşantılarından geniş ölçüde yararlandırır. Büyükler için olduğu kadar küçüklerin de serüven, sevgi, mizah gibi konularla ilgilenmeleri bu tür yapıtlarla sağlanabilir.*”³

Çocuk eğitiminde önemli olan bir diğer tür biyografilerdir. Biyografiler bir kişinin yaşam öyküsünün, anılarının anlatıldığı metinlerdir.⁴ Bu metinler, çocuğa bahsi geçen kişinin hayatı hakkında bilgi vermekle kalmaz, çeşitli durumlarda ne yapılabileceği hakkında çocuğun fikir sahibi olmasını sağlar. Çocuk hep bir büyüğe benzemeye çalışır. Biyografilerde özgüven, cesaret, insan sevgisi vb. nitelikleri anlatılan kişilerin bu özellikleri çocuk tarafından benimsenir ve kişilik haline getirilir.⁵

Gezi yazısı, gezilip görülen yerlerin anlatıldığı türdür. Çocuk bu tür aracılığıyla, içinde yetiştiği toplumun ve yerlerin, kendisi için son derece olağan olan ama gerçekte özgün yanlarının, farkına varmasını sağlar.⁶ Bu nedenle gezi yazıları çocuğa sahip olduğu ancak farkında olmadıklarını gösterir ve onda bu değerlere yönelik bir bilinç yaratır.

Tiyatro, “*Bir öyküyü, sahne olarak ayrılmış bir yerde, oyuncuların söz ve hareketleriyle canlandırma sanatı.*”⁷ şeklinde tanımlanabilir. Tiyatronun çocuk eğitimi açısından kullanılmasını gerektirecek birtakım özellikleri vardır. Örneğin, çocuğun tarihsel kişileri tanımasını ve çeşitli toplumsal olayların anlatılmasını

¹ Güleç ve Geçgel, **age.** , s. 117

² **age.** ,s. 35

³ s. 78

⁴ Öztürk ve Otluglu, **age.** , s. 140

⁵ Güleç ve Geçgel, **age.** , s. 132

⁶ Öztürk ve Otluglu, **age.** , s. 130

⁷ Nuhoğlu ve Gökaya, **age.** , s. 79

kolaylaştırır.¹ Bununla birlikte tiyatro, “...yaparak-yaşayarak, buluş yoluyla öğrenme metotları için önemli bir kaynaktır. Aynı zamanda kelime hazinesini ve ifade gücünü geliştirmek, özgüven ve medeni cesaret kazandırmak için doğal bir laboratuvar ortamı sağlar.”² Yaratıcı drama ve tiyatro çalışmaları yapan çocuklar yetersiz ve yeterli yönlerinin farkına varacak ve bunları düzeltme / geliştirme yolları arayacaklardır.³

Bir kişinin kendi başından geçenleri aradan belirli bir zaman geçtikten sonra kaleme alması sonucunda kaleme alması sonucunda ortaya çıkan tür anı denir.⁴ Anı türündeki eserler çocukların “...ilgi ve meraklarının giderilmesinden fazla bir anlam ifade ederek, onlara, bir dönemin sosyal, ekonomik, politik, kültürel vb. özelliklerini öğrenme fırsatı da sunar.”⁵

Fıkralar ders vermek, bir düşüncüyü güçlendirmek veya düşüncenin yanlışlığını ortaya koymak için söylenen kısa hikâyelerdir. Fıkraların özellikle bitiş kısmındaki nükteli söyleyiş çok önemlidir. Fıkralar genel yapılarıyla dönemlerindeki sosyo-kültürel, siyasal yapıların eleştirilmesi nedeniyle dönemleri hakkında ipuçları verirler. Nükteli söyleyişleriyle de çocuğun düşünce dünyasına katkı sağlar, dilinin güzelliğinin ve zenginliğin farkına varmasına da yardımcı olurlar.⁶

Deneme, yazarın bir şey ispat etmeye çalışmadan kendi tecrübelerini ve olaylara bakışını ortaya koyduğu türdür.⁷ Çocuk, deneme ile hem bilgi kazanmış olur, hem de kullanılan üslup nedeniyle olaylara tarafsız yaklaşabilmeyi öğrenir.

Makaleler ise bir fikir veya görüşün ortaya atılması, savunulması, yorumlanması amacıyla gazete ve dergilerde yayınlanmak üzere yazılmıştır. Okullarda, çeşitli derslerde araştırmalar yapılırken öğretim hedeflerine uygun makaleler birer öğretim materyali olarak kullanılır.⁸

Çocukların üç yaşından sonra ilgilenmeye başladığı bilmeceler, çocuğu soruların ne olduğu bulma yönünde düşünmeye teşvik eder, varlıkların niteliklerinin anlaşılmasını sağlar. Söylenişlerindeki ölçü ve ahenk çocukların şiir zevkini tatmalarını sağlar. Bunlarla birlikte çocuk bir şeyler bulduğu için özgüveni artarken, eğlenmiş olur.⁹

¹ Öztürk ve Otluglu, **age.**, s. 146

² Nuhoglu ve Gökaya, **age.**, s. 81

³ Güleç ve Geçgel, **age.**, s. 155

⁴ **age.**, s. 148

⁵ Öztürk ve Otluglu, **age.**, s. 151

⁶ **age.**, s. 138; Nuhoglu ve Gökaya, **age.**, s. 69

⁷ Öztürk ve Otluglu, **age.**, s. 133

⁸ **age.**, s. 135

⁹ Güleç ve Geçgel, **age.**, s. 144; Karakaş, **agm.**, s. 50

Bahsedilen tüm türlerin hemen hemen tamamının çocuk eğitimi açısından ortak özelliği millî değerlerin öğretilmesidir. Millî değerlerin anlatıldığı metinlerin bulunduğu kitapların okutulması, bu değerlere sahip bireyler yetiştirmenin en önemli yollarından biridir. Ancak Türkçe kitaplarındaki metinlere yönelik en önemli eleştirilerin başında, öğrenciye ulusal değerlerini sevdirmek için yazılan metinlerin, adeta sosyal bilgiler kitaplarındaki gibi basit, bilgi verici metinler halinde olduğudur. Aslında olması gereken bu tür konular işlenirken öğrencinin ilgisini çekecek tarih öyküleri veya masallar kullanmaktır. Bu şekilde hedeflenen noktaya ulaşmak daha kolay olacaktır.¹

Bilinmelidir ki “...eğitimin en temel malzemesi, o toplumun kendi kültür unsuru olan edebî ürünlerdir. Halkın kendi ürünü olan, toplumun değer ve özelliklerini kendi dili ile doğal olarak ifade eden masallarımız bu konuda en sağlam malzemelerdir.”² Buradan hareketle masalların eğitimdeki rolünün ortaya konulmasıyla çocuk edebiyatının önemi ve etkileri daha net anlaşılabilir.

Gökşen masalların eğitimdeki rolünü şöyle ifade eder:

“Masallara eğitim açısından baktığımızda çok renkli ve çeşitli şekillerden oluşan bir yapıyla karşılaşırız. Bu etkileyici yapıyı, bir bayanın parmakları arasında duran, üzeri çeşitli desen ve renklerle işlenmiş bir yelpazeye veya tavus kuşuna benzetebiliriz. Yelpaze görünüşte kâğıt veya tahtadan yapılmış iki parmağın arasına sıkışabilecek basit bir eşyadır. Oysa açtığımızda fevkalade bir manzarayla, büyümlü bir güzellikle karşılaşırız. Tavus kuşu kanatlarını açmamışsa sıradan kanatlı bir hayvan görüntüsündedir. Ancak kuyruğunu ve kanatlarını açtığında ise hepimiz efsunlu bir güzellik karşısında kalırız. Masalların da böyle bir yapısı vardır. Dışarıdan bakıldığında akla mantığa sığmayan olayların ve durumların anlatıldığı, gerçekte hiçbir ilgisi olmayan hayal ürünü hikâyeler olarak görünürler. Yakın zamana kadar, diğer halk edebiyatı türlerinde olduğu gibi, ülkemizde masallara bakış bu görüntüden farklı değildi. Masallar, daha çok yaşlı ninelerin çocukları eğlendirmek için anlattığı hikâyeler olarak bilinirler ve hiç de ciddiye alınmazlardı. Oysa işin içine girdikçe, masalımsı bir ifade ile kırk kilitli kapı veya kırk kilitli sandık açıldıkça içerde gördüğümüz güzellikler, mücevherler ve hazineler başımızı döndürmektedir. Bunu fark eden eğitimciler, masallara dört elle sarılmakta,

¹ Rüya Özmen, “Okuma Becerisi”, **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8** (Editör: Leyla Küçükahmet), Nobel Yayınları, Ankara 2001, s. 23

² Nuhoglu ve Gökçaya, **age.**, s. 76

çocukların masallarla büyütülmesini ısrarla vurgulamaktadırlar. Son dönemdeki çocuk yayınlarına bakmamız, eğitim açısından masallara ne kadar önem verildiği konusunda bize yeterli bir fikir verecektir.”¹

“Dünya halk kültürlerinin ‘ortak düşürmeleri’ ”² olarak değerlendirilen masallar, tarihin en eski devirlerinden beri varlığını sürdürebilmiş bir edebiyat ürünüdür. Geçmişten günümüze değerini yitirmeyişi masalların çocuk eğitimi ve gelişimi üzerindeki etkilerinden ileri gelmektedir.

Okuma yazması olmayan toplumlarda bile halk anlatılarının birer pedagojik araç olarak kullanılması, toplumun ihtiyaç duyduğu insan tipinin yetiştirilmesinde onların önemli birer vasıta olarak görüldüğünün bir kanıtıdır. Afrika’nın ilkel kabilelerinde bile çocukların disiplini ve eğitimi için masallar, canavar hikâyeleri kullanılır.³

Masal metinlerinin tüm insanlık için ne derece önemli olduğunu, “*Masalların bugünkü teknolojik gelişmelerinin pek çoğunun hayalî olarak alt yapısını oluşturduğu da düşünülmektedir. İnsan hayaliyle masalarda uçma motifini işlemeseydi uçak düşüncesi belki olamayacaktı.*”⁴ şeklindeki ifadede de anlamak mümkündür.

Ziya Gökalp masalların eğitimdeki önemiyle ilgili olarak şöyle diyor: “*Masalların çocuk terbiyesinde de rolü vardır. Kıraat kitapları hep bu masallarla doludur. Küçük çocukların dikkatini, alâkasını yalnız bu masallar celbeder. Onlar ilk kahramanlık derslerini, mefkûre için fedakârlıkları bu masallardan öğrenir.*”⁵

Çocukların bedensel ve ruhsal gelişim dönemlerinin özellikleri incelendiğinde masalların çocuğa ne denli uygun olduğu görülebilir. Özellikle okul öncesi dönem çocuğu ele alınırsa, o dönem içindeki çocuğun hayal dünyası oldukça zengindir. Bunun doğal sonucu olarak da içinde birçok olağanüstülüğü barındıran

¹ Cengiz Gökşen, “*Masalların Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi*”, **Eğitim Dergisi**, S. 22 (Mart 2009), <http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/56-22/374-masalların-egitim-yonunden-değerlendirilmesi.html/23.05.2010/13.00>

² Muhsine Helimoğlu Yavuz, “*Çocuklar İçin Hazırlanacak Masal Kitaplarının İçerik, Dil-Anlatım Ve Eğitsel Özelliklerine Genel Bir Bakış*”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları)**, (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2000, s. 286

³ Muhsine Helimoğlu Yavuz, “*Bir Doğu Masalına Gizlenmiş Ütopik Gerçekler*”, **Bilim ve Gelecek Dergisi**, S. 43, 2007, s. 36-41

⁴ Mehmet Yardımcı, **Türk Halk Edebiyatında Anlatmaya Dayalı Türler Ve Halk Bilimi**, Ankara 2008, s. 103

⁵ Saim Sakaoglu, **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002, s. 12

masal çocukların ilgisini çeker. Masallar ruhsal olarak birçok olumlu etkisinin yanında fiziksel olarak ta çocukta belirli değişikliklerin-gelişimlerin olmasını sağlar.

Masalların çocuktaki en önemli bedensel etkilerinden biri, çocuğa anadilinin öğretilmesinde sağladığı kolaylıktır. Çocuk dilin zenginliğini, inceliklerini masalla, masaldaki tekerlemelerle öğrenir.¹ Ayrıca masallardaki tekerlemeleri sürekli olarak söylemek suretiyle dilinin (organ) kıvraklığı ve esnekliği de artacak, kelimelerin telaffuzunda sıkıntı çekmeyecektir.

“Çocuk, masallar sayesinde özellikle konuşma diliyle ilgili becerilerini en üst seviyeye ulaştırır. Sözde etkiyi artırabilmek, vurgu, tonlama ve durak gibi unsurları yerli yerinde kullanmaya bağlıdır. Bunların yanında ise ünlemlerin, sıfat ve zarfların yerinde kullanılması önemlidir. Masallar bu uygulamaların en canlı yaşandığı türlerdir.”²

Bir diğer önemli katkısı, temel dil becerilerinden olan dinleme becerisi üzerindeki büyük etkisidir. Masal başlangıç itibarı ile sürekli bir dinleme etkinliğidir. Öyle ki aynı masal bile birçok kez bıkip usanmadan bir çocuk tarafından dinlenebilir. Bu, çocukta dikkat gelişimini de etkiler. Çocuk sıkılmadan tekrar tekrar dinlediği aynı masaldaki ufak değişiklikleri bile hemen fark eder ve müdahale eder. Masallar sayesinde kazanılan dinleme ve dikkat toplama becerisinin, yaşamının geri kalan kısmında çocuğa büyük katkılar sağlayacağı açıktır.³

Okul dönemi çocuğunun okuma etkinliklerinin önemli bir parçası olan masallar, zamanla yazma etkinliklerine de katkı sağlayacak olan kitap okuma alışkanlığının kazanılmasını sağlar. Okuma alışkanlığı ise anlama becerisinin gelişimini etkiler. Birbirini tetikleyen bu süreçler, çocukta önemli bir zihinsel gelişime zemin hazırlar.⁴

Sürekli olarak akılı kullanmanın önemi üzerine inşa edilen masal, gerçek hayatta karşılaştığı benzer sorunlara çözüm yolları üretmesinde çocuğa rehberlik etmektedir. Çocuğun sorunlara çözüm üretmeye çalışması ise doğal olarak bir zihinsel çaba ürünüdür. Masal kahramanı, örneğin Keloğlan olduğunda, çocuk kendisine örnek alabileceği birçok akıl ürünü davranışla karşılaşacaktır. *“Masal*

¹ Yardımcı ve Tuncer, **age**, s. 72

² Gökşen, **agm**.

³ Muhsine Helimoğlu Yavuz, *“Çocuklar İçin Hazırlanacak Masal Kitaplarının İçerik, Dil-Anlatım Ve Eğitsel Özelliklerine Genel Bir Bakış”*, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları)**, (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2000, s. 290

⁴ Yavuz, **agm**, s. 290

kahramanının en iyi silahı aklı olduğundan, masalı dinleyen çocuk aklını kullanmanın da önemini görecektir.”¹

Bununla birlikte, “Hiçbir masalda, masal kahramanının işini, onun yardımcısı durumunda olan kahramanların yaptığını görmeyiz. Masal kahramanına, sadece nerede, ne zaman, ne yapması gerektiğini veya neyi nerede nasıl elde edebileceğini söylerler. Ne Arap bacı, ne dev, ne zenci, ne padişah ne de ihtiyar nine... gibi tipler, masal kahramanının yerine kendilerini tehlikeye atarlar. Bunlar, masal kahramanına karşılaştığı güçlükleri aşma noktasında sadece öğüt ve önerilerde bulunurlar. Bazen de, gerekirse, malzeme konusunda destek olurlar. Masallarda bu şekilde gerçekleştirilen eğitim, bugün üzerinde ısrarla durulan, uygulamalı, yani yaparak, yaşayarak gerçekleştirilmek istenen eğitimin ta kendisi değil midir? Bu durumu bugünkü eğitim açısından yorumladığımızda, bizim 2000 yılda geldiğimiz noktaya, masalların binlerce yıl önce ulaştığını söylesek herhalde hata etmeyiz.”²

Eğitim sistemi üzerine tenkit ve düşüncelerini ‘Mankurtlaştırma Süreci’ adlı eserinde ortaya koyan eğitimci, İkrâm Çınar masallarla ilgili olarak şöyle diyor:

“Biz yakın dönemimizde, yıllardır çocuklarımıza merak etme, araştırma, sadece ‘yap’ denilenleri yapmayı öğretmişiz! İnisiyatif alamayan, girişken olamayan, deneyim edinme kaygısı olmayan, aklını kullanmayan, korkak, pısrık, edilgen yani ‘ödlek tavşan yavruları’ yetiştirmişiz. Oysa sıradan geleneksel bir Keloğlan masalı incelendiğinde Keloğlan aracılığıyla çocuklara tam tersi mesajların verildiği görülür: Keloğlan anasını dinler ama sorunu kendi bildiği gibi çözer; kendisini korumaya çalıştığını bilerek genellikle anasının öğüdünün tersini yapar üstelik. İddialıdır, araştırır, karıştırır, büyük oynar ve büyük ödülü kazanır. Bu masallarla Keloğlanın o kel-kötürüm haliyle neleri nasıl başarmış olduğu anlatılır ve dinleyen çocuğa âdeta ‘sen ondan daha iyi durumdasın, hadi, ne duruyorsun?’ denilir.”³

Masallar, bedensel gelişime ve eğitime bu tür katkılar sağlarken ruhsal gelişime de birçok önemli katkıları vardır.

¹ Yardımcı, **age**, s. 134

² Gökşen, **agm**.

³ İkrâm Çınar, **Mankurtlaştırma Süreci**, Anı Yayıncılık, Ankara 2009, s. 9-10

Ruhun önemini Herodot “*İnsan ruhu onun yazgısıdır.*”¹ şeklinde belirtir. Peki ruhsal gelişim neden önemlidir? Çocukluk dönemi yaşantılarının bu gelişimdeki ve insan hayatındaki önemi nedir?

Yapılan çalışmalar, çocukluk dönemi yaşantılarının insanın ruhsal hayatının geri kalan kısmını etkilediğini göstermiştir. Bu nedenle Adler, çocuğun ruh yaşamının gözlemlenmesinin insanı tanıma sanatının belkemiğini oluşturduğunu söylemektedir.² Gerek psikoseksüel ve psikososyal gelişim kuramları gerekse de Adler’in ifadelerinden anlaşılacağı üzere çocukluk dönemi sağlıklı bir ruhsal yapı ve kişilik açısından çok önemlidir. Binlerce yıllık tecrübe sonucunda ortaya çıkan ‘Ağaç yaş iken eğilir’ atasözü ise burada sözü edilenlere deneysel bir kanıttır.

Çocukluk yaşantılarının insanın hayat serüveninin başlangıcını oluşturması ve geri kalan tüm hayatını etkilemesi, çocuk ruh sağlığının önemini ortaya koymaktadır. Masalların kendine özgü kurguları ve özellikleri onları çocukların ruh dünyalarına hitap eden ve ruhsal gelişimlerine katkıda bulunan önemli bir kaynak haline getirmiştir.

Masalların iyi-kötü, güzel-çirkin, zengin-fakir, güçlü-güçsüz gibi karşıtlıklar üzerine kurulu olması çocukta karşı değerler olgusunun oluşmasını ve düş gücünün gelişmesini sağlar.³

Masalın bu kendine has anlatımı ve olayları çocukta soyut düşünebilme yeteneğinin gelişmesini sağlar. Soyut düşünme becerisinin önemiyle ilgili olarak,

“Çocuğun geleceğe dönük planlar yapabilmesi, davranışlarını eleştirebilmesi, değerler sistemini olgunlaştırabilmesi ve kendi kendini tanıyarak eleştirebilmesi, değerler sistemini olgunlaştırabilmesi ve kendi kendini tanıyarak kendini kabul edebilmesi uzun yıllar boyu bir gelişimi ve onda soyut düşünme yeteneğinin kazanılmış olmasını gerektirir. Soyut düşünmeye malzeme olabilecek yaşantıların zenginleşmesi gerekmektedir. O nedenle çocuğu ilgilendiren konular üzerinde soyut düşünme yeteneğinin sınırlarını genişletici tartışmalara yer vermek, onları ders dışı okumalara yöneltmek ve okunanları değerlendirmek ortaokul

¹ Adler, **age.** , s. 21

² **age.**, s. 25

³ Yardımcı ve Tuncer, **age.**, s. 78

yıllarından başlayıp lise yıllarına değin sürdürülen vazgeçilmez etkinlikler olmalıdır.”¹ denilmektedir.

Zihinsel gelişimle bağlantılı olarak genişleyen hayal dünyasına hitap eden masal, kahramanları, olayları ve mesajlarıyla tam da bu dönem çocuğunun aradığı şeydir. Baştan sona kadar meziyetlerin iyide ve güçlüde toplandığı bu edebiyat ürünündeki kötüler sayesinde çocuk iyi olabilmenin değerini, güçlükler karşısında sabredebilmeyi, akıl yürütebilmeyi öğrenir. Masal kahramanlarının diğer bir önemli etkisi çocuk için önemli modeller teşkil etmeleridir.

Öğrenme açısından yaklaşıldığında rol-model alma önemli bir yöntemdir. Küçüklükten başlayarak çocuk babasına-annesine, akrabalarına, arkadaşlarına yani çevresindeki insanlara bakarak onlardan bir şeyler öğrenir. Kendine onları birer tip olarak belirler ve ona uygun davranışlar sergiler. “Söz gelişi, çocuklar evcilik oynarlar. Ana, baba, hasta, doktor, bebek, öğretmen, hemşire, hırsız, polis, pilot, kaptan, şoför olurlar. Bu evrensel bir tiyatrodur. Çocuk büyüklerini taklit ederek belli rolleri öğrenir.”²

Bununla ilgili olarak yapılmış bir araştırma dikkate değerdir. 214 hükümlü genç üzerinde yapılan bu araştırma sonucunda, hükümlü gençlerin %54’ünün ailesinde veya birinci dereceden akrabaları arasında hüküm giymiş suçlulara rastlanmıştır.³

Çocuklarda taklit yoluyla gelişen birçok özellik bulunur. Taklit, yani model alma “... çocukların zihinsel çerçevelerini geliştirmesini, kendi zihinlerinin sınırları dışına çıkmasını, dili kullanma egzersizleri yapmasını ve diğer değerler ve görüşler hakkında bilgi edinmesini sağlar.”⁴

Tekerlemeler gelişim sürecinde çocuğa dil becerilerini geliştirme imkânı sağlarken, tekerlemelerin masal içindeki asıl işlevi masalın en başından klişeleşmiş sözlerle hitap ettiği kitleye anlatılanların gerçek olmadığı mesajını vermektir.⁵

Özdeşleşmenin ve taklidin öğrenmede bu kadar önemli bir yerinin olmasından dolayı, zengin bir hayal dünyasına sahip olan çocuğun doğru rolleri benimseyebilmesi, kendine doğru ‘kahramanları’ seçebilmesine bağlıdır. Doğru

¹ Hülya Yeşil, “Çocuk Kitaplarındaki Atasözü Ve Değimlerin Önemi”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları)**, (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2000, s. 250

² Güvenç, **agm**, s. 26

³ Yavuzer, **age**, s. 47

⁴ Heally, **age**, s. 67

⁵ Gökçe Küçük yazıcı, “Masallar ve Çocuk Gelişimine Etkileri”,

www.cocukvegenc.com/?page=Masallar-ve-Cocuk-Gelisimine-Etkileri&sub_id=8/20.08.2009/14:30

kahramanların seçilmesi günümüzde önemli bir sorun haline gelmiştir. Bu konuyla ilgili bir çocuk ve ergen psikiyatristi olan Gökçe Küçükyazıcı şöyle demektedir:

“...çocukların bazen kendilerine hitap etmeyen dizi ve programları seyretmeleri veya şiddet içeren ve doğru mesajlar vermeyen çizgi filmleri izlemeleri henüz kişilikleri yeni gelişmekte olan bu çocukların yanlış figürlerle özdeşleşmesi sorununu gündeme getirmektedir. Örneğin 6 yaşında, şiddet içerikli davranışları nedeniyle değerlendirmem için getirilmiş bir çocuğun ‘Büyüyünce ne olacaksın?’ şeklinde yönelttiğim soruya ‘Mafya babası’ cevabını vermesi hayli düşündürücüdür. Üstelik bu tip örnekler hiç azımsanamayacak sıklıkta rastlamaktayız.”¹

Öğrenmede taklit bu kadar önemliyken doğal olarak masal kahramanları da çocuklar için önemli örneklerdir. Bu karakterler aracılığıyla amaçlanan onların sağlıklı bir ruha sahip, kişilikli birer insan olmalarının sağlanmasıdır.²

Her ne kadar kimi düşünürler tarafından çocuğun gerçeklerle olan bağı kopardığı ve mantıklı düşünme becerisini zayıflattığı yönünde eleştiriler olsa da masallar dünya üzerindeki farklı kültürlerin eskiden beri çocuk eğitimi için kullandıkları önemli bir araç olma özelliklerini korumuşlardır.³

Anlatı metinlerinin *“bir halkın kendi yaşamıyla ilgili derinlemesine bilgi veren etnografyası”⁴* olma özelliği de edebi ürünlerin eğitimde kullanılmasının birçok sebebinden biridir. Milletlerin ortaya çıkışından beri kendi bakış açıları onların bilimine, sanatına ve edebiyatına yansımıştır. Masallar incelendiğinde de bu ulusal bakış açısı görülebilir.

Masal, milletlerin kendilerine has olan özelliklerinin yansıdığı bir sahadır. Masalarda çocuğa verilen toplumsal mesajlarla amaçlanan, çocuğun kendi kültürünü öğrenmesi, ahlaklı bir birey olarak yaşamını sürdürmesi ve bu sayede çocukta milliyet bilincinin gelişmesini sağlamaktır.⁵

Çocukların hayal gücü ve gelişimi üzerinde şu ana kadar söylenenler, bize masalın çocuğun gerçeklerle bağı kopardığı yorumunu yaptırmamalıdır. Zaten 4-5 yaşına gelmiş bir çocuk masalarda anlatılan olayların gerçek olmadığını anlayabilecek durumdadır.⁶ Masalların esasta olağanüstülüklerle çocuğu gerçek

¹ Küçükyazıcı, **agm**.

² Yardımcı, **age**, s.134

³ Yardımcı ve Tuncer, **age**, s. 73-74

⁴ Muhsine Helimoğlu Yavuz, *“Bir Doğu Masalına Gizlenmiş Ütopik Gerçekler”*, **Bilim ve Gelecek Dergisi**, S. 43, 2007, s. 36-41

⁵ Mehmet Yardımcı, **age**, , s. 111

⁶ Gökçe Küçükyazıcı, **agm**.

yaşama hazırladığı bilinmelidir. Günümüz yaşam koşulları düşünülürse, “...bir yerlere gelebilmek için verilen uğraşlarla, masallardaki verilen uğraşlar arasında bir koşutluk kurulamaz mı? İnsanların bu ‘yaşam pastası’ndan iyi bir pay alabilmek için, daha ilkokul öncesinden başlayarak hazırlandıkları ve sırayla kazanmak zorunda oldukları sınavlar, masallardaki ‘mutlu son’a ulaşmak için öldürülecek devlerden başka bir şey”¹ olmadıkları rahatça anlaşılabilir.

¹ Muhsine Helimoğlu Yavuz, **Masallar Ve Eğitimsel İşlevleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 19

2. MİLLÎ EĞİTİM VE ÇOCUK

2.1. Eğitimde Millilik Evrensellik

Eğitim, bireyde kendi yaşantısı yoluyla istendik davranış değişikliği meydana getirme süreci olarak tanımlanır¹. Millî eğitim ise, “*eğitimin; ulusun bağımsızlığını sürdürebilmesi, ulusal gereksinimleri karşılaması ve hedeflerine ulaşması için sistemli olarak kendi tarihsel, kültürel, toplumsal, ekonomik ve siyasal yapısına ve çağın gereklerine göre düzenlenmesidir.*”²

Bireye verilecek eğitimin kuşkusuz onun yaşantısı üzerindeki etkisi büyüktür. Denilebilir ki bireyin işini, eşini, yaşam kalitesini ve hatta ölüm şeklini aldığı eğitim büyük oranda etkiler. Bu nedenle bireylerin bütününden ibaret olan toplumun mevcut durumu da eğitimle yakından ilgilidir. Toplum açısından eğitim “*toplumun süregelen ve o toplumun simgesi olan örf ve adetlerin, geleneklerin kuşaktan kuşağa aktarılmasıdır. Bu aktarmayı yapamadığı zaman kuşaklar arasında kopukluk olur. Aradaki kültür köprüsü yıkıldı mı, toplum mânevî bir öksüzlüğe, fakirliğe, açlığa ve nihayet mânevî bir hastalığa mahkûm olur. Bu mahkûmiyet o toplumun, yani milletin sonudur.*”³

Ziya Gökalp milleti tanımlarken eğitimin de önemini şu şekilde ifade eder:

“*...ulus ne soyla, ne budunla, ne coğrafyayla, ne siyasetle, ne de istençle ilgili bir topluluk değildir. Ulus, dil, din, ahlâk ve estetik bakımdan ortak olan, yani aynı eğitimi almış bireylerden oluşan bir topluluktur.(...) Büyük İskender diyor ki: ‘Benim gerçek babam Filip değil, Aristo’dur. Çünkü birincisi maddi varlığımın, ikincisi manevî varlığımın oluşumuna neden olmuştur.’ Kişi için maneviyat, maddiyattan önce gelir. Bu bakımdan ulusallıkta soy-sop aranmaz.*”⁴ Buradan

¹ Özcan Demirel, Zeki Kaya, “Eğitimle İlgili Temel Kavramlar”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş** (Edt.: Özcan Demirel, Zeki Kaya), Pegem A Yayıncılık, Ankara 2004, s. 5; Özcan Demirel, **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı**, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2006, s. 6

² Çınar, **age.**, s. 172

³ Fethi Bolayır, **Türk Milliyetçiliği ve Millî Eğitimimiz Öğretmenimiz Gençliğimiz Millî Kültürümüz**, Okul Kitapları Ltd. Şti., Ankara 1986, s. 49

⁴ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları (Günümüz Türkçesiyle)**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2004, s. 18

anlaşılması gereken, insan yığınlarını millet yapan şeyin eğitim olduğudur. Devletlerin gelişim çizgileri incelendiğinde imparatorlukların parçalanmasıyla birlikte ulus devletlerin ortaya çıktığı görülür. Bu aynı zamanda millî eğitimi mecburi kılan bir süreçtir.¹ Türkiye Cumhuriyeti de bir ulus devlet olarak, eğitimi millî bir mesele olarak görmüştür. Bugün her ne kadar birçok kişi tarafından eleştirilse de, hatta bunu AB'ye girişin bir ön şartı kabul etse de², kuruluşundaki uygulamalar, eğitimin nasıl 'millî' olacağına örnekleriyle doludur. Bu uygulamalara geçmeden önce yapılması gereken şey tartışma konusu olan Türk Eğitim Sistemi'nin, niteliklerinin ne olduğunu, eğitim sistemimizin temel belgesi olan Milli Eğitim Temel Kanunu'ndaki çeşitli maddelerle ortaya koymaktır.

Türk millî eğitiminin temel özellikleri 1973 yılında kabul edilen 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda şöyle belirtilir:

“Madde 2 – Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16 / 6 / 1983 – 2842 / 1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların,

¹ Hüseyin Canerik, **Küreselleşmenin Eğitim Programı**, Aydınlanmacı Halkçı Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 2005, s. 60

² Zeki Sarihan, **Emperyalizm Ulusal Eğitime Meydan Okuyor!**, Bağımsızlıkçı Aydınlanmacı Halkçı Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 2005, s. 33

kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.

Madde 10 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/2 md.)

Eğitim sistemimizin her derece ve türü ile ilgili ders programlarının hazırlanıp uygulanmasında ve her türlü eğitim faaliyetlerinde Atatürk inkılap ve ilkeleri ve Anayasada ifadesini bulmuş olan Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınır. Milli ahlak ve milli kültürün bozulup yozlaşmadan kendimize has şekli ile evrensel kültür içinde korunup geliştirilmesine ve öğretilmesine önem verilir.

Milli birlik ve bütünlüğün temel unsurlarından biri olarak Türk dilinin, eğitimin her kademesinde, özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan öğretilmesine önem verilir; çağdaş eğitim ve bilim dili halinde zenginleşmesine çalışılır ve bu maksatla Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ile işbirliği yapılarak Mili Eğitim Bakanlığınca gereken tedbirler alınır.

Madde 17 – Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.”¹

Yukarıdaki maddelerde Türk eğitiminin nitelikleriyle birlikte, devletin ihtiyaç duyduğu insan tipi ve bu insan tipinin yetiştirilmesinde izlenecek yol tarif edilmiştir. Eğitimde Cumhuriyetin kuruluş yıllarından günümüze kadar geçen süreçte yaşananları anlatarak, hem yasa da üstünde ısrarla durulan eğitimin millilik vasfının hayata ne kadar geçtiğini hem de evrensel eğitimden anlaşılana, gerçekte anlaşılması gerekenin ne olduğu belirlemiş oluruz.

Cumhuriyet dönemi eğitimi ele alınırken, Atatürk dönemi eğitim politikaları ve uygulamaları ile Atatürk'ün ölümünden sonra eğitim alanında yaşananlara

¹ Millî Eğitim Temel Kanunu, <http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html> (Erişim: 17/04/2010)

değnilerek benzerlik ve farklılıklar ortaya açık bir şekilde konulabilir. Atatürk dönemi eğitim uygulamalarıyla karşılaştırma yapmak, eğitimdeki milli düşünce ve milli eğitimin var olup olmadığı hakkındaki kanaatlerimizi berraklaştıracaktır. Bunun yanında, eğitim alanında bu tür bir önce / sonra karşılaştırmasının yapılmasının bizce en önemli katkısı, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesinin, bizzat kurucusunun uygulamalarıyla, ne olduğunun ve eğitime olan yansımalarının belirlenmesi, daha sonra yaşananların aktarılmasıyla da devletin kuruluş felsefesinden uzaklaştığının, hatta kuruluş felsefesine yabancılaştığının eğitim politikaları üzerinden gösterilmesidir.

Bir ülkenin yeniden nasıl inşa edileceğinin en iyi örneklerinden biridir Türkiye Cumhuriyeti. Türkler ise üç kıtaya yayılmış bir imparatorluğu yönetirken küçüle küçüle Anadolu'ya sıkışan, bununla da yetinilmeyip bu coğrafyanın da çok görüldüğü bir millettir. Küllerinden doğarak kurtuluş savaşı veren bir milletin, mevcudiyetini sürdürebilmesi için Atatürk tarafından birçok alanda devrimler gerçekleştirilmiştir. Ekonomik, sosyal, askeri, eğitim vs. birçok boyutu olan bu yenileşme, çağı yakalama hamlesinin, konumuz gereği eğitim boyutu ortaya konacaktır. Bu yenileşme hareketi sadece bir medenileşme hamlesi olarak görülemez. Bu aynı zamanda bir tam bağımsızlık mücadelesidir. Atatürk'ün eğitimden ne anladığını anlamak bizim için de çok önemlidir.

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasından sonra Atatürk'e yöneltilen, "*Şimdi ne yapacaksınız?*" şeklindeki soruya, Atatürk'ün "*Şimdi ya Millî Eğitim ya da İktisat Bakanı olmak isterim.*"¹ şeklinde cevap vermesi tesadüfi değildir ve eğitim konusundaki bilincin bir tezahürüdür. Kuşkusuz Atatürk'ün bu iki alanı seçmesinin nedeni, onları devletin bağımsızlığının ve gelişiminin en önemli iki vasıtası kabul edişindedir. Bu kısımda eğitim hakkında Atatürk'ün söylem ve uygulamalarına yer verilecektir. Ekonomi ve eğitimin neden birbirine bağlı olduğuna ileride değinilecektir.

Atatürk daha Kurtuluş Savaşı devam ederken, eğitimin ne kadar önemli olduğunu katıldığı maarif kongreleri ile göstermiştir. Buralarda yaptığı konuşmalarla gerilemenin nedenlerini ve kurtuluş çarelerini ortaya koymuştur. 15 Temmuz 1921'de Ankara Maarif Kongresi'ne katılan Atatürk şöyle diyor:

¹ Cavit Binbaşoğlu, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2006, s. 249

“Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenniyatında en mühim bir âmil olduğu kanaatındayım. Onun için bir millî terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve efsaf-ı fitriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garptan gelebilen bilcümle tesirlerden tamamen uzak, seciye-i milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kastediyorum. Çünkü dehayı millîmizin inkişafı tamı ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir.”¹

Aynı kongrede çocuk eğitimi ile ilgili görüşlerine şöyle devam ediyor:

“Çocuklarımız ve gençlerimiz yetiştirilirken onlara bilhassa mevcudiyeti ile, hakkı ile, birliği ile tearuz eden bilûmum yabancı anasırla mücadele lüzumunu ve efkârı milliyeyi kemali istiğrak ile her mukabil fikre karşı şiddetle ve fedakârane müdafaa zarureti telkin edilmelidir. Yeni neslin bütün kuvayı ruhiyesine bu evsaf ve kabileyetin zerki mühimdir.”²

Bu sözlerle daha cumhuriyet kurulmadan ileride nasıl bir politika izleneceği ortaya konmuştur. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte de, eğitim alanında önemli birtakım gelişmeler yaşanmıştır. Burada özellikle eğitim alanında yaşanan gelişmelerden bahsetmek gerekir. Çünkü ancak bu şekilde genç Cumhuriyetin eğitime bakışını ve ne denli önem verdiğini bu uygulamaları ortaya koyarak daha iyi anlayabiliriz.

Öncelikle eğitimde millîlik ne demektir, millî eğitimin araçları, amaçları ve önemi nelerdir, evrensel eğitimden kastedilen nedir? Bunlara Atatürk'ün söylemlerinden, daha sonra da Atatürk dönemindeki eğitime yönelik uygulamalardan örnekler vererek açıklamaya çalışacağız. Çeşitli zamanlarda Atatürk eğitimin daha doğrusu millî bir eğitimin önemi ve özellikleri ile ilgili olarak şunları söylemiştir:

“Eğitim genç dimağları, insanlığa saygıyı, millete yurt sevgisini, şerefi ve bağımsızlığı öğretir. Bağımsızlık tehlikeye düştüğü zaman onu kurtarmak için izlenmeye en uygun en sakın yolu belletir. Yurdu ve milleti kurtarmağa çalışanların aynı zamanda mesleklerinde birer namuskâr, uzman ve âlim olmaları gereklidir.”³

“Terbiyedir ki, bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, âli bir heyeti içtimaiye halinde yaşatır, ya bir milleti esaret ve sefalete terkeder.”⁴

¹ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. 2, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997, s. 19-20

² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. 2, s. 20

³ Bolayır, age., s. 43

⁴ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. 2, s. 206

“En mühim ve feyizli vazifelerimiz Milli Eğitim işleridir. Milli Eğitim işlerinde mutlaka muzaffer olmak lazımdır. Bir milletin hakiki kurtuluşu ancak bu suretle olur.”¹

“Büyük sorunumuz, en uygar ve en zengin bir ulus olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil düşüncelerinde de devrim yapmış olan büyük Türk ulusunun dinamik ülküsüdür. Bu ülküyü en kısa bir süre içinde gerçekleştirmek için, düşünce ve davranışı birlikte yürütmek zorundayız. Bu girişimde başarı türeli, esaslı bir plânla ve bilinçli bir çalışma ile elde edilebilir. Bu nedenle, okuyup yazma bilmeyen tek bir yurttaş bırakmamak; ülkenin büyük kalkınma savaşının ve yeni çatısının istediği teknik elemanları yetiştirmek, yurt sorunlarının dayandığı temel düşünceleri anlayacak, anlatacak, kuşaktan kuşağa yaşatacak birey ve kurumları yaratmak. İşte, bu önemli ilkeleri en kısa süre içinde gerçekleştirmek, Millî Eğitim Bakanlığı'nın üstüne aldığı büyük ve ağır sorumluluklardır.”²

“Münevverlerimiz milletimi en mes'ut millet yapayım der. Başka milletler nasıl olmuşsa onu da aynen öyle yapalım der. Lâkin düşünmeliyiz ki, böyle bir nazariye hiçbir devirde muvaffak olmuş değildir. Bir millet için saadet olan bir şey diğer millet için felâket olabilir. Aynı sebep ve şerait birini mes'ut ettiği halde diğerini bedbaht edebilir. Onun için bu millete gideceği yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden, keşfiyatından, terakkiyatından istifade edelim, lâkin unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz.”³

“Efendiler; yeryüzünde üç yüz milyonu müteceviz İslam vardır. Bunlar ana, baba, hoca terbiyesiyle, terbiye ve ahlâk almaktadırlar. Fakat maalesef hakikatı hâdise şudur ki, bütün bu milyonlarca insan kütleleri şunun veya bunun esaret ve zillet zincirleri altındadır. Aldıkları mânevi terbiye ve ahlâk onlara bu esaret zincirlerini kırabilecek meziyeti insaniyeyi vermemiştir, veremiyor. Çünkü hedefi terbiyeleri millî değildir.”⁴

“Millî eğitimin ne demek olduğunu bilmekte hiçbir tereddüt kalmamalıdır. Bir de millî eğitim esas olduktan sonra onun lisanını, usulünü, vasıtalarını da millî yapmak zarureti münakaşa edilemez.”⁵ Devamında, “Millî terbiye ile inkişaf ve ilâ

¹ Akyüz, *age.*, s. 291

² Binbaşıoğlu, *age.* s. 366

³ Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. 2, s. 145

⁴ *age.*, C. 2, s. 206

⁵ Oktay Sinanoğlu, *Büyük Uyanış*, Otopsi Yayınevi, İstanbul 2002, s. 221

edilmek istenen genç dimağları bir taraftan da paslandırıcı, uyuşturucu, hayalî zavaitle doldurmaktan kaçınmak lazımdır.”¹

“Bizim milletimiz derin, amik bir maziye maliktir. Milletimizin hayatı âsarını düşünelim. Bu düşünce bizi elbette altı yedi asırlık Osmanlı Türklüğünden, çok asırlık Selçuk Türklerine ve ondan evvel bu devirlerin her birine muadil olan ne büyük Türk devirlerine kavuşturur. Bütün bu edvarda dikkat buyurunuz Türk kendi ruhunu, benliğini, hayatını unutmuş; nereden geldiği belirsiz bir takım rüesanın şuarsuz vasıtası olmak mevkiine düşmüştür. Türk milleti kendi benliğini, kendi dimağını, kendi ruhunu unuttur gibi olmuş ve mevcudiyetiyle herhangi bir maksada, neticesi zillet olan, esaret olan fisebilillâh köle olmaya müncer olan hâkir bir hedefe sürüklenmiştir. Millet maalesef bu hali gafleti çok idame etti, bu yüzden her türlü sefaletlere ve mahkûmiyetlere uğramaktan kendini kurtaramadı. Bütün bu tebaiyetleri aldığı gayri millî terbiyenin icabatı olduğunu fark etmeksizin muhkem bir terbiyenin eseri olduğu kanaatiyle tatbik ediyordu. Esası terbiyet, hedef ve mahiyeti terbiyet ne büyüktür.”²

“Efendiler, terbiye ve tedriste tatbik edilecek usul, malumâtı insan için fazla bir süs, bir vasıta-i tahakküm, yahut medeni bir zevkten ziyade maddi hayatta muvaffak olmayı temin eden amelî ve kabil-i istimal bir cihaz haline getirmektir.”³

Atatürk genç Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitiminin niteliğinin ne olacağı ile ilgili düşüncelerini sözle ifade etmekle de yetinmemiş, bu düşünceleri uygulama alanlarına da taşımıştır. Bu uygulamalara örnek olarak harf inkılâbı, tevhîd-i tedrisat, millet mektepleri, yabancı okullar meseleleri akla gelebilir. Bu uygulamalara etraflıca değinmek ‘nasıl bir eğitim?’ sorusuna cevap vermemizde yol gösterici olacaktır.

Tevhid-i Tedrisat Kanunu ve cumhuriyetin ilk yıllarında yabancı okullara karşı takınılan tavırdan başlamak yanlış olmayacaktır. Buradan başlamak önemlidir çünkü aydınlar Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun ulusal ve bilimsel düşünmeyi esas alan kuşakların yetiştirilmesine zemin hazırladığını söyleyerek, millî eğitimin temel dayanağı ve en önemli belgesi olduğunu savunmaktadırlar.⁴

¹ Akyüz, *age.*, s. 294

² Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III, C. 2, s. 204

³ *age.*, C. 1, s. 316

⁴ Canerik, *age.*, s. 6; Mustafa Ergün, *Atatürk Devri Türk Eğitimi*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982, s. 52

Atatürk açısından da eğitim ve öğretim de birlik ülkenin ihtiyacı olan eğitim sistemine geçişin en önemli adımlarındandır. Bunu “*Milletimizin, memleketimizin Dârülrifanları bir olmalıdır. Bütün memleket evladı kadın, erkek aynı surette oradan çıkmalıdır.*”¹ şeklindeki ifadelerinden de anlayabiliriz.

Eğitimde birliğin olmayışı birçok sıkıntıyı beraberinde getirir. Bunun ne gibi sonuçlar doğuracağını Ziya Gökalp şöyle ifade eder:

“*Şimdiye değin, aydınların halkı ve halkın aydınları sevmesi olanağı yoktu. Çünkü eğitimlerini aydınlar Osmanlı uygarlığından, halksa Türk kültüründen almışlardı. Aynı eğitimle yetişen iki sınıf birbirlerini nasıl sevebilir?*”²

Osmanlı döneminden beri Ziya Gökalp ve çeşitli aydınlarca sakıncaları ifade edilmesine rağmen çözümü bulunamayan eğitimde çok başlılık sorunu Türkiye gibi millî nitelikli bir devletin mutlaka çözmesi gereken bir problemdi. Çünkü medreseler ve yabancı okullar “*millî bir amaç gütmüyor, birbirine zıt görüşlü insanlar yetiştirip gidiyorlardı. Tarikatler ve tekkeler de yine çok farklı dünya görüşlerinde insanlar yetiştirmekte idi.*”³ Eğitime büyük önem verdiği söyleyen bir yönetimin, millî eğitim açısından büyük bir sorun oluşturan bu duruma kayıtsız kalması elbette düşünülemezdi. Bu nedenle 3 Mart 1924 tarihinde hayata geçen Tevhid-i Tedrisat kanunu ile tüm okullar Millî Eğitim Bakanlığı’na bağlanmış ve medreseler kapatılmıştır.⁴

Bu kanun için Manisa milletvekili Vasıf Çınar ve arkadaşları tarafından 2 Mart 1924’de verilen önerge, kanunun önemini ve gerekçesini de ortaya koyar. Önergeden alınan bir kısım şu şekildedir:

“*Bir devletin irfan ve genel eğitim siyasetinde ulusun düşünce ve duygu bakımlarından birliğini sağlamak için öğretimi birleştirme en doğru, en bilimsel, çağdaş ve her yerde yarar ve iyilikleri görülmüş bir ilkedir.(...)Bir ulus bireyi, ancak bir eğitim görebilir; iki türlü eğitim, bir ülkede iki türlü insan yetiştirir. Bu ise düşünce ve duygu birliği ve dayanışma amaçlarını tamamen bozmaktadır.*”⁵

Tevhid-i Tedrisat’ın bir ayağı medreselerin kapatılmasıyken, diğer bir ayağı da yabancı dilde eğitim verme konusunda ısrar eden okulların kapatılmasıdır.

¹ Ergün, **age.** , s. 47

² Gökalp, **age.** , s. 80

³ Akyüz, **age.** , s. 285

⁴ **age.** , s. 283

⁵ Cavit Binbaşoğlu, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2006, s. 261

Cumhuriyetin ilk hükümetleri yabancı dilde eğitim yapan okullara karşı tavizsiz bir politika izlemişlerdir.

Dönemin Millî Eğitim Bakanı olan İsmail Safa Bey yabancı okulların faaliyetlerini “*Memleketi ihtilâlâ sevk eden, muhtelif yerlerde şûriş ve isyan çıkaran unsurların çoğunu, bu mekteplerin yetiştirildiği insanlar teşkil etmektedir ve Türkiye devletini tahrip etmek için bir gün mesaisinden geri kalmamıştır.*”¹ şeklinde tanımlamış ve onlara karşı birtakım yaptırımlar uygulamıştır.

1921 yılında Merzifon’daki Amerikan Okulu, Pontus örgütüne ev sahipliği yapması ve bir Türk öğrencinin Rumlar tarafından öldürülmesi sonucunda kapatılırken, ülke genelinde Rumları kışkırttıkları gerekçesiyle tüm Amerikan okullarına karşı sert bir tutum takınılmıştır.²

Bakanlık 1924 yılında yayınladığı bir genelgeyle “... *Türkçeden başka dilde öğretim yapan özel okullarda Türkçe, Türk Tarih ve Coğrafyası derslerinin Türk öğretmenler tarafından Türkçe okutulacağını ve bu derslere yeteri kadar ders saati ayrılacağını*”³ belirtiyordu. Belirlenen ilkelere uygun eğitim vermediği tespit edilen İzmir’deki Fransız Okulları, Amerikan Koleji Tıp Fakültesi kapatılmıştır.⁴

Bakanlık aynı yılın haziran ayında Musevi okullarına eğitimlerini tamamen Türkçe veya tamamen İbranice yapmaları talimatını vermiştir.⁵

Hükümet 1924 yılından itibaren, azınlık ve yabancı okullarında dini propaganda yapmayı yasaklarken 1926 yılından itibaren bu okullar üzerindeki denetimlerini iyice sıklaştırmıştır.⁶

1926 yılında İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Uzunçarşılı yabancı okullara yönelik gerçekleştirdiği denetimler sırasında “*Türkçe konuşma, okuma-yazma çok önemlidir. Türkçeden geçmeyen öğrenci sınıfta kalmış sayılacaktır. Türkçe derslerini kasten ihmal eden azınlık ve yabancı okullar, derhal kapatılacaktır.*”⁷ demektedir. Bakanlığın Türkçe konusundaki bu kesin tavrı Musevilerin de okullarında Türkçe öğretim yapmasını sağlamıştır.⁸

Eğitim sisteminin Türk Milleti ve Türk Dili gerçeği üzerine oturtulması boşuna değildir. Çünkü “*Atatürk, Osmanlı Devletinde yabancı okulların istedikleri*

¹ Ergün, **age.** , s. 25

² **age.** , s. 19

³ s. 25

⁴ s. 55-57

⁵ s. 58

⁶ Akyüz, **age.** , s. 325

⁷ Ergün, **age.** , s. 25

⁸ **age.** , s. 58

gibi at oynattıklarını, azınlıkların, her çeşit etnik toplulukların eğitim yoluyla iktisaden güçlenip siyasî bakımdan bilinçlendiklerini ve devleti yıkmaya yöneldiklerini gözlemişti. Atatürk' e göre, sadece Türkler amaçsız, etkisiz, cılız, anlamsız, köksüz bir eğitimin çarkları içinde kaldıkları ve millî benliklerinden habersiz yetiştirildikleri için kendi öz yurtlarında esarete sürüklenmişti.”¹ Bu nedenle Türk Millî Eğitimi belirli kurallara bağlanmış, bu kurallara uymayanlar da cezalandırılmıştır.

Günümüze baktığımızda yabancı okulların, yabancı dille eğitim veren okulların varlığını görmekteyiz. Bunlara ek olarak eğitim sistemimiz içerisinde zamanla özel okul kavramı ortaya çıkmıştır. Bu okullarla ilgili olarak Nurettin Topçu düşüncelerini şöyle ifade ediyor:

“Millî mektep aynı zamanda devlet mektebidir. Bugün Türk maarifinde zehirli birer mantar gibi fişkırان özel okulların birer ticaret yeri olmadığını söylemek olaylar karşısında bir iftiradan başka bir şey değildir. Millet maarifini kazanç hırslarıyla böylesine boğmak, millet kültürüne çevrilmiş suikasttır. Yabancı mekteple özel okul el ele verip millet maarifini birlikte hançerliyorlar.”²

Çınar'ın da bu okullar hakkında benzer şeyler düşündüğünü şu cümlelerinden anlamak mümkündür:

“Atatürk ‘Öğretimin Birleştirilmesi Yasası’ ile sadece medreseleri değil, yabancı dilde eğitim veren okulları da kapattı. Ama şimdilerde Anadolu Liseleri, Kolejler, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Boğaziçi, Bilkent ve başkaları gibi seçerek öğrenci gönderdiğimiz yerlerde yabancı dillerde eğitim verdiriyor, kendi dilindeki kavramlarla düşünmesini engelliyor, çocuklarımızı kendi elimizle başka kültürlerle sempati duyar hale getiriyoruz. Bunu azaltacağımıza yaygınlaştırıyoruz.”³

Çok başlı bir eğitim sisteminin, farklı tip insan yetiştirmeye yaradığı çok açıktır. Osmanlı'dan günümüze eğitimimizin yetiştirdiği insan tipleri şu şekilde tablolştırılarak özetlendirilebilir:⁴

¹ Akyüz, *age.* , 292-293

² Nurettin Topçu, *Türkiye'nin Maarif Davası*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 55-56

³ Çınar, *age.* , s.12

⁴ *age.* ,s. 67

Tevhid-i Tedrisat Öncesi Okullar	Yetiştirdiği İnsan Tipi	Atatürk Dönemi	Yerini Alan Okullar	Genellikle Yetiştirdiği İnsan Tipi
Sıbyan Mektepleri, Medreseler	Dinsel dünya görüşlü	Bu dönemde farklı nitelikte insan yetiştiren eğitim kurumları birleştirilmiş, geleneksel yapısını devam ettirmek isteyenler ise kapatılarak tavizsiz bir millî eğitim politikası uygulanmıştır.	İmam Hatip Liseleri	Sığ dinsel dünya görüşlü
İdadi, Rüştiye, Sultaniler	Batı hayranı		Genel Liseler	Dar bilgi ve becerili (Teorik bilgiye endeksli tip)
Azınlık ve Misyoner Okulları	Batı hayranı, Ötekileşen		Yabancı dilde eğitim yapan Anadolu-Fen Liseleri, Özel Okullar (Türk-Yabancı), Üniversiteler	Genellikle Batı hayranı, Batı eğilimli

Bugün eğitimimizde bahsedilen eğitim kurumlarının ağırlığı o denli fazladır ki “Devlet bürokrasisi, bilim ve sanatta üst kademelere yükselmek için sanki Robert Kolej ve Galatasaray Lisesi’ni bitirmek temel koşuldur.”¹

Yabancı okulların eğitim sistemimiz içindeki görevini Robert Kolej müdürü Dwight Simpson 1966’da dönemin Türk ve Amerikan hükümetlerine verdiği raporda açıkça ifade eder. Ona göre bu okul Türk eğitimine öncülük etmek için buradadır ve Türkiye’deki varlıklarının anlamı da budur.²

Cumhuriyetin ilk yıllarından günümüze gelindikçe yabancı okul meselesindeki tavır değişikliği net bir şekilde görülür. Buna neden olarak en başta tıpkı Osmanlı döneminde olduğu gibi, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik çöküntü gösterilebilir. Yaşanan ekonomik buhranın sonucu olarak yabancı okulların sayısı da her geçen gün artmıştır.

¹ Çınar, age. , s. 12-13

² Fakir Baykurt, **Türk Eğitiminde Emperyalist Etkiler**, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 1999, s. 22

Baykurt, ekonomik emperyalizmle, eğitimdeki emperyalist etkilerin etle tırnak gibi olduğunu belirtirken, ülkenin dış etkilerden kurtulmasının en önemli yollarından birinin millî eğitim örgütü olduğunu söyler.¹ Osmanlı Devleti'nin yıkılması sürecinin tanıklarından olan Atatürk'ün *“Efendiler! Bugünkü uğraşmalarımızın gayesi, istiklâl-i tamdır. İstiklâlimizin tamamıyeti ise, malî istiklâl ile mümkündür. Bir devletin maliyesi istiklâlden mahkûm olunca o devletin bütün hayat kollarında istiklâl mefluçtur.”*² şeklindeki ifadesi ekonomik bağımsızlığın bir devlet için ne anlama geldiğini daha net anlamamızı sağlar.

Örneğin *“1838’de İngiliz Ticaret Antlaşmasını imzalamakla kalmadık, Ruslarla yaptığımız Kırım Savaşından sonra ‘Paris Antlaşması’ nı imzaladık. Ardından ‘Berlin Antlaşması’ geldi. Aydınlar edebiyatta sembolizm ve günlük hayatta birbirlerini curnallamakla uğraşırken, Duyun-u Umumiye ile ekonominin yönetimi yabancı komisyonlar eline geçmiş oldu.”*³ Duyun-u Umumiye idaresi ile birlikte sayısı ve etkisi bir anda katlanan yabancı okullar ise Batı'nın işine yarayabilecek kadroları hazırlama görevini üstlendiler.⁴

Günümüzde durum hiçte farklı değildir. *“Yeni sömürgeciliğin yardım, kredi, dostluk gibi bahanelerle en çok sokulduğu alan, eğitim ve kültür alanıdır. Emperyalistler, kültür ve eğitim kurumlarını ele geçirdikleri zaman sömürge ya da yarı sömürge ülkelerde birer kültür üs ve tesisi ele geçirmiş sayılırlar. Kültür üs ve tesisleri, özellikle körpe beyinleri biçimlendirmeye yaradığı ve yetişkinlerini yavaş yavaş şartlandırdığı için önemlidirler.”*⁵

Ülkemizin mevcut eğitim ve ekonomi durumuna baktığımızda tarihimizden ders almadığımız acı bir hakikat olarak ortada durmaktadır. Nurettin Topçu bu hakikati şöyle ifade eder:

“Ruhların yapıcısı olan mektebin istiklâli feda edilirken kapitülasyonların zehirli yadigârı olan yabancı okullar bu vatanda tüneyen baykuş yuvaları halinde zehirlerini saçtılar. İstiklâl savaşından sonra işledikleri cinayetin farkında olmayacak kadar kör ve sağır beyinler, iktisadî kapitülasyonların devamına göz yumdular. Gelişen zaman idarecilere o kadar şuursuzluk getirdi ki evvelki facia

¹ Baykurt, **age.**, s. 7-8

² **age.**, s. 19-20

³ s. 21

⁴ s. 21

⁵ s. 48-49

yetmiyormuş gibi, bir yanda kifayetsiz din okulları arttırılırken, öte yandan batılılaşmak hevesiyle, batı dillerinde öğretim yapan okullar açtılar.”¹

Bütün söylenenlerin ışığında, “Çağın ekonomik ve sosyolojik gelişmesinin gerisinde kalan toplumların, mutlu olmaları mümkün değildir. Hatta varlıklarını korumaları bile zordur.”² demek yanlış olmayacaktır.

Yabancı okullar meselesine Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca farklı şekillerde yaklaşıldığı apaçık ortadadır ve eğer bu bir sorunsu bu sorun büyüyerek devam etmektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarında millî eğitimin diğer meseleleriyle ilgili de birçok karar alınmış ve uygulanmıştır. Bunlardan bazıları şöyledir:³

Tarih	Uygulama
Ağustos 1924	İlkokullarda karma eğitim uygulamaları başladı.
22 Mart 1926	“Maarif Teşkilatı’na Dair Kanun” kabul edildi.
1926	Millî Eğitim Bakanlığı içinde “Talim Terbiye Dairesi” adıyla bir danışma birimi kuruldu.
1926-1927	Yeni bir ilkokul programı hazırlanarak uygulamaya konuldu.
1926	Alfabe komisyonu oluşturuldu, oluşturulan komisyon çeşitli alfabeleri inceleyerek bir rapor verdi.
1926-1927	Kayseri’de ve Denizli’de iki Köy Öğretmen Okulu açıldı.
1928	Yeni harflerin kabul edilmesinden sonra Atatürk’e Millet Mekteplerinin başöğretmeni unvanı verildi.

Cumhuriyet tarihi boyunca okul, öğrenci ve öğretmen sayılarında istikrarlı bir artışın sağlandığı söylenebilir. Örneğin 1923-1924 öğretim yılında bütün yurttaki 5010 ilkokul varken bu sayı taşınabilir okullar hariç 36117’yi bulmuştur. Aynı durum öğretmen ve öğrenci sayıları için de geçerlidir. Aynı yıllar arasında ilkokul öğrenci

¹ Topçu, **age.**, s. 30

² Mehmed Niyazi, **Türk Devlet Felsefesi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1995, s. 269

³ Cavit Binbaşoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2009, s. 377-378

sayısı 351.835'ten 10.479.535'e çıkarken öğretmen sayısı da 11.392'den 384.029'a ulaşmıştır.¹ Aynı sayısal artış üniversiteler için de geçerlidir. Türkiye'de üniversitelerin tarihi gelişiminin satır başları şunlardır:

“Cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllarda ülkemizde yükseköğretim kurumu olarak yalnızca İstanbul Darülfünunu vardı. 1933 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi, İstanbul Darülfünunu kaldırarak yerine İstanbul Üniversitesi'ni kurmuştur.

1933-1946 yılları arası, yükseköğretim kurumlarının yavaş yavaş yurt düzeyine yayılmaya başladığı yıllardır. Bu süreç sonunda İstanbul Teknik Üniversitesi ile Ankara Üniversitesi kurularak ülkemizdeki üniversite sayısı 3'e yükselmiştir.

1973 yılında üniversite sayısı 9'a yükselmiştir. 1978 yılına kadar geçen sürede ise 10 yeni üniversite daha kurularak üniversite sayısı 19'a çıkarılmıştır.

1981 yılında kabul edilen 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile yükseköğretimde yeni bir başlangıç oluşturulmuştur. 1982 yılında 8 yeni üniversite daha kurularak üniversite sayısı 27'ye yükseltilmiştir.”²

2010 itibari ile de vakıf ve devlet üniversitelerinin toplam sayısı 146'ya³ ulaşmış durumdadır. Aşağıda farklı düzeyde eğitim kurumlarının 1923-2004 yılları arasında okul, öğretmen ve öğrenci durumlarındaki sayısal artışları görülmektedir.

¹ Binbaşıoğlu, **age.** ,s. 374

² <http://yogm.meb.gov.tr/Yuksekogretim.htm>

³ http://www.yok.gov.tr/content/view/527/222/lang,tr_TR/

Eğitim Kademelerine Göre Okul, ğrenci ve ğretmen Sayılarında Artış (1923-1924/2003-2004)¹

EĞİTİM KADEMESİ	OKUL/SINIF/KURUM SAYISI			ÖĞRENCİ SAYISI			ÖĞRETMEN SAYISI		
	1923 1924	2003 2004	ARTIŞ (kat)	1923 1924	2003 2004	ARTIŞ (kat)	1923 1924	2003 2004	ARTIŞ (kat)
OKUL ÖNCESİ EĞİTİM	80	13. 692	170	5. 880	358. 499	60	136	19. 122	140
İLKÖĞRETİM	5. 010	36. 117*	6	351. 835	10. 479. 538	29	11. 292	384. 029	33
İLKOKUL	4. 894			341. 941			10. 238		
ORTAOKUL	116			9. 894			1. 054		
ORTAÖĞRETİM	43	6. 512	150	3. 799	3. 593. 404	945	838	160. 049	190
GENEL RTAĞRETİM	23	2. 831	122	1. 241	2. 463. 923	1.984	513	86. 051	167
MESLEKİ VE TEKNİK ORTAÖĞRETİM	20	3. 681	183	2. 558	1. 129. 481	441	325	73. 998	227
YAYGIN EĞİTİM		7. 955			2. 879. 391			51. 385	
YÜKSEK ÖĞRETİM	1	77	76	2. 914	1. 946. 442	667	307	77. 065	250
NOT: Yaygın Eğitim Kurumlarına ait ğrenci sayısı bilgileri 2002-2003 ğretim yılı sonu itibari ile verilmiştir. (*) Taşımalı İlköğretim uygulaması yapılan okullar sayıya dâhil değildir.									

¹ Binbaşıoğlu, **age.** , s. 407

Eğitimimizle ilgili faaliyetlerden bahsederken üzerinde durulması gereken noktalardan biri de köy enstitüleridir. Çünkü bu okullar zaman zaman tartışma konusu olmaya devam etmektedirler.

Köy enstitülerinin temeli 1937-1938 yılında İzmir-Kızılçullu'da ve Eskişehir-Çifteler'de açılan 'Köy Öğretmen Okulları'dır. Bir sonraki yıl Lüleburgaz ve Kastamonu'da da açılan bu okullar üç yıl süre ile eğitim vermekteydiler. 17 Nisan 1940 yılında çıkarılan 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile Köy Öğretmen Okulları, Köy Enstitülerine dönüştürülmüştür. Köy enstitülerinin eğitim süreleri beş yıl ilkokul üstüne beş yıl şeklinde belirlenmiştir. Yasanın çıktığı yıl 10 yeni köy enstitüsü daha açılmıştır. Enstitülerin sayısı 1947 yılı itibari ile yirmi biri bulmuştur. Hedeflenen sayı ülke genelinde yirmi dört olmasına rağmen dönemin şartları buna müsaade etmemiştir. Köy enstitüleri 1951-1952 öğretim yılı sonuna kadar 1398'i kadın, 15943'ü erkek olmak üzere toplam 17341 öğretmen yetiştirmiştir. 1946 yılından itibaren özgün ilkelerinden uzaklaştırılmaya başlanan bu okullar 1954 yılında kapatılmıştır.¹

1937-1948 arasında kurulan toplam 21 köy enstitüsünün kuruluş yerleri ve tarihleri şöyledir:²

YER	TARİH
Çifteler-Eskişehir	1937
Kızılçullu-İzmir	1937
Kepirtepe-Kırklareli	1938
Gölköy-Kastamonu	1939
Akçadağ-Malatya	1940
Akpınar- Samsun	1940
Aksu-Antalya	1940
Arifiye-Kocaeli	1940
Beşikdüzü-Trabzon	1940
Cılavuz-Kars	1940
Düziçi-Adana	1940
Gönen-Isparta	1940
Pazarören-Kayseri	1940
Savaştepe-Balıkesir	1940
Hasanoğlan-Ankara	1941

¹ Niyazi Altunya, **Köy Enstitüleri Sistemine Toplu Bir Bakış**, (?), İstanbul 2005, s. 19-20

² Altunya, **age.**, s. 22; Can Dünder, **Köy Enstitüleri**, İmge Kitabevi, Ankara 2008, s. 30

İvriz-Konya	1941
Pamukpınar-Sivas	1941
Pulur-Erzurum	1942
Dicle-Diyarbakır	1944
Ortaklar-Aydın	1944
Erciş-Van	1947

Eğitimin millî vasfı, bu hakkın ülkedeki tüm vatandaşlar tarafından kullanılabilmesi olarak da algılanırsa, köy enstitüleri bu düşünceyi hayata geçirmenin bir basamağı olarak kabul edilebilir. Buradan hareketle Atatürk ve onun ölümünden sonra 1950 yılına kadar devam eden süreçte eğitimin yurt sathında yayılmasına uğraşılması da eğitimin millî vasfı gereğidir.

Eğitimin tüm yurttta yaygınlaştırılması çalışmalarından birine şöyle bir örnek verilebilir. Köy Enstitüleri kuruldukları dönemde birçok sorunla karşılaşmıştı. Köy Enstitüleri Kanunu'nun gereği çözülmesi gereken okul yapımı, öğretmen evleri yapımı, araç gereç ve benzeri konularda bazı illerin ilerlemesi istenilen düzeyde değildi. Bu nedenle İsmet İnönü başkanlığındaki bakanlar kurulu 17 Mart 1944 tarihinde aldığı kararla ilköğretim seferberliği başlatmıştır.¹

Daha önce benzeri bir durum Atatürk döneminde görülmektedir. Atatürk'ün alfabe devriminden sonra halka yeni harfleri öğretmek için kurduğu millet mekteplerinde kara tahta başında dersler verdiği ve 'Başöğretmen' sıfatını aldığı unutulmamalıdır. Atatürk'ün bizzat ders verışı onun eğitim konusuna verdiği önemin ve öğretmenlik mesleğine bakışının göstergesidir. Ülkenin geleceğini kimlerin inşa edeceğini 'Başöğretmen'in şu ifadelerinde bulabiliriz:

*"...isterdim ki çocuk olayım, genç olayım ve sizin ışık saçan sınıflarınızda bulunayım. Sizin elinizde gelişeyim. Siz beni yetiştiresiniz. O zaman sanıyorum ki, ulusum için daha çok yararlı olurum. Fakat, ne yazık ki elde edilemeyecek bir istek karşısında bulunuyoruz... Bu isteğin yerine, sizden başka bir istekte bulunacağım: Bugünün çocuklarını yetiştiriniz. Onları yurda, ulusa yararlı insanlar yapınız. Bunu sizden istiyorum ve rica ediyorum."*²

Öğretmenlik mesleğinin önemi devletin kurucusu tarafından açıkça bu şekilde ortaya konmasına rağmen günümüze yaklaşıldıkça yaşanan kimi gelişmeler bu mesleğin toplumdaki değerini kaybetmesine neden olmuştur.

¹ Binbaşoğlu, age. , s. 382

² Cavit Binbaşoğlu, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2006, s. 232

Yaşanan her iktidar değişikliği ile birlikte eğitim politikalarında da değişikliklerin yaşanması sıradan bir durum haline gelmişken, öğretmen yetiştirme ve atamada da nitelik gözetilmemiştir. Yaşananlar sadece öğretmenlik mesleğinin itibar kaybetmesine neden olmakla kalmamış, aynı zamanda yurt çapında eğitim ve öğretim faaliyetlerinin de zarar görmesini beraberinde getirmiştir.¹

Burada bir noktaya değinmek gerekir. Eğitimin yaygınlaştırılması açısından önemli bir adım olan ve Can Dündar'ın “*Cumhuriyet tarihinin gelmiş geçmiş en büyük eğitim hamlesi*”² olarak nitelendirdiği köy enstitüleri de, 1924 yılından itibaren yurt dışından Türkiye'ye davet edilmeye başlanan yabancı uzmanlarca verilen raporlar doğrultusunda kurulmuştur.³

1923-1950 yılları arasında Türkiye'ye gelen uzmanların toplam sayısı 79'dur⁴. Çeşitli yıllarda ülkemize çağrılan ve eğitim sistemimiz hakkında raporlar veren yabancı uzmanlardan bazılarının isimleri ve çalışma alanları şöyledir:⁵

Çağrıldığı Yıl	Adı	Ülkesi	Verdiği Raporun Konusu
1924	Prof. John Dewey	ABD	Daha çok genel eğitim sistemi. (2 rapor)
1925	Künhe	Almanya	Daha çok teknik öğretim
1927	Omer Buyse	Belçika	Teknik öğretim
1932	Prof. Albert Malche	İsviçre	Üniversiteler
1934	Mis Parker	ABD	Daha çok genel eğitim sistemi ve ilköğretim
1933-1934	Bir grup uzman	ABD	Genel eğitim sistemi
1933-1952 arası kalmıştır.	Ord. Prof. Philippe Schwartz	(Macaristan doğ.) Almanya'dan geldi.	Üniversiteler
1951	Prof. W. Dickemann	ABD	Halk eğitimi
1951	K. V. Wofford	ABD	Köy okulları
1952	Prof. John Rufi	ABD	Orta öğretim
1952-1953	E. Tompkins	ABD	Orta öğretim
1952-1953	Prof. L. Beals	ABD	Okullarda rehberlik

¹ Akyüz, **age.** , s. 284

² Dündar, **age.** , s. 9

³ Cavit Binbaşıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2009, s. 378

⁴ Selin Keskin, **Menderes Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2010, s. 11

⁵ Akyüz, **age.** , s. 355

1953	Prof. R. J. Maske	ABD	Öğretmen yetiştirme
1955-1956	Dr. E. S. Gorvine	ABD	Teknik öğretim
1957	Bir grup uzman	ABD	Ticaret eğitimi
1957'den günümüze kadar hemen hepsi ABD'den pek çok uzman gelmiş, rapor vermiş veya görüş bildirmiştir. Ancak, bunlardan dikkate değer olanına rastlanmamıştır.			

Yukarıdakilerin dışında resmi davetle çağrılan diğer bazı uzmanların isimleri de şöyledir:¹

Prof. Dr. Frey ve Prof. Dr. G. Stiehler-1926

Prof. Dr. Ernest Egli-1927

Prof. Dr. Oldendurg-1927 / 1930

Columbia Üniversitesi öğretim üyelerinden John Dewey Türkiye'ye gelen ilk yabancı uzmandır. 1923 yılında eğitim bakanı İsmail Safa tarafından bir mektupla Türkiye'ye davet edilmiştir. Ancak bir yıl sonra bakanlıkça tekrar edilen davete cevap verebilmiş ve daveti kabul ettiğini Cumhuriyet gazetesinin Amerika muhabirine bildirmiştir.²

Maarif Vekâleti'nin resmi daveti üzerine "1924 yılı Temmuz-Eylül aylarında Türkiye'ye gelen bu eğitimci, iki ay kadar okullarımızı dolaştıktan sonra Bakanlığa iki rapor verdi." ³ Dewey verdiği raporlarla köy okullarının ihtiyacına uygun tipte öğretmen yetiştirecek öğretmen okullarının kurulmasını tavsiye etmiştir. 1926 yılında çıkarılan Maarif Teşkilatı Kanunu'nda bu tavsiyeyi hayata geçiren bir adım atılmış ve 'Köy Muallim Mektepleri' kurulması kabul edilmiştir. 1927-1928 öğretim yılında kanunun uygulamasına geçilerek, Kayseri-Zencidere'de Köy Muallim Mektebi kurulmuştur. Denizli Erkek Öğretmen Okulu da raporda bahsedilen ihtiyacı giderilebilecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.⁴

Dewey Türkiye'ye gelmeden, 16 Mart 1924 tarihli Hâkimiyet-i Milliye gazetesinde yayınlanan bir makalede Türkiye'ye yabancı uzmanların çağrılmasına neden ihtiyaç duyulduğu şöyle açıklanmaya çalışılmıştır:

"Biz amelî adamlar değiliz! Bu, hepimizin üzerinde birleştiğimiz bir gerçektir. Bu nedenle Vasıf Bey (eğitim bakanı), mektepleri yalnız bizimle ıslah

¹ Ergün, *age.*, s. 109-121

² *age.*, s. 109

³ Binbaşoğlu, *age.*, s. 378

⁴ *age.*, s. 378; Ergün, *age.*, s. 75

edemez. Mutlaka ehline ve erbabına başvurulmalıdır. Ehli ve erbabı ise ecnebi mütehasıslardır.”¹

Bu ifadelerden o dönem insanının benlik algısı hakkında ipuçları bulmak mümkündür.

1924 yılından itibaren eğitim sistemimiz hakkında görüşleri alınmak üzere birçok uzman çağrılmıştır. Yukarıda isimleri verilen uzmanların çoğunun “*genellikle kısa bir süre çalışmaları, özellikle de Türk Eğitim tarihini ve sistemini, Türkiye’nin sosyal yaşayışını ve gerçek ihtiyaçlarını bilmemeleri nedeniyle bazen yersiz, çoğu kez sathî görüş ve öneriler ileri sürdükleri, ya da kaçınılmaz olarak kendi ülkelerindeki eğitim akımlarına dayandıkları görülür. Her uzmandan sonra bir yenisinin çağrılması ve yeni bir rapor istenmesi, raporların hiçbirinin beklenen sonucu vermediğini gösterir.*”²

Çağrılan uzmanların verdiği raporların içerisinde biri istisna olarak dikkat çeker. Almanya Sanayi ve Ticaret Bakanlığı’nın eğitim danışmanı olan ve ülkemize de çağrılan Kühne’nin verdiği rapor diğerlerinden farklıdır. Bu fark, verdiği raporda eğitimin neden millî olması gerektiğini açıklayan cümleleridir. Kühne çalışmaları sonucunda Türk eğitimiyle ilgili şu tavsiyede bulunur: “*Almanya’da ve Batı Avrupa’da uygulanan eğitim sistemini ve metodlarını aynen denemeniz uygun olmaz. Arada farklar vardır. Ülkenizin kaynakları bereketli, insanların kudretlidir. Kalkınma olanaklarınız boldur. Bunları değerlendirin.*”³ Bu tavsiyeler eğitimin niteliği ile ilgili fikir sahibi olunması sağlamaktadır.

Yıllar içerisinde ülkeye gelen uzman sayısında da artış görüldü. Daha önce Dewey tecrübesiyle Amerikan eğitim anlayışıyla tanışan eğitim sistemimiz, 1940’lardan itibaren artan bir şekilde Amerikan eğitim anlayışının etkilerini hissetmeye başladı.⁴

1950 yılında yaşanan iktidar değişikliği ile birlikte ülkeye gelen yabancı uzman sayısında da artış olmuştur.⁵ Gelen uzmanlar kendilerinden öncekiler gibi eğitim sistemimizi taramış ve raporlar vermişlerdir. Florida Üniversitesi’nden gelen Kate Wafford köy eğitimini incelerken, Boston’dan gelen Williams Kwaraceus ve Dickerman’da Psikoloji ve Halk Eğitimi alanlarıyla ilgili çalışmalar yapmak üzere

¹ Akyüz, **age.** , s. 362

² Akyüz, **age.** , s. 356

³ Baykurt, **age.** , s. 26, Keskin, **agt.** , s. 28

⁴ Akyüz, **age.** , s. 357; Baykurt, **age.** , s. 32-33

⁵ Binbaşoğlu, **age.** , s. 393

yurdu dolaşmışlar ve Türk eğitimine çeşitli eleştirilerde bulunmuşlardır. Bu uzmanlar eğitim sisteminin tüm kademeleri üzerinde önemli etkileri olan eğitim enstitülerinde de dersler vermişler, kendileri dışındaki Amerikalıları da buralara öğretici olarak yerleştirmişlerdir.¹

1950 yılından itibaren gelen uzmanlar sadece raporlar vermekle de kalmamışlardır. Örneğin Kate Wafford Amerika'ya dönüşünde 25 genç eğitimciyi de yanında götürmüştür. Bu kişiler Florida Üniversitesi'nde köy okullarının programları ve öğretim metodları ile ilgili eğitimler almışlar ve Türkiye'ye dönüşlerinde Millî Eğitim Bakanlığı'nın merkez örgütünün birer parçası olarak program geliştirme ve öğretmen yetiştirme projelerinde yer almışlardır.² Bu gelişmeleri Türkiye'nin Amerikan yörüngesine girmesinin doğal sonucu olarak gören Zeki Sarıhan, eğitimdeki ilişkilerle başlayan bu sürecin zaman içinde eğitimle sınırlı kalmayacak bir şekilde geliştiğini, yapılan gizli anlaşmalarla ülkenin Amerikan üssü haline getirildiğini söylemektedir.³

1950 yılından başlayan bu sürecin eğitim sistemindeki bugünkü etkileriyle ilgili Oktay Sinanoğlu düşüncelerini “...1950'lerde yabancı ‘danışmanlar’ iyice devreye girene kadar Türk ortaöğretimi dünyadaki en iyilerinden biriydi; o zamana dek hâlâ Atatürk'ün milli eğitim anlayışına göre yürümekteydi. Sonra bozdular, önce yavaş yavaş; son yıllarda ise son sürat sıfırladılar eğitimi.”⁴ şeklinde ifade etmektedir.

Eğitimde Türk-Amerikan ilişkileri yabancı uzmanların Türkiye'ye gelmesiyle sınırlı kalmamıştır. Zamanla iki ülke arasında eğitimle ilgili anlaşmalar imzalanmış, Türkiye'de gerçekleştirilen çeşitli projelerle de devam etmiştir.

“ABD ile Türkiye arasındaki eğitimle ilgili anlaşmaların ilki 27 Aralık 1949 tarihini taşımaktadır. (...) Anlaşmayla bir eğitim komisyonu oluşturuldu. Sekiz üyeden dördü ABD, dördü de Türkiye'den olacaktır. Ancak ABD'nin Türkiye'deki büyükelçisi komisyonun fahri başkanıdır ve oyların eşit olduğu durumlarda başkanın oyu belirleyici olacaktır. Komisyon her türlü davranışında ABD Dışişleri Bakanlığı'na karşı sorumluydu. Para Türkiye'den sağlanacak, ana bütçesi ABD

¹ Baykurt, **age.** , s. 33

² Baykurt, **age.** , s. 34

³ Zeki Sarıhan, **Ulusal Eğitime Çağrı**, Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 2007, s. 22-23

⁴ Oktay Sinanoğlu, **Büyük Uyanış**, Otopsi Yayınevi, İstanbul 2002, s. 218

Dışışleri Bakanlığı'nca vize edilecek ve isterse, komisyonun her husustaki kararını gözden geçirerek değiştirebilecekti. Komisyon ABD kanunlarına göre çalışacaktır.”¹

Anlaşmanın gerektirdiği komisyon 1958 yılında ‘Türkiye Eğitim Komisyonu’ adıyla oluşturulmuş ve çalışmalarına başlamıştır. Amerikan Ford Vakfı ve Türkiye’deki yabancı uzmanlarca da faaliyetleri desteklenen komisyon 1961 yılında ‘Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu’ adıyla bir rapor yayınlamıştır. Ford Vakfı komisyon çalışmalarına desteğini, çalışmalar sonucunda ortaya çıkarılacak raporun Türkiye dışında yazılması şartına bağlamıştır. Bununla rapora müdahale edilmesi riski ortadan kaldırılmıştır. 27 Mayıs’tan sonra Hasan Âli Yücel ve çeşitli üniversite mensuplarından oluşturulan bir komisyon tarafından incelenerek 1962 yılında deneme amaçlı olarak uygulanan rapor çeşitli değişikliklerle birlikte 1968 yılında yürürlüğe girmiştir.²

Geliştirilen ve uygulan projeler ilişkilerin bir diğer ayağıdır. 1956’dan sonra Marshall Plânının uygulanması için kurulan Amerikan Uluslararası Gelişime Yardım Örgütü (AID) Türkiye dâhil birçok ülkede faaliyet göstermiştir. Bu örgüt Türkiye’de eğitimin planlaması, yabancı dil eğitimi, öğretmen yetiştirme, tarım eğitimi, meslekî eğitim ve teknik öğretim, fen liseleri vb. gibi eğitimimizi ilgilendiren yirmiye yakın konuda projeler düzenlemiştir. Bu projelerin yanında Atatürk Üniversitesi, ODTÜ, Hacettepe Üniversitesi gibi kurumların kurulması ve geliştirilmesinde Amerikan kurumlarının malî ve teknik desteği alınmıştır.³

Eğitim sistemimizle ilgili olarak geliştirilen projelerden biri olan Fen Lisesi meselesi hakkında Baykurt görüşlerini verdiği şu bilgiyle ortaya koyar:

“Ankara’da Balgat yakınında Ford Vakfı ile Florida Üniversitesince yürütölen projenin denetimi Dr. Aleksander’a verilmiştir. Prof. Dr. Rauf Nasuhioğlu, Aleksander’in yardımcısıdır. Öğretmenler ince bir seçimden geçirilerek Amerika’ya götürölmüş, Florida Üniversitesi’nde yoğun kurslardan geçirölmüşlerdir. Binlerce aday arasından ikişer kademeli seçimlerle ayıklanan öğrencilerin 24’er kişilik sınıflarda okutulup yetiştirildikten sonra, bilim adamı olmak üzere Orta Doğu Teknik Üniversitesi’ne, oradan da Amerika’ya yollanmaları tasarlanmaktadır. Beşeri erezyonun yeni girişimlerinden biri de bu Fen Lisesi olacaktır. Fen Lisesinde bir

¹ Çınar, **age.** , s. 40-41

² Çınar, **age.** , s. 41-42

³ Baykurt, **age.** , s. 35-37

öğrencinin bizim devlete yüklediği yıllık gider 6500 liradır. Urfa’da bir nüfusa yıllık eğitim gideri olarak 22 lira düşmektedir.”¹

ABD, çeşitli parti liderlerinin siyasal eğitimlerini de desteklemiştir. Örneğin *“Süleyman Demirel, Eisenhower, Bülent Ecevit ise Rockefeller bursuyla yetişmiştir. Ecevit Henry Kissenger’in öncülüğünde siyasal eğitim almıştır.”²* Bu isimlerin ülkemizde dönem dönem iktidarın el değiştirdiği kişiler olması da tesadüfi olmamalıdır. Günümüze yaklaştıkça siyasetçi ve devlet adamı yetiştirme faaliyetlerinin hız kesmediği görülür. Örneğin *“ABD Dışişleri Bakanlığı kaynaklarına göre 1995 yılında Abdullah Gül’de ‘uluslar arası ziyaretçi liderlik programı’ nı bitiren siyasetçilerdendir. (...) Programa katılanlardan 48’i şu anda ülkelerinde devlet başkanı ya da başbakan olarak görev yapmaktadır.”³*

Ülkemizde ABD’nin bu faaliyetlerinin benzerlerinin artık AB tarafından da gerçekleştirildiği görülmektedir. Artan ilişkiler sonucunda tıpkı ABD gibi AB’de Türkiye’de birçok alana olduğu gibi eğitim alanına da müdahil durumundadır ve gerçekleştirdiği etkinlikler son derece hızlanmıştır. Son yıllarda karşımıza çıkan STK kavramı bu çalışmaların ürünüdür. AB tarafından kurdurulan / desteklenen ve özellikle Türkiye’deki genç kitleye hitap eden STK’ların faaliyetlerine bakıldığında temel niyetlerinin Türk gençliğini AB’nin gereksinimleri doğrultusunda yetiştirme olduğu görülmektedir. Bu tür kuruluşların çalışmalarına ülke içinden destek bulması millî olmayan bir eğitimin sonucudur.⁴ Bu tarz vakıflar ve sivil toplum örgütleri çalışmalarında demokrasi ve insan hakları gibi evrensel değerleri kullanırken esasta *“ulus devletlerin dayandığı temel değerleri tahrip ya da tahrif etmektedirler.”⁵*

2005- 2006 yılında ilköğretim programı değiştirilerek yeni bir program uygulanmaya başlanmıştır. Burada üzerinde durulması gereken nokta program geliştirme çalışmalarını AB’nin 100 milyon Avro ile desteklemesidir.⁶

Eski programda yapılan kimi değişiklikler programın neden desteklendiğini ortaya koyar niteliktedir. Eski programın Eğitsel Kol Çalışmaları Yönetmeliği değişikliğe uğrarken yeni programda bu yönetmeliğin karşılığı olarak ‘Sosyal Etkinlikler Yönetmeliği’ konulmuştur. Eski yönetmelikte yer alan ‘Türk olmanın dururunu duymak, vatanını ve milleti sevmek’ gibi ifadeler yeni yönetmelikte yer

¹ *age.* , s. 42-42

² Çınar, *age.* , s. 42

³ *age.* , s. 42

⁴ s. 82

⁵ s. 130

⁶ s. 74

almazken Türk sözcüğü olabildiğince az kullanılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte yeni program, STK'ların faaliyetlerinde olduğu gibi bireyin toplumsal ve ulusal yönünden ziyade bireysel yönüne vurgu yapar niteliktedir.¹

Görüldüğü gibi Türk Millî Eğitimi değişik dönemlerde küresel aktörlerin etkisi altında kalmıştır ve kalmaya devam etmektedir. Bu gerçek 1981 yılında gerçekleşen Millî Eğitim Şurası'nın açış konuşmasını yapan Millî Eğitim Bakanı'nın cümlelerine şöyle yansımıştır:

“Eğitim sistemimizin, değişik dönemlerde çeşitli Batı devlet veya sistemlerinin tam etki ve kontrolü altında kaldığı, ülkemize yararlı olmaktan uzaklaştığı ve karmaşık bir eğitim düzeni doğduğu bir gerçektir. Bu durum, bir eğitim sisteminin değerini ortadan kaldırmış, millî hedef ve ilkelerden yoksun, dağınık ve okulda içine kapanık bir öğretim düzeni ortaya çıkmıştır. Bugün her kademedeki öğretimin, okul öncesi dönemden üniversite dâhil, bir bütünlüğünün ortaya konması, geleceğin uzun dönemli ihtiyaçlarını karşılayacak, ülke kalkınmasını hedef alacak temel esasları öngören yeni bir millî eğitim sistemi içinde ele alınması gerekli ve hayatî değere sahiptir.”²

Başlangıçta çeşitli maddeleri verilen Millî Eğitim Temel Kanunu eğitimin okulla sınırlı olmadığını, eğitimin her yerde olduğunu vurgular (Madde 17). Batının millî eğitimimize tesir etmede ve insanlarımızın beyinlerini şekillendirmede farklı birçok vasıta kullanması da bunun göstergesidir. Daha önce bahsedilen STK'ların, örgün eğitim kurumları olmamalarına rağmen, toplum üzerindeki bilinen etkileri, eğitimimizi şekillendirecek birçok aracın kullanıldığının, daha da önemlisi eğitimin her yerde olduğunun kanıtıdır.

Televizyon, radyo ve gazete gibi kitle iletişim araçları da yaygın eğitimde kullanılan araçlardan bazılarıdır. Ancak bu araçların millî eğitimimiz açısından *“...bekleneni veremediğini, halkın bilgi, görgü, kültür düzeyini arzulanan ölçüde yükseltemediğini, örnek verirsek, TV'nin reklâmlarla, çoğu kalitesiz yerli ve yabancı film ve 'dizi' lerle yetişkinler ve çocukları olumsuz etkilediğini, basın da, havâi, yararsız, hatta zararlı konularla olumsuz etkilerde bulunduğunu, tüm bu ve öteki kitle iletişim araçlarının okulun ve öğretmenin etkisini baltaladığını”³* görmekteyiz.

¹ s. 77-78

² Akyüz, **age.** , s. 365

³ **age.** , s. 352

Topçu'ya göre de “*cemiyette başıboş eğitim vasıtalarının çoğalması okulun gençler üzerindeki etki alanını daraltmaktadır. Çeşitli sosyal gayelerle kurulan derneklerle spor kulüpleri, radyo ve gazeteler, eğitimde önemli rol oynamaktadır. Bugün, medrese devrinin çocuğu gibi, yalnız talebelik özelliği taşıyan gençler karşısında değiliz. Bugünün genci, kendi arzusuyla seçtiği bir kulüp veya cemiyetin üyesi, bir siyasi gazetenin okuyucusu, radyonun dinleyicisidir. Bunlara sinema ve sahne de eklenince, bilhassa büyük şehirlerde, öğretmenin çocuk üzerindeki etkisinin ne kadar güçleştiğini anlamak kolaydır. Bu araçlar eğitimde öğretmene yardımcı olsalar ne âlâ! Ancak bunların hiçbirisi eğitimsel bir denetime tabi değildir, her biri kendi âleminde serbesttir.*”¹

Oysa eğitimde okuldan daha etkili olmaya başlayan kitle iletişim araçlarından beklenen şey kültürün yeniden üretiminde ve aktarılmasında rol almasıdır. Bu aktarımın sağlanması milli eğitimin genel amaçları açısından da önemlidir ve medyanın asıl görevi bu olmalıdır. Medyanın yapması gereken Türk kültürünün değerleri olan Nasreddin Hoca'yı, Dede Korkut'u, Keloğlan'ı güncelleyerek çizgi filmler, sinema filmleri haline getirmek ve yeni kuşaklara aktarmaktır. Bu hem ulusal hem de evrensel kültüre katkı sağlamak demektir. Ancak bugün evrensel kültürden Batı kültürü / Amerikan kültürünü anlayan medya Batı kültürüne ait ürünleri veya onların kötü taklitlerini aktarmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Böyle sorumsuzca hareket eden medya önemli bir gerçeği gözden kaçırmaktadır. O da, millî kültür kavranmadan evrensel kültüre ulaşılmasının mümkün olmadığıdır.²

Medya, Türk gençliğine kendini anlatıp öğretmek yerine üstlendiği toplum ahlakını, kültürünü dinamitleme görevini layıkıyla yerine getirmeye devam etmektedir. Ekranlar, sayfalar ‘düzeyli birliktelik’ yaşayan ünlülerin, ‘hayat arkadaşı’ olan çiftlerin haberleriyle dolup taşmaktadır. Medyanın anladığı çağdaşlık, modernlik ve batılılık zinaya ‘çapkınlık’, rezalete ‘skandal’ demek ve böylece yaşananları hafifletmektir. Topluma ‘bilmesi gereken’ dışında bir şey verilmemesi zaman içinde ülkesinin gerçek meselelerinden bîhaber, sadece kendi bedenine yönelmiş faydacı bireylerin ortaya çıkmasına neden olmuştur.³ Tüm bunların yanı sıra görsel ve yazılı medyanın dikkat etmediği diğer bir husus Türkçenin doğru kullanılması meselesidir. Hemen her gün birçok yabancı kelime Türkçe karşılığı

¹ Topçu, **age.**, s. 90

² Çınar, **age.**, s. 83-84

³ Çınar, **age.**, s. 17-18; Topçu, **age.**, s. 50

varken televizyon ekranlarına çıkarılanlar tarafından kullanılmakta toplum hafızasında bu yabancı kelimelerin iz bırakmasına zemin hazırlanmaktadır. Oysa Atatürk'e göre *"Türk demek, dil demektir. Milliyetin çok bâriz vasıflarından birisi dildir. Türk milletindenim diyen insanlar, her şeyden evvel ve mutlaka Türkçe konuşmalıdır. Türkçe konuşmayan bir insan Türk harsına, câmiasına mensubiyetini iddiâ ederse buna inanmak doğru olmaz."*¹

Yukarıdaki ifadelerinden de anlaşılacağı üzere dil Atatürk için büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle daha önce de değinilen Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun uygulanması sırasında ortaya koyduğu tavırla birlikte, dil ile ilgili önemli çalışmalara da imza atmıştır. Harf inkılâbı halka Türkçenin doğru bir şekilde öğretilmesinin ilk basamağını teşkil ettiği için önemlidir. Halkın kendi dilini öğrenebilmesi için yeni bir alfabeye ihtiyaç olduğu görüldüğünden 1926 yılında alfabe belirlemeye yönelik çalışmaları yürütmek üzere bir komisyon oluşturuldu. Birçok farklı alfabeği inceleyen komisyon bir rapor hazırladı. Yapılan çalışmalar sonucunda 1928 yılında çıkarılan kanunla Latin Alfabeti'ne dayalı alfabe kabul edildi. Bu alfabenin kabul edilmesinde Sovyetler Birliği içerisindeki Türkler arasında gösterdiği gelişme de önemli bir sebeptir.² Yeni alfabenin kabulünün ardından halkın bu alfabeyle okuyup yazabilmesini sağlayabilmek için Millî Eğitim Bakanlığı'nca yayınlanan 24.11.1928 tarihli yönetmelikle Millet Mektepleri kurulmuştur.³ Bu okullara *"15 yaşından 45 yaşına kadar olan herkes devama zorunlu idi.(...) Bu okulların başöğretmenliğini Cumhurbaşkanı Atatürk üstlendi. Yurdun her köşesinde açılan bu okullarda gösterilen çabalar sonucu, 1935 yılında, yeni harflerle okuma ve yazma öğrenenlerin oranı %35'e kadar yükseldi."*⁴

Burada belirtilmesi gereken şeyin dil ile ilgili çalışmaların yeni bir alfabe belirleme ile sınırlı kalmadığıdır. Diğer önemli bir adım Türkçenin gelişip zenginleştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak üzere 12 Temmuz 1932'de Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin kurulmasıdır. Daha sonra Türk Dil Kurumu adını alan cemiyet, özellikle bilim dilinin Türkçeleştirilmesi amacıyla başlayan çalışmalarına günümüzde de Türkçenin gelişmesi için yürüttüğü etkinliklerle devam etmektedir. Kurumun ilk çalışması matematik terimlerinin Türkçeleştirilmesi olmuştur. Üretilen yeni kelimelerle kitaplar basılarak okullara gönderilmiştir. Atatürk'te bu çalışmalara

¹ Ergün, **age.**, s. 131-132

² Ergün, **age.**, s. 91

³ Ergün, **age.**, s. 101

⁴ Cavit Binbaşoğlu, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2006, s. 285

yeni terimlerle yazdığı geometri kitabıyla destek vermiştir. Türk Dil Kurumu'na bastırılan bu kitaptaki geometri terimleri günümüzde de kullanılmaktadır.¹

Türkçenin gelişimine katkı sağlaması için yapılan çalışmalardan biri de Ankara'da Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'nin kurulmasıdır. 1935'te kurulduğunda Türkçe ve Türk Tarihi üzerine araştırmalar yapmak ve orta öğretime öğretmen yetiştirmek gibi amaçları bulunan fakülte 1946 yılında çıkan Üniversite Kanunu ile Ankara Üniversitesi'ne bağlı bir fakülte halini almıştır.² Burada bahsedilenler yapılan çalışmaların küçük bir kısmından ibarettir. Özellikle Atatürk Türkçe konusuna büyük önem verdiği ve bu çalışmalarla bizzat ilgilendiği bilinmektedir. Çünkü *“Atatürk ‘Türk Kimliğini’ Türkçe ile tanımlamıştır. Onun için de Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı’ndan sonraki temel davası Türkçeyi, dolayısıyla Türk kültür ve kimliğini yabancı boyunduruklardan korumak, bunun için de eğitimi her düzeyde Türkçe ile yapmak, halkın yabancı dille, (yani yabancı misyoner türü) eğitime özenmesini önleyecek tedbirler almak olmuştur.”*³

Fikirleriyle Atatürk’ü etkilediği bilinen Ziya Gökalp, milleti tanımlarken, insanlar arasında bir bağa ihtiyaç duyulduğunu söyler ve o bağ da şöyle tanımlar:

*“Bu bağ eğitimde, kültürde, yani duygularda ortaklıktır. İnsan en içten en yürekte duygularını ilk eğitim çağında alır. Daha beşikteyken işittiği ninnilerle ana dilinin etkisi altında kalır. Bundan dolayıdır ki, en çok sevdiğimiz dil ana dilimizdir. Ruhumuzu oluşturan bütün din, ahlâk, güzellik (estetik) duygularımızı bu dil aracılığıyla almışız. Zaten ruhumuzun toplumsal duyguları bu din, ahlâk, güzellik duygularından oluşmuş değil midir? Bunları çocukluğumuzda hangi toplumdan almışsak, her zaman o toplumda yaşamak isteriz.”*⁴ Atatürk’ün dil konusuna gösterdiği hassasiyetin nedenini bizzat onun fikir dünyasında önemli izleri olan Gökalp’in aşağıdaki ifadelerinden anlamak mümkündür.

Atatürk sonrası eğitim anlayışımızdaki değişimden birçok konu gibi dil de nasibini almıştır. Özellikle 1955 yılından itibaren Tevhid-i Tedrisat Kanunu'na da aykırı olarak *“Kolej denen ve birçok derslerin yabancı dille okutulduğu liseler*

¹ Akyüz, **age.** , s. 299; Cavit Binbaşıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2009, s. 381-382

² Binbaşıoğlu, **age.** , s. 384

³ Sinanoğlu, **age.** , s. 220

⁴ Gökalp, **age.** , s. 17-18

kurulmuştur. Bunlara Temmuz 1975'ten itibaren Anadolu Liseleri denmiştir. (...) Bunların bir yıllık hazırlık sınıfı, 3 yıl orta kısmı, 3 yıl lise kısmı bulunmaktadır.”¹

Küresel aktörlerin Türk Eğitim Sistemi'ne dönem dönem müdahalelerinden bahsedilirken bu tarz okulların açılmasının desteklenen projelerden olduğu konusuna değinilmiştir. Yabancı dille eğitimin neden desteklendiğini Çınar verdiği şu örneklerle açıklar:

“11 Eylül'de ABD'de ikiz kuleler vurulduktan sonra, saldırganlar arasında Suudi Arabistanlıların çokluğu dikkat çekmişti. Bu durum ABD'nin Suudiler üzerinde baskı kurmasına yol açmıştır. ABD, Suudilerden İngilizce eğitim yapan okullar açmalarını ve böylece ABD severliğin yaygınlaştırılmasını istemişlerdir. Bu durum alınan yabancı dilin öğrencileri ilgili ülkeye muhabbete yönelttiğinin ABD tarafından iyi bilindiğini göstermektedir.”²

Batıda ulusal dili yeterince bilmeyen bireylerin toplumdaki diğer bireylerden birçok açıdan geride kaldığı fark edildiğinden, çok dilli eğitimle ilgili kısıtlamalara gidilirken Türkiye'ye AB sürecinde etnik dillerde eğitim yapması konusunda baskı yapılması³ çok dilli eğitimin Batı açısından önemini gösteren diğer bir örnektir. Buradan anlaşılması gereken Türkçenin korunması olmalıyken, *“Türkçe bilim dili değildir, Türkçe ile bilim yapılamaz.”⁴* tarzındaki yaklaşımlar Türkçeyi bu süreçte zayıflatmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Ne yazık ki *“Türkçe bilimsel yayın yapmanın neredeyse olanaksız hale getirilmesi, MEB Yayınlar Dairesi Başkanlığı tarafından yayımlanan dergi dahil birçok derginin İngilizce yayın yapması, MEB'in bazı resmi yazışmalarını yabancı dilde yapması da gösteriyor ki, Türkçe kendi öz yurdundan kovulmaktadır.”⁵* Oktay Sinanoğlu, Türkiye Cumhuriyeti'nin yegâne görevinin Türk kimliğinin dolayısıyla da Türkçenin yaşatılması olduğunu söylerken⁶, ülkemizde eylem ve söylemleriyle eğitim kurumlarının ve onların yöneticilerinin dil konusunda en azından dikkatli davranmadıkları söylenebilir. Türkçe konusunda hassas davranılmadığına Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik'in, okullarda ki Türkçe derslerini eleştirirken sarf ettiği *“Türkçe dersleri tam bir fecaat.”⁷* cümlesi basit bir örnektir. Bu noktada bir ayırımın yapılması şarttır:

¹ Akyüz, **age.**, s. 309

² Çınar, **age.**, s. 70

³ Çınar, **age.**, s. 203

⁴ Çınar, **age.**, s. 12

⁵ Canerik, **age.**, s. 72

⁶ Sinanoğlu, **age.**, s. 222

⁷ Canerik, **age.**, s. 63

“İnsanların yabancı bir dil öğrenmeleri başka kültürleri tanımalarını sağlar. Edinilen yabancı dil bilim, sanat ve kültür dili ise bireyin dünyayı izlemesine, o dilde üretilen bilgilere ulaşmasına, yeni sentezlere ulaşmasına ve kendi kültürüne yeni katkılar sağlamasına sebep olur. (...) Ancak okullarda yabancı dil öğretimi ile yabancı dilde öğretim arasındaki farka duyarlı olmak gerekir. Yabancı dilde öğretim bireylerde anlam ağlarının parçalanmasına, toplumun ortak algı ve değerlerinin ortadan kalkmasına ve sonuçta kültürel parçalanmaya yol açar.”¹

Sinanoğlu da eğitim sistemimizin nasıl insanlar yetiştirmesi gerektiğini anlatırken dil konusundaki bu yaklaşıma şu şekilde değinir:

“Eğitim düzenimiz, vatanını, milletini ve insanını seven, tarihini, kültürünü, Türkçe’yi iyi bilen, Batı’yı da Asya’yı da tanıyan, Avrupa dili olsun, Arapça, Farsça, Urdu dili veya Hintçe olsun, Japonca, Çince olsun, bir yabancı dili seçeceği mesleğe göre yeterince bilen, kendi benliğini ve haysiyetini yitirmeden, her yerden her yeniliği öğrenebilecek, kendisinin ve toplumunun maddi ve manevi refahına katkıda bulunacak, elinde geçerli belli bir beceri, yani kolunda altın bir bilezik olan insanlar yetiştirmelidir.”²

Dil konusu kadar hassas olunması gereken bir diğer husus da tarih öğretimi meselesidir. Günümüzde tıpkı Türkçe konusunda olduğu gibi tarih öğretimine de gereken özen gösterilmemektedir. Turgut Özakman, ‘Şu Çılgın Türkler’ in önsözünde bu gerçeği şöyle ortaya koyar:

“Gençlerimize uzun zamandır Milli Mücadeleyi gerektiği gibi anlatmıyoruz. Bu yüzden şimdiki birçok orta yaşlılarda Milli Mücadele’yi iyi bilmiyor. Bilmemek oranı gittikçe artıyor. O görkemli olayı eski soluk fotoğraflara benzettik. Oysa cumhuriyetimiz o mücadelenin ürünü ve kaçınılmaz sonucudur. Yeni devletin kuruluş felsefesini o mücadele belirlemiştir. Anadolu aydınlanması, birliği ve yurttaşlık bilinci o büyük mücadeleyle başlamıştır. O dönem bilinmeden bugünü okuyamayız, yarını göremeyiz. Milli Mücadele’nin emperyalizme karşı verilmiş ve kazanılmış ilk kurtuluş savaşı olduğu anlatılmadığı için gençlerimiz başkalarının kurtuluş mücadelelerine imrendiler. Kendi tarihlerine, kendi kahramanlarına yabancılaştılar.”³

¹ Çınar, **age.**, s. 204

² Oktay Sinanoğlu, “21. Yüzyılda Türkiye’nin Hedefleri Açısından Eğitim”, **Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu ve Türkçe Matematik + Bilim + Gönül** (Hazırlayan: M. Turgay Tüfekçioğlu), Çelik Dağıtım, Bursa (?), s. 128

³ Turgut Özakman, **Şu Çılgın Türkler**, Bilgi Yayınevi, Ankara 2005, s. 8-9

Gençlerin kendi tarihlerini bilmeleri onların gelecek tasarımlarını etkileyen en önemli faktörlerdendir. Çünkü bireyler, yollarını geçmişte yaşananlara bakarak çizerler.¹ Bu nedenle tarih yazımı ve öğretiminde çok dikkatli olunmalıdır. Bu dikkatin sebebini Şıpkı Kahramanı Süleyman Paşa, Tarih-i Âlemi'nin (Dünya Tarihi) girişinde şöyle izah eder:

*“Askeri Okullar Nazırlığı'na geçince, bu okullara gerekli olan kitapların çevirisini uzmanlara bıraktım. Fakat sıra tarihe gelince, çeviri yoluyla yazdırılamayacağını düşündüm. Avrupa'da yazılan bütün tarih kitapları ya dinimize ya da ulusallığımıza (Türklüğümüze) kara çalmalarla doludur. Bu kitaplardan hiç birisi çevirtilip de yurdumuzda okutturulamaz. Bu gerekçeye dayanarak okullarımızda okutulacak tarih kitabının yazılması işini ben üzerime aldım.”*²

Cumhuriyetin ilk yıllarına bakıldığında tarih çalışmalarının öneminin kavrandığı ve buna uygun hareket edildiği görülür. Türkleri barbar olarak gören ve gösteren Batılı tarih tezlerine karşı yürütülen tarih çalışmalarıyla ulusal birliğin güçlendirilmesi ve çağdaş ulusların yakalanması gibi amaçlar güdülürken, bu çalışmalar sonucunda insanlık tarihine Türk Milleti'nin sağladığı katkıların ortaya konması, Türklerin uzun yıllar yaşananların sonucu olarak kaybettiği güven duygularını yenileyip geliştirmesine yardımcı olmuştur.³

*“Türk Milleti'nin utanmak için değil övünmek için yaratılmış ve tarihini övünecek şeylerle doldurmuş olduğunu belirten Mustafa Kemal”*⁴, Türk tarihi ile ilgili gizli kalmış noktaların açığa çıkarılması ve gençlere bu bilgilerin aktarılabilmesi için 15 Nisan 1931 tarihinde daha sonra Türk Tarih Kurumu adını alacak olan Türk Tarih Tetkik Cemiyeti'ni kurdu muştur. Kuruluş amacı Türk tarihine yönelik araştırmalar yapmak ve yeni bulunan belgeleri yayınlamak olan kurum, ilk olarak dört ciltten oluşan bir tarih kitabı yayınlamıştır. Bu eser kendisinden sonraki okul kitaplarına da kaynaklık etmiştir.⁵

Günümüzde yaşananlara bakıldığında ise ülke insanının birçok konuda olduğu gibi tarih konusuna da duyarsızlaştırıldığını rahatlıkla söylemek yanlış olmaz. Geçmişle gelecek arasındaki bağ görüldüğü gibi çok önemliyken gelinen noktada

¹ Çınar, **age.** , s. 134

² Gökalp, **age.** , s. 5-6

³ Zeki Sarıhan, **Emperyalizm Ulusal Eğitime Meydan Okuyor!**, Bağımsızlıkçı Aydınlanmacı Halkçı Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 2005, s. 24

⁴ Ergün, **age.** , s. 93

⁵ Cavit Binbaşıoğlu, **Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2009, s. 381

insanımız için tıpkı dil gibi tarihin de anlamsızlaştığını görmekteyiz. Yaşanan bu süreci Çınar:

*“Türk toplumu mankurtlaştırılıyor. Ulusal kimliği, kişiliği onuru yozlaştırılıyor, aşağılanıyor. Geçmişimiz ve kim olduğumuz bize unutturuluyor. Azar azar, alıştıra alıştıra, şiddeti zamana yayıp yüngülleştirerek mankurtlaştırılıyor. Uygarlıkların beşiği olmuş bu ülkenin insanları mankurtlaştırılıyor! Topluma ‘geçmiş unutulmuş, kim olduğun unutulmuş geleceği düşünme, anı yaşa’ düşüncesi genel geçer yapılarak mankurtlaştırılıyor.”*¹ şeklinde özetliyor.

Gelinen noktaya bakınca Atatürk’ün *“Millî ahlâkımız, medeni esaslarla ve hür fikirlerle tenmiye ve takviye olunmalıdır.”*² sözünü ne şekilde anladığımız ortadadır. Bu nedenle artık eğitim sistemimizin gerçek manada sorgulanması mecburi bir hal almıştır. Çünkü eğitim sisteminden beklenen şey Türk çocuklarına Türk kültürü, tarihi ve coğrafyasını, dilini öğretmesi, bu yolla da yurduna ve milletine, bağımsızlığına sahip çıkacak bireyleri yetiştirmesidir.³

2.2. Ülkemizde Eğitim Politikalarının Milli Eğitim Açısından Değerlendirilmesi

Türkiye Cumhuriyeti Devleti emperyalizme karşı verilmiş ve kazanılmış ilk mücadelenin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ancak bu savaşı vermek zorunda kalışımızın nedenleri iyi araştırılmalıdır.

Osmanlı'nın gerilemesine ve çöküşüne kuşkusuz birçok neden bulunabilir. Ancak bütün nedenlere temel olarak eğitim sistemindeki bozulmayı göstermek yanlış olmaz. Batı bilimiyle öne geçmiş ve farkı açmıştır. Tarihi süreç ve sonucu malumdur. Bizce görülmesi gereken ve en acı olan, bu sürecin sonunda verilen kurtuluş mücadelesinde, cepheye silah ve asker taşıyan trenleri kullanabilecek Türk bulmada yaşanan sıkıntıdır. Bu bir devletin, bir eğitim sisteminin aczinin ifadesidir. Bu, eğitimin niteliğinin ne olması gerektiğini gösteren bir örnektir.

Uygulamalarla görülmüştür ki eğitim millî olunca, bir ülkede farklı dilde eğitim veren kurumlar olmaz. İnsanlar kendi dillerini, tarihlerini öğrenme şansını yakalar. Kendi dillerinden ve tarihlerinden utanmamaları gerektiğini bizzat

¹ Çınar, **age.** , s. 4

² Akyüz, **age.** , s. 297

³ Çınar, **age.** , s. 2; Zeki Sarıhan, **Ulusal Eğitime Çağrı**, Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 2007, s. 34-35

liderlerinin gayretleriyle öğrenirler. Çünkü esas kurtuluşu eğitimde gören bir liderin, bizzat kara tahta başında öğretmenlik yapması millî bir eğitimin gereğidir.

Atatürk dönemi politikalarına bakıldığında, her alanda tam bağımsızlık ilkesine göre hareket edildiği görülür. Tam bağımsızlık fikrinin hâkim olduğu alanların biri de doğal olarak eğitimidir. Daha önce değinilen birçok uygulama bize eğitimin neden ve nasıl millî olması gerektiğini anlatır niteliktedir. Özellikle Türkçe ve Türk tarihi konusundaki hassasiyet, eğitimin tüm kurumlarına hâkim kılınmaya çalışılmıştır. Atatürk kendi söylemleriyle Osmanlının çöküşünün sebeplerini ortaya koyarken, yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin aynı tehditte tekrar karşılaşmaması için söylemlerini uygulama sahasına da dökmüştür.

Yabancı okulların karşısındaki tavizsiz duruş ancak millî bir eğitim politikasıyla açıklanabilir. Bununla birlikte eğitimin millî olmasından anlaşılacak şeylerden biri, eğitimden kadın-erkek tüm vatandaşların yararlanmasını sağlamaktır. Cumhuriyet Türkiye'sinin en önemli başarısı, Osmanlının hatasını tekrarlamayarak eğitimi sadece yüksek zümreye ait bir hak olarak görmemiş olmasıdır.

Cumhuriyetin ilk yılları eğitimin millî niteliğine uygun davranışlarla doluyken, eğitimin evrensel niteliği de unutulmamıştır. Bilim sürekli bir gelişme gösterirken, kuşkusuz bir bilim dalı olan eğitimle ilgili birçok gelişme yaşanmıştır ve yaşanmaya devam etmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında bu, fark edilerek dönemin çağdaş eğitim usul ve tekniklerinin öğrenilmesi için de çalışılmıştır. Atatürk dönemi politikaları değerlendirildiğinde, ayaklarını yaşadığı topraklardan ayırmayan, ama etrafında olup bitene de duysuz kalmayan bir politika izlenmiştir demek yanlış olmaz. Eğitimde de buna uygun hareket edilmiştir.

Atatürk sonrasındaki dönemi ise bir bütün olarak ele almak ve eğitim politikalarını bir arada değerlendirmek gerekir. Şöyle ki, Atatürk eğitim kurumlarını birleştirirken, sonraki dönemde, Tevhid-i Tedrisat yerle bir edilmiştir. Yabancı dil ile eğitim veren kurumlar Atatürk döneminde Türkçe eğitim verme konusunda baskı altına alınarak, bu konuya dikkat etmeyen okullar kapatılmıştır. Sonraki döneme bakıldığında ise, yabancı okulların yanı sıra, yabancı dille eğitim veren yerli okulların da açıldığı görülür. Yabancı dille eğitim vermenin ne anlama geldiği ise daha önce açıklanmıştır.

Özellikle 1950 yılından itibaren yaşanan gelişmeler, Türk eğitiminin de Amerikan etkisi altına girmesini sağlamıştır. Yabancı uzmanların çağırılması 1923'lü yıllardan itibaren. Ancak, kanaatimizce yabancı uzmanlardan görüş almakla,

yabancı uzmanları eğitim sistemine müdahil kılmak aynı şeyler değildir. 1950 ile başlayan süreç günümüzde de devam etmektedir. Ülkemiz maalesef, yabancı ülkelere kaçmanın gayreti içinde olan insanlarla dolmuş durumdadır. Üstelik bu gayreti gösterenler, eğitimsiz kimseler de değildir. ¹ Beyin göçünün neye hizmet ettiğini ABD’li senatörlerden W. F. Mondale “*Dünyanın en yoksul ülkeleri, dünyanın en zengin ülkesinin yardımına koşmaktadır.*” ² şeklinde özetler.

Küreselleşme adı altında, yaratılan kapitalist düzen ile gelişmiş uluslar, gelişmemiş ulusları sövmeye devam etmektedir. Eğitim bu sömürünün yaşandığı alanlardan biridir. Ülkemizde de beyin göçü adı altında yaşanan bu süreç kurulmuş olan sistemin bir sonucudur.

Atatürk döneminde, devletin Türk Milleti gerçeği üzerine kurulmuş olması, Atatürk’ün birçok eylem ve söyleminde Türk Milleti’nin dilinin ve tarihinin büyüklüğüne vurgu yapmasını sağlamıştır. Bu yolla insanların kendi milletlerine yönelik olumlu hisler geliştirmesi de sağlanmıştır. Ancak, Atatürk sonrasında günümüze değin uzanan zaman aralığında insanımızın kendi dilinden ve tarihinden utandığı ve gittikçe uzaklaştığı görülür. Bu uzaklaşmanın sonucu olarak insanımız işyerlerine yabancı isimler vermeyi, arkadaşlarıyla sohbet ederken yabancı kelimeler kullanmayı meziyet sayar hale getirilmiştir.

*“Bunların temelinde tipik bir aşağılık karmaşası, kendi kültürünü aşağılayıp adeta utanarak, Batılı olanı yüceltme ve onu tercih etme yatmaktadır. Osmanlı’nın ilk dönemlerinde Arapça ve Farsça, son dönemlerinde Fransızca etkili olmuştu. Bunlardan ders çıkarmasını bilen Cumhuriyet yönetimi, uzun erimli dili sadeleştirme politikasıyla öze dönüşü büyük ölçüde başarmıştı. Ancak 1950 sonrası yeniden batılılaşma döneminde batı dillerinin, özellikle İngilizce’nin söz diziminin Türkçe içinde yayıldığı görülmektedir. Yabancı kelimeler başlangıçta yadırganırken artık alışılmış ve sıradanlaşmıştır. Dükkân tabelaları bunun zirvesidir. İkinci etki ya da aşama olarak yabancı dildeki deyim ve mantığın güya Türkçe olarak söylenmesi, dilde adeta bir kanserleşmeye yol açmaktadır. Üstelik çok sinsice ilerlemektedir.”*³

Eğitim sistemimizin yaz-boz tahtasına çevrilmiş olması diğer bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğitim bir süreklilik gerektirirken, değişen her hükümetle

¹ Çınar, **age.** , s. 12; Sarıhan, **age.** , s. 19

² Baykurt, **age.** , s. 12

³ İkrâm Çınar, “*Türkçe Düşünüp Türkçe Konuşmak*”, **Eğitim Dergisi**, Sayı: 14 (Şubat 2007), <http://www.egitim.gen.tr/site/arsiv/48-14/224-ikram-turkce.html> (Erişim: 23.05.2010/21:30)

birlikte eğitim politikaları da sil baştan yenilenmiştir. Bu da doğal olarak eğitimden beklenen verimin alınmasını engellemiştir.

Eğitim kurumlarının sayısal artışı olumlu olarak görülmele birlikte öğretmen başına düşen öğrenci sayısına bakıldığında ülkemizin hala çağdaş eğitimin gerektirdiği sınıf ortamına sahip olmadığı görülür. Eğitimin evrensel olmasından anlaşılması gereken, modern araç, gereçlerin ve öğretim tekniklerinin kullanılması olursa bu sorunlar kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

Eğitim politikalarının bir standardının olmayışı, öğretmenlik mesleğinin de toplum gözündeki değerinin azalmasına neden olmuştur. Öğretmenlerin ekonomik olarak rahat olmayışları, onların öğretmenlik mesleğindeki verimlerini düşüren faktörlerden biridir. Ekonomik getirisi diğer mesleklere nazaran daha zayıf olduğundan toplumda öğretmenlik mesleği hak ettiği saygıyı görmemektedir. Oysa Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı'nın en sert geçtiği dönemde öğretmenlerle bir araya gelmesi ve ülkenin geleceğinin onların elinde olduğunu vurgulaması yine millî bir eğitimin gereği olarak karşımıza çıkar.

Kuruluş yıllarında benimsenen eğitim politikasına göre eğitim öğrenciye bir bilgi yükleme işinden ziyade onu hayata hazırlama faaliyeti olarak görülmüştür. Yani ezberciliğe karşı, uygulamaya dayalı bir eğitim yapılması hedeflenmiştir.¹ Daha sonra eğitimin bu niteliği de rafa kalkmıştır. İzlenen politikalarla ezberci, sorgulama mantığından uzak kişiler yetiştirilmesinin önü açılmıştır. Yalnız bununla sınırlı kalınmayarak, öğrencinin başarısı ilkokuldan üniversite sonrasına kadar çoktan seçmeli sorulara verdiği doğru cevaplardan ibaret hale getirilmiştir.

Eğitimden beklenen insanı kendi kendine yeter haline getirmesi, toplumsallaştırması ve üretken duruma getirmesidir.² Bu haliyle eğitim sistemimizin insanımıza bu nitelikleri kazandırdığını söyleyebilmek zordur. Ülkemizin 30 yıla yakın bir süredir etnik tabanlı terörle mücadele ettiği düşünülürse, eğitim sistemimizin ortak değerlere ve inançlara sahip bireyler yetiştirmede başarısız olduğu görülür. Oysa *“milletin fertleri arasında birlik, beraberlik kardeşlik şuurunu pekiştirmek, millî kültürü nesilden nesile aktararak toplumun bütünlüğünü, bölünmezliğini ve sürekliliğini pekiştirmek, çağdaş medeniyet seviyesinin üstüne*

¹ Cavit Binbaşoğlu, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2006, s. 249; Akyüz, **age.**, s. 286

² Şermin Önder Külahoğlu, *“Eğitimin Psikolojik Temelleri”*, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 81

çıkarmak Milli Eğitimden beklenen en önemli görevdir.”¹ Bu açıdan bakıldığında eğitimimiz bireyin toplumsallaştırılması rolünde başarılı görülmemektedir. Bireyin üretken hale getirilmesi konusunda da eğitim sistemimizin sınıfta kalmış durumdadır. Üniversite kapılarında bekleyen milyonlarca gencimizin yanı sıra, üniversite mezunu işsizlerin sayısı da her geçen gün artmaktadır.

Bireyde benlik algısı çok önemlidir. Benlik “...ben akıllıyım, çalışkanım, çekiciyim, büyük hedeflerim var ve bunları gerçekleştirecek güçteyim, herkes tarafından beğenilen ve saygı duyulan biriyim vb. gibi kişinin kendine ilişkin tanımlamasıdır. (...) Benlik kavrayışı olumsuz da olabilir. “Ben aptalım, tembelim, iticiyim, hiçbir şeyi başaramam vb.”² Yabancı uzmanların ülkeye çağrılmasının, yaşanan beyin göçünün, kendi değerlerinden uzaklaşan bireylerin temelinde toplumda yaratılan olumsuz benlik algısının büyük etkisi vardır. Oysa millî bir eğitim insanlara kendi kültürüne, diline ve ahlâkına sahip çıkmayı öğretir. Milletimizin bugünkü durumunu aşağıdaki hikâyeye özetler niteliktedir.

“Bir zamanlar muzip bir Kızılderili bir kartalın yuvasından aşırıldığı yumurtayı kuluçkaya yatan yaban tavuğunun yumurtaları arasına katmış. Zamanı geldiğinde yumurtanın içindeki kartal yavrusu kabuğunu kırmış ve dünyaya gelmiş. Bir tavuk ailesinde bulunduğunu ve kendisinin de çevresindeki yüzlerce tavuğun arasında olduğunu görünce, kendinin de tavuk olduğunu düşünmüş. Oradaki tavuklarla birlikte, bir tavuk gibi büyümeye başlamış. Sadece o değil, etraftaki tüm tavuklar da onu bir tavuk olarak görüyor ve ona bir tavukmuş gibi davranıyorlarmış. Zaman zaman içinden; “ben çevremdekilere benzemiyorum... Acaba ben kimim? diye soruyormuş.

Bir gün öteki tavuklarla birlikte eşelenirken, yukarılardan birkaç kartalın uçtuğunu görmüş. Kendini tutamamış, yüreğinde bir anda oluşan çöşkuyla haykırması:

“Ne kadar güzel uçuyorlar. Ben de onlar gibi uçmak istiyorum.”

Tavuklar, onun bu sözlerine hep birlikte gülmüşler. “Sen tavuksun ve tavuklar asla kartal gibi uçamaz.”

Kendini yaban tavuğu sanan kartal her gün:

“Ah tanrım, ne olur, ben de onlar gibi uçabilsem... Bende onlar gibi özgürce kanat açabilsem göklerde.”

¹ Bolayır, **age.**, s. 44

² Çınar, **age.**, s. 33

O böyle konuştuğca çevresindeki tüm tavuklarda her zaman söyledikleri sözleri bir kez daha, bir kez daha yineliyorlarmış:

“Vazgeç düşlerinden. Sen tavuksun ve hep tavuk olarak kalacaksın.”

Küçük kartal, çevresindeki tavukların her gün birkaç kez yineledikleri bu sözlerinden öylesine etkilenmiş ki sonunda bir kartal gibi göklerde özgürce kanat açmak düşünden vazgeçmiş, hayatını bir tavuk gibi sürdürmüş ve bir tavuk gibi ölmüş.”¹

Tarihinin, medeniyetinin ve dilinin büyüklüğüne rağmen Türk Milleti'nin durumu maalesef bu hikâyedeki kartala benzemektedir.

Eğitimin evrenselliği artık eğitimin ulusal yönünü tamamen reddetmek olarak algılanmaktadır. Ülkemizde eğitimin millîliğini hedef alan yayınların sayısında önemli bir artış görülmektedir. Bu yayınların sahibi insanlar kuşkusuz eğitim sistemimizin ürünleridir ve sonuç ortadadır. AB sürecinin etkisi ile ulusal vatandaşlık bilincinin zayıflatılmasına çalışılmaktadır.² Bunun yanında ders kitaplarıyla ilgili çalışmalar da yürütülmektedir. Bu çalışmalardan biri olan Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları³ adlı kitap ders kitaplarını aşırı milliyetçi bulmakta, devletin tek tip insan yetiştirme politikanın ürünü oldukları için bireysel özellikleri göz ardı ettiğini, kitapların bu yönleriyle de insan haklarına uygun olmadığını savunmaktadır. Bu çalışmaların önerisi bireyselleşme ve ulusal düşünceden vazgeçilerek eğitimde kozmopolit düşüncenin benimsenmesidir. Eğitimde evrensellikten ‘aydın’ımızın anladığı şeyler bunlarken, eğitim sistemimiz değerlerin aktarımındaki başarısızlıktan ötürü, millî vasfının gereğini yerine getirmemekte ve insanımızı bu tarz düşünceler karşısında savunmasız bırakmaktadır.

1957 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar tarafından ifade edilen Küçük Amerika olma iddiasıyla çıkılan yolun sonu geldiğimiz noktadır. Eğitimini, ekonomisini, ordusunu başkalarının ellerine teslim etmiş bir ülkenin geleceği yerdire burası.⁴

¹ Çınar, **age.** , s. 32

² Ayhan Kaya, “Avrupa Birliği Yurttaşlığı: Var Olmayan Bir Gerçeklik mi?”, **AB, Bütünleşme ve STK’lar** (Derleyen: Alper Akyüz), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 39

³ Tanıl Bora, “Ders Kitaplarında Milliyetçilik”, **Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 65-87

⁴ Baykurt, **age.** , s. 20

3. 6. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA TÜRLER

3, 4 ve 5 numaralı bölümlerdeki metinlerin isimlerinin, türlerinin, sayılarının ve metinlerin yer aldıkları temaların tespitine yönelik bu çalışma, 2009-2010 yılında ilköğretim okullarında kullanılan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları esas alınarak yapılmıştır. Temaların çocuk eğitime etkileriyle ilgili tespitler metinlerden hareketle yapılmıştır.

3.1. Türlerin Sınıflandırılması ve Tespiti

METNİN İSMİ	TÜR	SAYI
Kadın Ulusun Temelidir	Anı	1
Atatürk, Edison	Biyografi	2
Sevgi Paylaştıkça Çoğalır, Özgün Bir Konu Aranıyor	Deneme	2
La Fonten Orman Mahkemesinde	Fabl	1
Ormanda Sabah	Gezi Yazısı	1
Eskici, Geleceğin Dünyası, Prensi Olmayan Masal Kitabı, Süpermen İstanbul'a Düştü	Hikâye	4
Atatürk'ün Kişiliği Ve Özellikleri	Makale	1
Pulsuz Dilekçe	Mektup	1
Türkiye, Zerdali Ağacı, Kitaplarımın Cumhuriyetinde	Şiir	3
Alo... Graham Bel, Ah Şu Gençler	Tiyatro	2
TOPLAM		18

3.2. Metinlerin Tema Bakımından İncelenmesi ve Temalar İle Çocuk Eğitimi Arasındaki İlişki

TEMALAR	METİNLER
Atatürk	Atatürk, Atatürk'ün Kişiliği ve Özellikleri, Kadın Ulusun Temelidir

Bilim ve Teknoloji	Alo... Graham Bel, Geleceğin Dünyası, Edison
Doğa ve Evren	Ormanda Sabah, Süpermen İstanbul'a Düştü, Zerdali Ağacı
Kişisel Gelişim	Pulsuz Dilekçe, Ah Şu Gençler, La Fonten Orman Mahkemesinde
Okuma Kültürü	Prensi Olmayan Masal Kitabı, Özgün Bir Konu Aramıyor, Kitaplarımın Cumhuriyetinde
Sevgi	Türkiye, Eskici, Sevgi Paylaştıkça Çoğalır

6. sınıf Türkçe ders kitabının birinci teması “Sevgi” adını taşımaktadır. Tema için seçilen metinler Adil Turan’ın yazdığı “Türkiye”(s. 11), Refik Halit Karay’ın “Eskici”(s.16) ve Nuray Bartoschek’in “Sevgi Paylaştıkça Çoğalır”(s. 22) adlı metinlerdir.

Alt teması yurt sevgisi olan “Türkiye” şiiri ülkemizin doğal güzelliklerini ve insanların özelliklerini anlatmakta bu sayede çocuğa ülke sevgisinin aşılması fikrini taşımaktadır. Şiirde 6. sınıf öğrencisinin düzeyine uygun yalın bir dil kullanılmıştır. Metin için kullanılan resimleri ülkemizden seçilen çeşitli görüntüler oluşturmaktadır. Bu resimler şiirde anlatılanları destekleyici niteliktedir. Metin bilgilendirici değil, sadece duyuşsal alana hitap edebilecek niteliktedir.

“Eskici” metninin alt teması ilk metnin alt temasına yakın seçilmiş, dil sevgisini konu edinmiştir. Bir milletin en önemli belirtisinin dil olduğu fikrini anlatan metin, çocuğa dilin önemini anlatmakla birlikte onun korunması gerektiği fikrini aktarmaktadır. Metinde verilen diğer bir mesaj insanların dış görünüşünü değiştirebileceği, başka bir dili çok iyi öğrenilebileceği ama içinde doğduğu toplumun -özellikle dili olmak üzere- değerlerini unutmayacağıdır. Ulusal değerlerin bir nevi genlere işlemiş olduğunu anlatır. Metnin kahramanı ‘Hasan’ annesini ve babasını kaybettikten sonra Filistin’e akrabalarının yanına gider. Hasan’ın yaşı küçük olmasına rağmen kendi dilini konuşmayan, onun öğrendiği gibi yaşamayan insanların arasında kendini hep yabancı ve yalnız hissetmektedir. Böylelikle 6. sınıf öğrencisine dilin toplumsal kaynaşmadaki rolü de gösterilmiştir. Anlatılanların bir kısmı resimlerle de desteklenerek metne görsel çekicilik de kazandırılmıştır. Metinde kullanılan dile bakıldığında 21. sayfada kullanılan “biteviye” dışında anlamı bilinmeyecek kelime yoktur. Bu da metnin anlaşılır olmasını sağlamıştır.

Temanın son metni “Sevgi Paylaştıkça Çoğalır” adlı metindir. İnsan sevgisini konu alan metinde anlaşılacak kelime yoktur. Resimlere bakıldığında metni destekleyici nitelikte olduğu görülebilir. Metinde kullanılan dil yalın ve anlaşılırdır. Sevgi gibi duyuşsal alana hitap eden bir konuda seçilmiş bir metnin yaşanmış olaylardan seçilip aktarılması metnin etkisini ve değerini arttırabilir.

Kitabın ikinci temasının adı “Atatürk” dür. Atatürk teması altında verilmiş metinlerin ilki tema ile aynı adı taşıyan “Atatürk”(s. 27) adlı metindir. Ahmet Kapulu tarafından yazılan “Atatürk’ün Hayatı ve Fikirleri” alt temasına uygun olarak, Atatürk’ün hayatından kronolojik olarak kesitler sunmaktadır. Metnin bilgi veriyor olması bilişsel gelişime katkı anlamında olumlu değerlendirilebilir. Metinde genel olarak Atatürk’ün söylemleri üzerinde durulmuştur. Bu söylemlere dayalı olarak sergilenen davranışlardan örnekler yer verilememiştir. Bu da metnin etkisini azaltmaktadır. Metin için seçilmiş resimler arasında Atatürk’ün doğduğu ev (s. 27), Anıtkabir (s. 29) ve Atatürk’ün hayatının çeşitli dönemlerinden fotoğraflar bulunmaktadır. Metin dil açısından ele alındığında anlaşılacak bir kelimenin olmadığı görülmektedir.

Temanın ikinci metni “Atatürk’ün Kişiliği ve Özellikleri” adlı metindir. Atatürk’ün kişisel özelliklerinin anlatıldığı metinde Atatürk’ün özellikle zorluklara karşı boyun eğmeme, onlarla mücadele etme özelliği vurgulanmış. Özellikle şu cümle bu özelliği vurgular niteliktedir: “Sakarya Savaşı sırasında ise atından düşmüş ve kaburga kemikleri kırılmıştı. Buna rağmen cepheden ayrılmamış, savaşı sedye üzerinden yönetmişti.”(s. 30) Bu metinde de Atatürk’ün birtakım söylemlerine yer verilmiş. Ancak bir önceki metinden farklı olarak Atatürk’ün çeşitli davranışlarından örnekler verilerek metnin daha etkili olması sağlanmıştır. Metin için seçilen iki resimde Atatürk’ün Kurtuluş Savaşı sırasında ve Cumhuriyet sonrasında çekilen iki fotoğrafına yer verilmiştir. Metnin dili yalın ve anlaşılırdır.

Temanın son metninin ismi “Kadın Ulusun Temelidir”. Metinde Atatürk’ün vatandaşlık görevlerine verdiği önem anlatılıyor. Özellikle kadınlara verilen seçme ve seçilme hakkı üzerinde durulmuş. Ancak bu yapılırken bu hakkın dünyada ilk kez bizim ülkemizde verildiği bilgisi yok. Bu metinde de yılmadan mücadele etme fikri üzerinde duruluyor. Metinde kullanılan resimlerle Atatürk’ün kadının toplumun eşit üyesi olduğuna inandığı görselleştirilmiş. Yalın bir dilin kullanıldığı metinde verilen en önemli mesaj Atatürk’ün ağzından şu şekilde aktarılmış: “Vatandaşın en büyük hakkı seçmek, en büyük görevi askerliktir.”(s. 33)

Bir sonraki tema olan “Bilim ve Teknoloji” temasının ilk metni “Alo... Graham Bell” adlı metindir. “Buluşlar” alt temasıyla verilen metnin en önemli özelliği telefonun mucidi Graham Bell’in hayatı ve buluşları ile ilgili bilgiler verilmesidir. Her yeniliğin başlangıçta hayal olduğu düşüncesini vurgulayarak hayal gücünün önemine işaret eden metnin 6. sınıf çocuğuna kazandırdıkları arasında patent kelimesinin anlamı da sayılabilir. 40. sayfada ‘patent’ in “yeni buluşların resmen tanındığını gösteren belge” olduğu bilgisi veriliyor. Kullanılan resimler açısından metin ele alındığında ise resimlerin içeriğe uygun olduğu söylenebilir.

Temanın ikinci metni “Geleceğin Dünyası” dır. Gelecekte yaşam alt temalı metinde göze çarpan ilk şey mevcut gerçekliğin dışına tamamen çıkılıyor olmasıdır. Oysa “Bilim ve Teknoloji” teması ile *“bilim ve teknolojinin önemi, kullanılışı geleceğe yönelik hedefleri ele alınırken gelişimindeki tarihi süreç söz konusu edilirse oluşturmaçılıkla eğitim sağlanır.”*¹ Resimlerle de desteklenen “evde beslenen aslan, uzayda jetle çok hızlı seyahat” gibi olaylarla, okuyanın kafasında ünlü çizgi film “Jetgiller” e ait sahneler belirmektedir.

Metinde kültürel unsurlarımızdan herhangi birine rastlanılmamaktadır. Yabancı bir yazarın elinden çıkan bir metin için bu doğaldır. Ancak 2035 yılındaki gerçeklerden tamamen kopuk olayları anlatan metnin içerisinde Harry Potter videosu izleyen çocuklardan bahsedilmesi (s. 42) enteresandır. Her şeyin değiştiği, geliştiği bir dünya anlatılırken değişmeyen şeyin batılı bir kahraman olması manidardır. Daha tuhaf olanı bu metne Türkçe kitabında yer verilmesidir.

Tema içinde yer verilen son metinde ampulün mucidi Edison’sun hayat hikâyesine yer verilmektedir. Edison’un çeşitli fotoğraflarıyla görsel açıdan zenginleştirilen metinde, başta ampul olmak üzere, 1033 icat yaptığı bilgisi verilmektedir. (s. 48) Yalın bir dilin kullanıldığı metnin sonunda üst sınıflardaki bazı metinlerde de görülen bilimin evrenselliği fikrine işaret edilmektedir.

6. sınıf Türkçe kitabının dördüncü teması “Kişisel Gelişim” dir. Bu tema *“öğrencinin kendisinden başlayarak yaşamı ile ilgili çevresindeki insanları bunların insanlarla ilişkilerini sağlıklı bir ilişki için gereken değerleri kendisi için gerekli*

¹ Mualla Murat Nuhoglu, Tamer Özsoy, Ahmet Aydın, **Türkçe Öğretiminde Materyal Tasarımı Eğitim Fakültelerinin Türkçe ve Sınıf Öğretmenliği Bölümleri İçin**, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul 2008, s. 137

hedefleri hevesleri sağlıklı başarılı ve mutlu yaşayabilmek için neler yapılabileceğini nasıl yapılabileceğini öğrenebileceği bir temadır.”¹

Temanın ilk metni olan “Pulsuz Dilekçe” her insanın eksikliklerinin olduğu üzerinde durmaktadır. Bir çocuğun anne ve babasına yazdığı mektup olan bu metin daha çok anne ve babaların yanlışlarını anlatmaktadır. Geleceğin anne babaları olan öğrencilere birçok ailede sergilenen yanlış davranışlardan bahsedilerek onların da gelecekte benzer hatalar yapmasının önüne geçilmiş olacaktır. Resimlerde de çocuklar tarafından metinde anlatılan birtakım “yaramazlıklar” sonucunda ortaya çıkan bazı olumsuzluklar gösterilmiştir. Dil açısından bakıldığında ise metnin yalnız bir dile sahip olduğu görülmektedir.

“Kişisel Gelişim” ana temalı ikinci metin “Gençlik Sorunları” alt temalı “Ah Şu Gençlik” adlı tiyatro metnidir. Resimlerle de desteklenen diyaloglarda anne-babaların çocukları, çocukların da anne babaları anlaması gerektiği anlatılarak hoşgörünün önemi üzerinde durulmaktadır.

Metinde geçen (s. 59) isimlerin Einstein (Aynştayn), Darwin (Darvin), Wagner (Vagner) şeklinde okunuşları verilmiştir. Metinde anlaşılmayacak kelime bulunmamaktadır.

Temanın son metni “La Fonten Orman Mahkemesinde” ismini taşımaktadır. Fabl türünde yazılan metinde farklı kişilik özellikleri hayvanlar üzerinden gösterilmiştir. Metinde kullanılan görsellerde anlatılanlara uygun olarak La Fonten’in hayvanlar tarafından yargılanması resmedilmiştir. Yalın bir dille yazılan metin gerek resimleri gerekse içeriğiyle ilgi çekici niteliktedir.

5. tema altında yer alan metinlerden ilkinin adı ormanlar alt temalı “Ormanda Sabah”, ikincisi çevre kirliliği alt temalı “Süpermen İstanbul’a Düştü” üçüncü ve sonuncusu ise mevsimler alt temalı “Zerdali Ağacı”dır. “Ormanda Sabah” adlı metni mesaj olarak ormanların korunması gerektiğidir. Metin dil açısından incelendiğinde uyumlu hava, daldan dala atlayan güneş ışıkları gibi kişileştirmelere yer verildiği görülmektedir. Çocuk açısından dilin zengin kullanımlarını görmek önemli bir kazanımdır.

“Süpermen İstanbul’a Düştü” bu tema altındaki en dikkat çekici metindir. Çevrenin temiz tutulması, kirlenmemesi üzerine yazılmış bir metne kahraman olarak Süpermen’in seçilmesi anlaşılabilir bir durum değildir. Kültürümüze ait olmayan bir

¹ Nuhoglu, Özsoy ve Aydın, **age.** , s. 135

unsur kahraman olarak seçilmiş, medeniyetimizin en gelişmiş şehri, imparatorluk başkenti olan İstanbul bu kahraman tarafından kötülenmiştir. Metinde kullanılan resimlerle de İstanbul için çöp yığınının ibaret bir şehirmiş algısı yaratılmıştır. Konu içerisinde Süpermen İstanbul üzerinde uçarken bir “süper kahraman” da olsa kokudan ve pislikten denize düşmüştür. Denizden çıkarıldıktan sonra benzer bir kokuyu tekrar duyup bayılan kahramanın aldığı kokunun ona uzatılan lahmacunun kokusu olduğu ifade edilmiştir. Yiyeceklerimizin de kültürümüzün bir ögesi olduğu düşünüldüğünde lahmacunun çöple eşdeğer tutulması anlaşılabilir değildir. Çevreye karşı hassasiyet geliştirmek üzere hazırlanmış bir metinde doğaüstü güçleri olan ve daha önemlisi bizim kültürümüze ait olmayan bir kahramanın kullanılması verilmek istenen mesajın etkisini ve kalıcılığını azaltır niteliktedir.

Metin dil açısından ele alındığında yalın bir kullanıldığı görülmektedir. Günlük konuşmalardan örneklerin de yer aldığı metinde öğrencinin seviyesinin üzerinde bir kelimeye yer rastlanmamıştır.

Cahit Külebi'nin “Zerdali Ağacı” isimli şiiri temanın son metni olma özelliğini taşımaktadır. Metinde mevsimlere göre bir ağacın aldığı haller anlatılmaktadır. Resimlerde şiire uygun olarak zerdali ağacının dört mevsim boyunca halleri aktarılmaktadır. Sade bir dille yazılmış bu serbest şiir örneğinin çocuk açısından önemi şiirin sadece kafiyeye yazılmadığını görmesi ve Cahit Külebi ismini öğrenmesidir.

6. sınıf Türkçe kitabında yer alan son tema “Okuma Kültürü” ismini taşımaktadır. Okuma kültürü temasıyla, okumanın emek isteyen ama merak etme ve araştırma yapma gibi birçok bireysel özelliği geliştiren, yaratıcılığı arttıran, sorgulayıcı düşünmeyi öğreten bir süreç olduğu öğretilir.¹ Bu tema için seçilen metinler sırasıyla “Prensi Olmayan Masal Kitabı”, “Özgün Bir Konu Aranıyor” ve “Kitaplarımın Cumhuriyetinde” isimlerini taşımaktadır.

İlk metin olan “Prensi Olmayan Masal Kitabı”nın alt teması okuma sevgisidir. Metnin kahramanı olan çocuk da buna uygun olarak sürekli olarak okuyan ve okuduğu kitaplarla bütünleşen biri olarak resmedilmiştir. Banka kuyruğunda sıra beklerken bile okumaya zaman bulunabileceği (s. 82) resimlerle de desteklenerek okumak için boş zaman aramanın yersiz olduğu her yerde ve zamanda istenirse

¹ age. , s. 125

okunabileceği anlatılmaktadır. Belirtilmesi gereken diğer bir husus da anlaşılmayacak bir kelimeye yer verilmediğinden metnin sade ve anlaşılır olduğudur.

Kitaplıkta duran kitapların bir işe yaramadığını, onların okudukça anlamlı olduklarını anlatan “Özgün Bir Konu Aranıyor” da küçük bir kız çocuğunun kitaplarla onları sadece kitaplığa güzel bir şekilde dizmekten ibaret olan ilişkisi anlatılmaktadır. Anlatılanların resimlerle de desteklendiği metinde televizyon izlemenin insanın düşünme becerisine katkısının olmadığı bunun için okuması gerektiği mesajı da açık bir şekilde verilmektedir. Yalın bir dil kullanılan metni temanın diğer metinlerinden ayıran özellik okumanın öneminin daha açık biçimde dile getiriliyor olmasıdır.

Kitabın ve temanın son metni olan “Kitaplarımın Cumhuriyetinde” isimli şiirin alt teması kitapların dünyasıdır. Şiirin çocuk eğitimi açısından göze çarpan ilk özelliği barış, özgürlük gibi evrensel değerlerden bahsetmesidir (s. 89). Bununla birlikte şiir “Yakup Kadri, Reşat Nuri, Ömer Seyfettin, Mehmet Âkif gibi şair ve yazarların isimlerinden bahsederek çocuğun bu isimlerin kendileri ve eserlerini merak ederek araştırmasına katkı sağlayabilir. Şiirde ‘us’ kelimesi dışında anlamı bilinemeyebilecek bir kelime görülmemektedir. Şiir için seçilmiş iki resim bulunmakta ve bu resimler de metni çekici kılma ve destekleme özelliğini taşımamaktadır.

4. 7. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA TÜRLER

4.1. Türlerin Sınıflandırılması ve Tespiti

METNİN İSMİ	TÜR	SAYI
Atatürk'ü Altınla Satın Almak İsteyen Mareşal	Anı	1
Nazar Boncuğu	Bildirme Yazısı	1
Mehmet Okur	Biyografi	1
Neşe, Alışkanlık	Deneme	2
Yukarıda Ne Var Ne Yok?	Didaktik Metin	1
Milli Kültürün Önemi	Düşünce Yazısı	1
Dostluğun Değeri, Balıkçıl	Fabl	2
Hiroşimalı Masahi Nii	Fıkra	1
Hamilton Adası, Çekoslovakya Türkleri	Gezi Yazısı	2
Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Işığı Altında Çocuğun Eğitim Hakkı	Konferans	1
Atatürk'ün Türk Diline Verdiği Önem	Makale	1
Renkler, Çocukluk	Şiir	2
Hayal Çocuk, Atatürk'ü Tanımak	Söyleşi	2
TOPLAM		18

4.2. Metinlerin Tema Bakımından İncelenmesi ve Temalar İle Çocuk Eğitimi Arasındaki İlişki

TEMALAR	METİNLER
Alışkanlıklar	Alışkanlık, Mehmet Okur, Balıkçıl
Atatürkçülük	Atatürk'ü Tanımak, Atatürk'ün Türk Diline Verdiği Önem, Atatürk'ü Altınla Satın Almak İsteyen Mareşal
Doğa ve Evren	Renkler, Yukarıda Ne Var Ne Yok?, Hamilton Adası
Duygular ve Hayaller	Çocukluk, Neşe, Dostluğun Değeri
Hak ve Özgürlükler	Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Işığı Altında Çocuğun Eğitim Hakkı, Hiroşimalı Masahi Nii, Hayal Çocuk

7. sınıf Türkçe kitabındaki ilk tema “Hak ve Özgürlükler” ismini taşımaktadır. Hak ve Özgürlükler içinde birçok konu ve kavramı barındıran bireyin çağdaş değerlere ulaşmasını sağlayan bir temadır. Eğitimin amacı olan iyi vatandaşlar yetiştirebilmek için bu temanın inceliklerinin öğrenciye kazandırılması büyük önem taşır.¹

Tema için sırasıyla “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Işığı Altında Çocuğun Eğitim Hakkı”, “Hiroşimalı Masahi Nii” ve “Hayal Çocuk” adlı metinler seçilmiştir. “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Işığı Altında Çocuğun Eğitim Hakkı” adlı metinde göze çarpan noktalar şunlardır:

Eğitim hakkının uluslar arası yasal dayanaklarından bahsedilerek okuyucuya bilgi düzeyinde katkı sağlanmaktadır.

Çocuk ölümleri ile anne eğitimi arasındaki bağlantı ortaya konduğundan okuyucu sebep sonuç ilişkisi kurarak eğitimin hayati öneme sahip bir konu olduğunu anlayabilir.

Kız çocuklarının eğitim hakkının öneminden bahsedilmesi önemlidir. Çünkü bugün toplumumuzda hala varlığını sürdüren kız çocuğunun okutulmaması gibi bir alışkanlık mevcuttur.

Bunlarla birlikte metinde eksiklik olarak ortaya çıkan şey, eğitimin ülkemizdeki durumuyla ilgili hiçbir bilgiye yer verilmemesidir. Anlatılanların kendi ülkemizden örneklerle desteklenmesi metnin kalıcılığı ve etkisi açısından önemlidir.

Metin sadece ilk sayfada yer alan Neşet Günel’in Çocuklar adlı resmiyle desteklenmiştir (s. 12). Her ne kadar öğrencinin öğrenim düzeyi arttıkça kitaplardaki resimlerde azalma görülmesi normal olsa da bu metinle daha uyumlu başka resim/resimler seçilmesi kanaatimizce doğru olacaktır.

“Hiroşimalı Masahi Nii” savaşın çirkin yüzünü anlatmaktadır. Hiroşima ve Nagazaki’ye atılan atom bombaları sonucunda ortaya çıkan dramdan kesitlerin sunulması geleceğin yetişkinleri olan çocuklara savaşların dünyayı ve insanları ne hale getirdiğini anlamalarına yardım edecektir. Öğrenci düzeyine uygun bir dilin kullanıldığı metne görsel destek Picasso’nun barışı simgeleyen Güvercin adlı resmi ile sağlanmıştır.

Temanın son metni “Hayal Çocuk” ismini taşımaktadır. Yalın bir dil kullanılarak, metinde engelli insanların da yaşamaya haklarının olduğu, engelsiz

¹ age., s. 132

vatandaşların onlara saygı göstermesi gerektiği anlatılırken, engellilere de her şeye rağmen hayata olumlu bakılması gerektiği mesajı veriliyor. Toplumumuzun birer parçası olan ancak günlük hayatta birçok sıkıntılar çektiklerini gördüğümüz engellerin yaşadığı zorlukların başında insanların duyarsızlığı gelmektedir. Bunu metinde geçen şu cümleler de göstermektedir: “Yıldızlarla konuşurum ben, sizinle konuştuğum gibi tıpkı Yıldızlar duymaz elbet, siz de duymazsınız .” (s. 19) Engellilerin bu ve benzeri sıkıntılarının anlatıldığı metinde kullanılan görseller de metinle uyum göstermektedir.

Kitaptaki ikinci tema “Atatürkçülük”tür. Temanın içinde kullanılan metinler sırasıyla “Atatürk’ü Tanımak”, “Atatürk’ün Türk Diline Verdiği Önem” ve “Atatürk’ü Satın almak isteyen Mareşal” isimlerini taşımaktadır. İlk metinde herhangi bir görsel materyal kullanılmazken kalan iki metinde Atatürk’ün çeşitli zamanlarda çekilmiş fotoğraflarına yer verilmiştir. Her üç metnin ortak özelliği de kendi söylemlerinden hareketle Atatürk’ün bilime, sanata, savaşa ve insan sevgisine bakışı orta konmuş olmasıdır. Atatürk’ün çeşitli konulardaki düşüncelerinin ne olduğu bilmek Türk gencinin en doğal hakkıdır. Bu ve benzer metinler yoluyla özellikle millî meselelere Atatürk’ün bakışının ne olduğu öğretilir. Ancak daha önceki Atatürk temalı metinlerde de olduğu gibi sadece söylemlere yer verilmesi yeterli görülmemektedir. Çeşitli olaylara karşısında Atatürk’ün davranışlarından örnekler sunmak daha etkili bir öğretim yolu olabilir. Tema içinde bu özelliği taşıyan sadece “Atatürk’ü Satın almak isteyen Mareşal” isimli metindir. Temanın ikinci metninde dilin önemini anlatırken okuyucu Türkçe ile ilgili yapılmış çalışmalardan olan “Yeni Lisan Hareketi”ni ve bu hareketin temsilcilerinin isimlerini de öğrenmiş olmaktadır. Özellikle dille ilgili bir konu anlatılırken örneğin Atatürk’ün kara tahta başında verdiği dersleri temsil eden bir resim yerine metinle çok ilgili görünmeyen bir resmin kullanılmış olması metnin eksik taraflarından biridir. Son metin dil açısından ele alındığında müşkülât (s. 35), müsamaha (s. 35), mahfuz (36), mufarakat etmek (s. 35), tevkil etmek (s. 35) gibi kelimelerin kullanıldığı görülür. Metinde bu kelimelerin günümüz kullanımlarının parantez içinde belirtilmiş olması hem metni anlaşılır kılmıştır hem de çocuğun kelime hazinesine yeni kelimeler eklemesi şansını vermiştir.

Kitaptaki üçüncü tema “Doğa ve Evren” ismini taşımaktadır. Hayatımızın sürdüğü dünya insanoğlu için çok önemlidir. Evrenin herhangi bir yerinde olmuş-olacak olaylar birey açısından çok önemlidir. Doğa ve Evren teması ile öğrenci

sebeup-sonuç, amaç-sonuç ilişkilerini kurmayı öğrenir. Öte yandan temanın tasvirler açısından uygun oluşu, öğrencinin hayal gücünü, dikkat, gözlem gibi becerilerini geliştirebilir.¹

Tema içinde yer verilen ilk metin “Renkler” isimli şiirdir. Kafiye düzeninin olmadığı şiirde, şair her renge bir anlam yüklediğini ve bunların neler olduğunu anlatmaktadır. İlgi çekici bir özelliği bulunmayan şiirin resimleri anlatılanlarla paralellik göstermektedir. Metinde üzerinde durulan şey hayatın farklı renklerinin olduğu ve bu renklerle güzel olduğudur.

İkinci metin olan “Yukarda Ne Var Ne Yok?” ismini taşımaktadır. Metin okuyana Batlamyus’un ve Kopernik’in bilim açısından önemlerinin ne olduğunu anlatmaktadır. Bu açıdan metin öğrenciye bilgi düzeyinde katkı sağlayabilme özelliği taşımaktadır. Metinde kullanılan resimler ilgi çekici niteliktedirler. Metin gerek dilsel gerekse görsel açıdan temanın en ilgi çekici metnidir. Metinle insanın kendisini her şeyin merkezinde sanmasının yanlış olduğu mesajı da verilmektedir.

“Hamilton Adası” temanın son metnidir. Ada ile ilgili yoğun tasvirler çocuğun düşünce ve hayal gücüne katkı sağladığı gibi metnin diline de katkı sağlamaktadır. Bu tasvirlerle metnin dili yalın ama etkili bir hale getirilmiştir. Metnin en önemli özelliği okuyucuya kendi değerlerinize ve güzelliklerinize sahip çıkın mesajının verilmesidir.

“Duygular ve Hayaller” 7. sınıf Türkçe kitabının beşinci temasıdır. Duygular ve Hayaller teması, “...belirli nesne, olayların bireylerin iç dünyasında uyandırdığı algıları işler. İnsanın karakterinde var olan ve yaşamını şekillendiren kendine özgü ruhsal davranışlar eğitim yoluyla çok daha doğru kullanılır bir hale getirilmelidir. Kıskançlık, öfke, korku, kaygı gibi yanlış duyguları ve zararlarını empati yolu ile ortadan kaldıracak metin ve metin karakterleri ile bu temada sözel materyaller kullanılabilir.”²

Temanın ilk metni olan “Çocukluk” şiirinde şairin çocukluğuna duyduğu özlemi üzerinden hasret duygusu anlatılmış. Yalın bir dille yazılan bu serbest şiir örneği birkaç oyuncak resmi kullanılarak görsel olarak desteklenmeye çalışılmıştır. Bir yetişkinin ağzından çocukluk döneminde yaşananların etkilerinin hayat boyunca devam ettiğinin anlatılmış olması, okuyana içinde olduğu dönemin değerini daha iyi anlamasına katkı sağlayabilir.

¹ age. ,s. 147

² s. 145

Temanın diğeri metni “Neşe” ismini taşır. Bu metinde de mutluluk kavramı işlenerek insan için değeri ve önemi anlatılmaktadır. Metin için bir büst fotoğrafı resim olarak kullanılmış (s. 64) ancak metinle ne gibi bir ilişkisinin olduğu açıklanmamıştır. Mutluluk duygusu gerek resim gerekse de içerik olarak ilgi çekici olmayan bir metinle anlatılmıştır. Dolayısıyla metinde anlatılanlar çocuk açısından kalıcı olmayacaktır.

“Dostluğun Değeri” tema içindeki son metindir. Metinde iki önemli mesaj verilmektedir. Birincisi birlikte hareket etmenin ne denli önemli olduğudur. Metinde ağa düşen bir grup güvercinin birlikte hareket ederek ağdan kurtulması üzerinden bu mesaj verilir. Diğeri ise gerçek dostluğun değeridir. Metinde ağa düşen güvercinleri ağ kemirerek bir farenin kurtardığı anlatılmaktadır. Bu farenin özelliğinin güvercinlerin liderinin eski bir dostu olduğu vurgulanmıştır. Üzerinden zaman geçse dahi dostlukların değerini yitirmeyeceği mesajı okuyucu açısından önemlidir. Bu metin için kullanılan görseller metne uygun değildir. Metin eski bir hikâyenin anlatımı ile başlamaktadır (s. 66). Hikâyede güvercinleri yakalamak isteyen bir avcıdan söz edilmektedir. Kullanılan resmin uyumsuzluğu bu noktada göze çarpmaktadır. Hükümdarlardan, filozoflardan bahsedilen hikâyedeki avcı karakteri için kullanılan resimde avcının modern kıyafetli, üzerinde kurşunlar sarılı olması en azından zamanla olarak metinle resim arasında uyumsuzluğa işaret etmektedir. Dil açısından bakıldığında ise 7. sınıf öğrencisinin düzeyine uygun bir anlatımın olduğu görülmektedir.

7. sınıf kitabında sondan bir önceki tema “Alışkanlıklar” adını taşımaktadır. Alışkanlıklar olumlu olabildiği gibi olumsuzda olabilir. Yalancılık, sorumsuzluk, kumar vb. kötü alışkanlıkların bireyin toplum içindeki itibarına zarar verirken, toplum olarak da medeniyetten uzaklaşılmasına neden olur. Alışkanlıklar teması ile hem bireysel ve toplumsal iyi alışkanlıklar öğretilir hem de bireysel ve toplumsal yanlışlardan ve alışkanlıklardan kurtulmanın yolları gösterilir.¹

Bu tema içindeki ilk metin “Alışkanlık” adlı Montaigne denemesidir. Bu metin önemli bir deneme yazarını tanıtmaya açısından önem taşımaktadır. Metin içerik olarak alışkanlıkların küçük yaşlarda kazanıldığı ve terk edilmelerinin çok zor olduğunu anlatmaktadır. Bu metni okuyan çocuk da doğru birtakım alışkanlıklar kazanmanın önemini anlayacaktır. Birtakım kötü alışkanlıkların hoş görülmesinin

¹ age. , s. 138

çocuğun geleceği açısından ne gibi felaketlere sebep olacağını açıkça ifade eden bu metin başından sonuna kadar mesajlarla doludur. İğne çalmakla altın çalmak arasında bir fark olmadığını anlatılması ise kısa fakat yoğun bir metnin son mesajıdır (s. 74). “Alışkanlık” bu kadar derin olan bir metin olmasına rağmen dili sade ve ilgi çekicidir. Kullanılan resim metnin hemen başında anlatılan ineği kucağında taşımaya çalışan kadını görselleştirerek metinle uyum göstermektedir.

Basketbolcu Mehmet Okur’un adını taşıyan metne onun hayatından seçilmiş birtakım fotoğraflarla da görsellik kazandırılmıştır. Mehmet Okur’un alışkanlıklarının kazandığı başarılarla etkisinin anlatıldığı bir metinde ailesinin Balkan ve Kafkas göçmeni olduğunun vurgulanmasının ne gibi bir anlamı olduğu belirsizdir. Metnin enteresan olan taraflarından biri de Türkler arasında bir “Amerikan standardı” kavramının yayıldığını savunmasıdır. Metne göre özellikle İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra yaşanan sıkıntılar Türk ailelerinin “Amerikan Standardı”na temel ölçü almasını sağlamıştır. Mehmet Okur’un ailesinin de onun “Amerikan Standardı”nda hatta onun da ötesinde yetişmesi için gayret gösterdiği vurgulanana metinde, alışkanlıkların bahsedilen konuların gerisinde kaldığı görülmektedir. Dil açısından ele alındığında metinde anlaşılacak kelimelerin olmadığı görülür. Rashard Griffith (Reyşard Grifit) (s. 78), Oyak Renault (Oyak Röno) (s. 77), FinalFour (Faynıl For) (s. 78) vb. gibi yabancı kelimeler ve isimler ise yanlarında parantezler açılarak okunuşları ile birlikte verilmiştir.

Temanın son metni bir La Fontaine fablı olan “Balıkçıl”dır. Anlatılan hikâyeye uygun olarak bir balıkçılın ve nehirde yüzen balıkların resminin kullanıldığı metinde ‘müşkülpesent’ dışında anlamı bilinemeyebilecek kelime yoktur. Metin temaya uygun olarak balıkçılın muntazam yemek yemesinden dolayı zamansız balık avlamayı uygun bulmadığını anlatıyor. Sonuçta varılan noktada ise alışkanlıkların bazen olumsuz sonuçlar doğurabileceği mesajı verilmektedir. Çocuğun bu metinden öğrenebileceği bir diğer husus da fırsat ayağa geldiğinde kaçırmamak gerektiğidir.

7. sınıf Türkçe kitabında yer alan altıncı ve son temanın ismi “Millî Kültür”dür. Millî Kültür teması çocuğun ülkesinin mevcut durumunu varsa problemlerini görmesini, bunların çözümüyle ilgili düşünceler geliştirmesini sağlar. Bununla

birlikte Türk Milleti'ne ait toplumsal değerlerin çocuk tarafından tanınmasına ve benimsenmesine yardımcı olur.¹

Bu tema altında yer alan metinlerden ilkinin ismi “Millî Kültürün Önemi” dir. Dilin milli kültürün yaşatılması ve geliştirilmesindeki önemi üzerindeki rolünden bahsedilen metinde sıkça Atatürk'ün söylemlerine başvurulmuştur. Toplumun bir arada tutan dil, tarih, bayramlar değerlerin önemini de vurgulandığı metinde daha önemli olan milletin birliği için eğitimin çok önemli olduğunun anlatılmasıdır. En önemli milli değerimiz olan dilimizin geliştirilmesi için Atatürk'ün yaptıkları da metinde anlatılanları örnekler niteliktedir. (Yani harflerin kabulü-1928-s. 88, Türk Dil Kurumu'nun kurulması-1931-s. 89) Metnin eksik tarafı ortak kültüre ait değerlerin kıymetinin bilinip korunması gerektiği salık verilirken, değerlerin ortadan kalkması durumunda nelerin yaşanabileceği üzerinde hiç durulmamıştır. Bu, metinde verilen vatana, millete faydalı olun mesajının romantik düzeyde kalmasına sebep olmaktadır. Metinde kullanılan dil 7. sınıf öğrencisinin düzeyine uygundur. Anlaşılmayacak bir kelimeye metin içerisinde yer verilmemiştir. Metnin görsellerini Atatürk'ün çeşitli zamanlarda çekilmiş fotoğrafları oluşturmaktadır.

Kitaptaki ikinci metin “Çekoslovakya Türkleri” ismini taşımaktadır. Metinde birtakım tarihi bilgilere yer verilmesi öğrenciye bilgi düzeyinde katkı sağlamaktadır. (“Güney Slovakya'nın bazı bölgeleri 1543 yılından 1686'ya kadar Türk hâkimiyeti altında kalmış.” s. 93) Avrupa tarafından Türklere yapılan barbar, yağmacı yakıştırmalarının bizzat bir batılının söylemleriyle çürütülmesi okuyucunun olumlu benlik yaratması açısından önem taşımaktadır. Metinde bir yeniçerinin bugün Çek Cumhuriyeti'nin başkenti olan Prag'da açtığı kahvehaneden hareketle Türklerin Avrupa macerasından kesitler sunan metin bunu yalın ve anlaşılır bir dille yapmaktadır. Görsel olarak kullanılan iki resim metinle uyumlu ancak dikkat çekici nitelikte değildir.

Temanın son metni “Nazar Boncuğu” isimli metindir. Nazar boncuğunun türleri, yapımı ve nazardan nasıl koruduğuna yönelik inanışlar hakkında bilgi verilen metinde hepimizin günlük hayatında karşılaştığı nazar boncuğuyla ilgili ince bilgilerin verilmesi okuyucuya bilgi anlamında katkı sağlamaktadır. Anlatımı yalın ve ilgi çekici olan metin için kullanılan resimleri de nazar boncukları oluşturmaktadır.

¹ age. , s. 118

5. 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTABINDA TÜRLER

5.1. Türlerin Sınıflandırılması ve Tespiti

METNİN İSMİ	TÜR	SAYI
Yürüyelim Arkadaşlar	Anı	1
Başhyoor... Nasrettin Hoca Festivali Başhyoor...	Biyografi	1
Kişilik	Deneme	1
Güzellik Suyu	Efsane	2
Dünyada, Herkeste Sevgi Günü Var... Her Yerde Sevgi Günü Var..., Dil Devrimi	Gezi Yazısı	2
Değişmek veya Kaybolmak, İnanç	Makale	2
Portakalın Yaprağını Kopardığım An	Mektup	1
Sevinme Oyunu	Roman	1
Yozgat'ta Gençlerin Askere Uğurlanışı, Yazı: Hayali Gerçeğe Dönüştüren Büyü, Hayallerim Vardı Renkler İçinde	Söyleşi	3
Seyfi Baba, Atatürk İlkeleri, Cazgır, Sazıma, Gidem Dersin Uçmağa	Şiir	5
TOPLAM		18

5.2. Metinlerin Tema Bakımından İncelenmesi ve Temalar İle Çocuk Eğitimi Arasındaki İlişki

TEMALAR	METİNLER
Atatürkçülük	Yürüyelim Arkadaşlar, Dil Devrimi, Atatürk İlkeleri
İletişim	Sevinme Oyunu, Sazıma, Portakalın Yaprağını Kopardığım An
Kavramlar ve Çağrışımlar	Hayallerim Vardı Renkler İçinde, Güzellik Suyu, Gidem Dersin Uçmağa
Kişisel Gelişim	Yazı: Hayali Gerçeğe Dönüştüren Büyü, Kişilik, İnanç

Milli Kùltür	Başlyoor... Nasrettin Hoca Festivali Başlyoor..., Yozgat'ta Gençlerin Askere Uğurlanışı, Cazgır
Toplum Hayatı	Dünyada, Herkeste Sevgi Günü Var... Her Yerde Sevgi Günü Var..., Değişmek Veya Kaybolmak, Seyfi Baba

8. sınıf Türkçe kitabında yer alan ilk tema “Toplum Hayatı” adını taşımaktadır. Birey doğduğu anda milletini, dilini, dinin hazır olarak bulur. İleride her ne kadar bunları değiştirmek istese de, örneğin başka bir ülkenin vatandaşı olsa veya yabancı bir dili anadilinden daha iyi kullansa bile hatta hukuki yolla anne babasını reddetse bile doğduğunda hazır olarak bulduğu kimliği değiştiremez. Doğduğu andan itibaren toplumun yaşam tarzı, bireyin de yaşam tarzıdır. Bu nedenle çocuğa toplumun bütün yönlerinin öğretilmesi, içinden çıktığı milleti daha güçlü ve gelişmiş yapma azminin kazandırılmasını sağlar. Bu açıdan toplum hayatı teması büyük önem taşır.¹

Bu tema altındaki ilk metin “Dünyada, Herkeste Sevgi Günü Var... Her Yerde Sevgi Günü Var...” ismini taşımaktadır. Metinde Tayland’da bulunan bir adaya yapılan geziden izlenimler aktarılmaktadır. İlk bakışta metin içerisindeki birtakım tutarsızlıklar dikkat çekmektedir. Bunlardan ilki ıssız bir ada olduğu vurgulanan mekânda daha sonra tatil köyünün varlığından bahsedilmesidir. Metnin yazarı geziyi şubat ayında yaptığını ve sevgililer gününün kutlanmasına tanık olduğunu anlatıyor. Bahsedilen adada sevgililer gününün kutlandığını aktaran yazar buna şahit olmaktan dolayı heyecanlandığını belirtmektedir. Kültürümüzle alakası olmayan bir günün Asya’da da kutlanması bir Türk’ü neden heyecandırmaktadır? Metinde bunun yanıtı bulunmamaktadır. Seyahati sırasında gittiği balıkçı adasından bahsederken adada herkesin birbirine güvendiğini, adada duvarların, sınırların olmadığını anlatmaktadır. Bahsedilenler toplumumuzda yavaş yavaş kaybolmaya başlayan değerlerdir. Bu açıdan bahsedilenler okuyana güven duygusunun önemini ve toplum hayatı içerisindeki değerini göstermektedir. Toplum hayatının birlikte ve sadece yardımlaşarak devam edebileceğini hatırlatması metnin bir diğer olumlu tarafıdır. Metin için kullanılan resimler içerik ile uyumlu ve dikkat çekicidir. Metinde anlaşılacak bir kelime kullanılmadığından dili yalın ve anlaşılırdır.

¹ age. ,s. 121

Temanın ikinci metni “Değişmek veya Kaybolmak” isimli makaledir. Metin medeniyet tüm insanlığın ortak malıdır düşüncesi üzerine kurulu olmakla birlikte bu mevcut dünya gerçekleriyle uyuşmamaktır. Metinde savunulan görüşe “Araştırmalarıyla ne Harezmi İslam dünyasına hizmet etmek istemiştir ne Galileo (Galile) sırf Hristiyanlık âlemine ne de Pasteur (Pastör Fransa’ya, şüphesiz onlar bütün insanlığın ilerlemesini hedef almışlardır” (s. 18). Bugün eğer ülkeler ve milletler arasında gelişmişlik düzeyleri arasında büyük farklar varsa bu bilimsel gelişmelerin tüm insanlığın ortak malı olmamasından kaynaklanmaktadır. Ama metin bunun tam tersini ifade etmektedir. Bununla birlikte metnin 17. sayfasında değişimin yaşamın temel taşı olduğu anlatılırken kullanılan “Daima özgeçmişinde kendine hayran olmak, hayatın artık nefes alamadığı bir çölde kuma batmaktır; bu, bir toplum için kendi ölümünün matem çanını çalmaktır.” şeklinde bir ifade kullanılmaktadır. Matem çanı çalma ifadesi bizim kültürümüzle bağdaşmamaktadır. 6. ve 7. sınıf Türkçe kitapları ile birlikte düşünüldüğünde, bilimden ve teknolojiye bahseden bir metin içerisinde Türk-İslam medeniyetine ait isimlerden birkaçından bile olsa bahseden tek metin olması metnin olumlu taraflarından birisidir. Metin için içerikte de adları geçen İbn-i Sina, Galileo, Descartes gibi aydınların resimleri kullanılmıştır. Metnin dili yalın ve anlaşılırdır.

Temanın son metni “Seyfi Baba”, toplum içinde yardımlaşmanın önemini anlattığı serbest bir şiirdir. Metinde anlatılan olay okuyucunun aklına ‘komşu komşunun külüne muhtaçtır’ atasözünü getirmektedir. Olay da dikkati çeken nokta yaşlı adama oğlunun bile yardım etmemesi, yardımın bir komşusundan gelmesidir. Toplum hayatımızda komşuluğa neden önem verildiği bu şekilde açıkça ortaya konmaktadır. Toplumsal değerlerimizden yardımlaşma ve komşuluk bu tür metinlerle okuyucuya hatırlatılıp unutulmalarının önüne geçilebilir. Metnin resimleri olayları anlatır nitelikte ve ilgi çekicidir. Metin dil açısından ele alındığında metin içinde şayak (s. 22), kebe (s. 25), teharri (s.25), tahassür (s. 26) gibi metnin anlaşılmasını güçleştirecek kelimelere yer verildiği görülmektedir.

8. sınıf Türkçe kitabının ikinci teması olan “Atatürkçülük” içinde yer verilen metinler sırasıyla “Yürüyelim Arkadaşlar”, “Dil Devrimi” ve “Atatürk İlkeleri” isimlerini taşımaktadırlar.

İlk metin olan “Yürüyelim Arkadaşlar” metninin içinde metnin anlaşılmasını zorlaştıracak şumül (s. 30), sulh (s. 31), muahede, iştirak, mülhem (s. 32), müstakil, ihtisas(s. 33) gibi kelimeler yer almaktadır. Hatıra türündeki bu metinde kullanılan

dil dönemi içerisinde anlaşılabilir olsa da bugün bu metin kullanıldığında yukarıda sayılan kelimelerin günümüz karşılıklarının verilmesi gerekmektedir. Atatürk'e en yakın isimlerden olan Afet İnan tarafından yazılan bu metin için seçilen resimler metnin içeriğine uygun değil. Sadece Atatürk'ün çeşitli zamanlarda çekilen fotoğraflarından yararlanılmıştır. Metnin en önemli mesajlarından biri Afet İnan tarafından şöyle ifade edilmiştir: "...Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal, düşmanları ile dost olmayı hedef edinmiştir..."(s. 31). Bu cümlenin anlattığı şey milletler arasında ebedi düşmanlıkların olmadığıdır.

Temanın ikinci metni olan "Dil Devrimi" adlı metinde Osmanlı'nın son döneminden Cumhuriyet'in ilk yıllarına dek dille ilgili olarak yaşanan gelişmeler kronolojik sıra ile verilmiştir. Bilgi verme açısından metnin bu özelliği olumlu ve önemlidir. Bu metinde de daha önceki benzer metinlerde olduğu gibi Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp gibi edebiyatımızın önemli isimlerden bahsedilerek, dil ve bağımsızlık arasında ilişki kurulmuştur. Günümüzde batı kaynaklı olarak yaşanan her gelişmenin sorgusuz sualsiz alındığı düşünüldüğünde metinde verilen yenilik yapılırken kültürel köklerden faydalanılmalı mesajı büyük önem taşımaktadır. Atatürk'ün özellikle dille ilgili olarak yapılan çalışmalarda bu noktayı işaret eden sözlerinden de yararlanılması anlatılanları güçlendirir niteliktedir. Yalın bir dilin kullanıldığı metin için kullanılan resimleri Atatürk'ün çeşitli zamanlarda çekilmiş fotoğrafları oluşturmaktadır.

Temanın son metni ise "Atatürk İlkeleri" isimli şiirdir. Şiirde devletimizin kuruluşundan sonra yapılan inkılaplar hakkında bilgi verilmektedir. Yalın bir dilin kullanıldığı şiirde kullanılan resimler yeniliklerden bahseden içerikle paralellik göstermektedir.

"Milli Kültür" 8. sınıf Türkçe kitabının üçüncü temasıdır. Temanın ilk metni "Başlıyoor... Nasrettin Hoca Festivali Başlıyoor..." ismini taşımaktadır. Bu metni diğerlerinden ayıran özellik metnin ana karakterinin ilk kez Türk kültüründen ve tarihinden seçilmiş olmasıdır. 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe kitaplarında Atatürk/Atatürkçülük temalı metinler dışında bu tarz özelliği olan başka bir metin bulunmamaktadır. Nasrettin Hoca'nın yaşam öyküsünün verildiği metinde öğrenciye bilgi düzeyinde katkı sağlanmaktadır. Okuyucu bu metinle günlük hayatta belki yetişkinlerden duyduğu "İpe un sermek", "Ekin eşeğini türkü çağırarak aramak" gibi atasözlerinin kaynağını da öğrenmiş olmaktadır. Bunların yanı sıra Nasrettin Hoca'nın Türkiye dışındaki Türkler tarafından da benimsenen ortak bir karakter olduğunun anlatılması hem bilişsel hem de duyuşsal açıdan çocuğa katkı sağlamak

anlamına gelmektedir. Nasrettin Hoca'nın fıkralarından verilen bölümler zekânın ve onu kullanabilmenin önemini anlatması açısından da önemlidir. Metinle, Hoca'nın özellikleri olan nüktedanlık, hazırcevaplık, açık sözlülük gibi davranışlar övülmektedir. Bu tarz metinler okuyucuya özdeşleştirme yoluyla bu erdemli davranışları benimsetme açısından önemlidir.

“Yozgat'ta Gençlerin Askere Uğurlanışı” tema içinde yer verilen ikinci metindir. Askerliğin Türk toplumu tarafından nasıl algılandığının bilinmesi kültürel devamlılık açısından önem taşımaktadır. Günümüzde tartışılmaya başlayan askerliğe karşı vicdani ret gibi yaklaşımların Türk toplumunun kültüründe yerinin olmadığını gösteren önemli bir metindir. Ordunun ‘peygamber ocağı’ olduğu düşüncesinden hareketle toplumumuzda askerliğini yapmamış bireyin “Tahsillide olsa o ocakta yetişmediği için cahil cemaka”(s. 52) olarak görülmesi askerliğin sosyal hayattaki önemini göstermektedir. Metin için kullanılan resimler klasik askere uğurlama kutlamalarını sergilemektedir. Bu açıdan resimler metnin içeriğine uygundur. Metnin dili ise yalın ve anlaşılırdır.

Temanın son metni “Cazgır” adlı şiirdir. Metinde ata sporumuz olan güreşin geleneksel unsurlarından olan cazgırın bu spor dalındaki rolü hakkında bilgi verilirken ünlü pehlivanların isimlerine yer vermesi okuyucuda merak ve araştırma hissi doğuracaktır. Geleneksel yağlı güreşlerden anlatıldığı resimler şiir içeriğine uygundur. Kullanılan dil yalın ve anlaşılırdır.

8. sınıf Türkçe kitabındaki dördüncü tema “İletişim” dir. İnsanlar arasındaki iletişimin asli vasıtası dil olduğundan dil olmadan yaşamın olması da mümkün değildir. İnsanın kendini ve çevresindekileri tanınması, çevreye uyum sağlayabilmesi dil becerisiyle olur. Dilin kullanılması ise bir eğitim gerektirdiğinden önemli bir temadır.¹

Temanın ilk metni alt teması insanlarla iletişim olan “Sevinme Oyunu” adlı metindir. Her durumda olayların olumlu tarafının görülmesi ve mutlu olunması gerektiğini anlatan metnin asıl verdiği mesaj kişilerin zaman zaman başka insanlara karşı hissetmediği ve düşünmediği şekilde davranmak zorunda kaldığıdır. Resimlerin anlatılanlara uygun olduğu metinde öğrenci düzeyine uygun bir dil kullanılmıştır. Diğer metinlerde görülmeyen bir özellik bu metnin yazımında görülmektedir. Vallahi kelimesi günlük konuşma dilinde kullanıldığı ‘valla’ şekliyle yazılmıştır (s. 67).

¹ age. , s. 130

“Sazıma” temanın ikinci metnidir. Diğer varlıklarla iletişim alt temasına Âşık Veysel’in bu şiiri en iyi örneklerdendir. Yeri geldiğinde cansız bir varlık olan sazın çoğu insandan daha iyi, vefakâr bir arkadaş olduğunun anlatıldığı metinde bu özelliklerin insanlarda bulunmadığı anlatılmıştır. Âşık Veysel’in birtakım insani davranışları insanda değil de sazında görmesi çocuklara verilen önemli bir mesajdır. Âşık Veysel’i temsilen çizilen bir resminden ve çekilmiş gerçek bir fotoğrafından oluşan görsel materyal de anlatılanların ve şairin akılda kalıcılığına katkı sağlamaktadır. Bir halk ozanı olan Veysel’in şiirinin diliyle ilgili ise yorum yapmaya gerek yoktur.

Temanın son metni “Portakalın Yaprağını Kopardığım An” ismini taşımaktadır. Bu metinde çocuğa ailede kazandığı davranışların onun geri kalan yaşamını büyük oranda etkilediği anlatılmaktadır. Mevcut eğitim bilimsel veriler de burada anlatılanları destekler niteliktedir. Bu nedenle çocuğun doğru davranışları kazanmasında aile büyük önem taşımaktadır. Gençlik çağlarına adım atmak üzere olan 8. sınıf öğrencisine aile içi iletişimin öneminin anlatılması çok önemlidir. Metinde anne ve babaların eğitim durumlarının aile içi iletişime olumlu katkı sağladığından bahsedilerek eğitimin toplum ve birey hayatındaki önemli rolüne işaret edilmektedir.

“Kişisel Gelişim” 8. sınıf Türkçe kitabındaki beşinci temadır. Bu temanın ilk metni “Yazı: Hayali Gerçeğe Dönüştüren Büyü” ismini taşımaktadır. Kendini tanıma alt temasını içeren metinde gerçek hayatın insana hayallerini unutturduğu, bu hayalleri gerçekleştirmenin kişinin kendi elinde olduğu mesajı veriliyor. Yazarı Türk olan bir metinde “Yazı, hayalleri gerçeğe dönüştüren büyülü bir değnektir. Kim aksini söylüyor derse burnu uzar!” (s. 81) denilerek batı edebiyatından bir karaktere atıf yapılmaktadır. Türk edebiyatına, kültürüne ait isimlere, kahramanlara nadiren rastlanan Türkçe kitabında batıdan alınma olay ve kahramanlar geniş yer bulmaktadır. Aynı metin içerisinde yine Peter Pan’dan da bahsedilmesi benzer bir durumdur. Kişiyi başarı götüren yolda en önemli aşamanın hayal etmek olduğunu anlatan metinde resimler anlatılanlara uygun olarak seçilmiştir. Metin dil olarak ele alındığında 85. sayfada standart kelimesinin standart şeklinde yanlış yazıldığı, Akira Kurosawa ismi yazılırken alfabemizde olmayan ‘w’ harfinin kullanıldığı görülür. Metnin içinde özel isimlerin orijinal yazılışları ile birlikte parantez içlerinde okunuşları yazılırken bu ismin yazılışında sadece ‘w’ ile yazılmış hal tercih edilmiştir.

“Kişilik” bu tema içindeki ikinci metindir. Metinde resimlerle de desteklenerek verilen en önemli mesaj dış görünüşün değil kişiliğin insanı kalıcı kılan şey olduğudur. Anlatım sırasında bike, istigal, zırtapoz, stok gibi yabancı ve anlamı bilinemeyecek kelimelerin kullanıldığı metinde kişiliklerin tarif edildiği bölümlerdeki insan tipleri resimlerle de görsel hale getirilmiştir. Kişiliğin kalıcı olabilmedeki önemi anlatılırken Atatürk, Barış Manço, Einstein gibi kişilerin fotoğraflarından yararlanılması metne görsel çekicilik kattığı kadar anlatılanların somutlaştırılmasını da sağlamaktadır.

Temanın son metni “İnanç” ismini taşımaktadır. Bu metinle de olumlu düşünebilmenin önemi üzerinde durulmaktadır. Metinde bir şeyi gerçekleştirebilmek için önce inanmak gerektiği anlatılırken tekdüze bir üslup ve ilgi çekici olmayan resimler kullanılmıştır. Bu tarz metinlerin inanç ve başarı öykülerini anlatması, bununda uygun görsellerle desteklenmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde okuyucuda bir davranış değişikliği sağlanabilir.

8. sınıf Türkçe kitabında yer alan son tema “Kavramlar ve Çağrışımlar” adını taşımaktadır. “Kavramlar ve Çağrışımlar” temasının eğitime en önemli katkısı, öğrencinin dilin inceliklerini kavramasına yardımcı olmasıdır.¹

“Hayallerim Vardı Renkler İçinde” bu temanın ilk metnidir. Bu metin okuyucusuna hayal kurmanın sadece çocuklara özgü bir davranış olmadığını, her yaşta farklı hayallerin olduğu anlatılmaktadır. Buradan yine hayal kurmaktan vazgeçilmemesi gerektiği mesajı verilmektedir. Hayallerin her yaşta farklılık göstermesi anlatılırken mevsimlerle benzerlik kurulması anlatıma ve kalıcılığa katkı sağlamaktadır. Metinde anlatılanlar içeriğe uygun resimlerle ilgi çekici hale getirilmiştir. Metnin 97. sayfadaki ‘kışın’ kelimesi kaşın şeklinde yanlış yazılmıştır.

“Güzellik Suyu” adlı metnin Türkçe kitabında yer alması sadece bir tür olarak efsanenin tanıtılıyor olması açısından önemlidir. Bu türe ait bir örnek verilecekse Türk tarihine ve kültürüne ait bir metin seçilebilirdi. Kitapta yer alan tek efsane metninde Bergama civarındaki efsanevi bir sudan bahsediliyor olmasının okuyana sadece adı geçen efsanenin varlığını öğretmek dışında sağlayacağı başka bir katkı yoktur. Metin için kullanılan resimler, içerikle uyum göstermektedir. Metnin dili her ne kadar yalın ve anlaşılır olsa da, metin içerik, dil ve görsel açılarından ilgi çekici olmaktan uzaktır.

¹ age. , s. 151

Kitabın ve temanın son metni “Gidem Dersin Uçmağa” adlı Kaygusuz Abdal şiidir. Şiirde anlatılan canlılar yaratılış özelliklerinin tam tersine hareket ettirilmişlerdir. Metin alt teması olan ‘zıtlıklar’ ı dikkat çekici ve nüktedan bir üslupla anlatmaktadır. Resimlerle de dörtlüklerde anlatılan zıtlıklar görsel hale getirilerek anlatımın ilgi çekici ve kalıcı olması sağlanmıştır.

6. GENEL DEĞERLENDİRME

İlköğretim ikinci kademe Türkçe ders kitapları incelendiğinde, toplam 18 edebî türden örnekler verildiği görülür. Her kitap, serbest okuma ve dinleme metinleri hariç 18 metinden oluşmakta, toplamda 54 metin yer almaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde çocuk eğitime katkılarından bahsettiğimiz edebî türlerin Türkçe kitaplarındaki dağılımı şu şekildedir:

TÜRLER	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf	TOPLAM	% (Yüzde)
Anı	1	1	1	3	% 5.6
Bildirme Yazısı	-	1	-	1	% 1.9
Biyografi	2	1	1	4	% 7.4
Deneme	2	2	1	5	% 9.3
Didaktik Metin	-	1	-	1	% 1.9
Düşünce Yazısı	-	1	-	1	% 1.9
Efsane	-	-	1	1	% 1.9
Fabl	1	2	-	3	% 5.6
Fıkra	-	1	-	1	% 1.9
Gezi Yazısı	1	2	2	5	% 9.3
Hikâye	4	-	-	4	% 7.4
Konferans	-	1	-	1	% 1.9
Makale	1	1	2	4	% 7.4
Mektup	1	-	1	2	% 3.7
Roman	-	-	1	1	% 1.9
Söyleşi	-	2	3	5	% 9.3
Şiir	3	2	5	10	% 18.5
Tiyatro	2	-	-	2	% 3.7
TOPLAM	18	18	18	54	%100

Tablodan da görüldüğü gibi, Türkçe ders kitaplarına en çok tercih edilen tür şiirdir.

Türkçe kitaplarındaki metinler incelendiğinde, 6. sınıf Türkçe kitabının 22. sayfasındaki ‘Süpermen İstanbul’a Düştü’ adlı metinde olduğu gibi Türk kültürüne ait olmayan kahramanların kullanılmıştır.

Kitaplarda ortak temalar bulunması kitapların diğer bir özelliğidir. 7. ve 8. sınıf kitabında ortak olan tema millî kültür, 6. ve 8. sınıf kitabında kişisel gelişim, 6. ve 7. sınıf kitabında ise doğa ve evren temaları ortaktır. Bunlarla birlikte 7 ve 8. sınıftaki ders kitaplarında ortak olan Atatürkçülük temasının yanında 6. sınıf ders kitabında bulunan Atatürk teması ortak kabul edilebilir.

Ders kitapları incelendiğinde, göze çarpan diğer bir husus tarih içerikli metinlerin sadece Cumhuriyet devri ile sınırlı tutulmasıdır. Bu içerikteki metinler de Atatürk ve Atatürkçülük temaları altında toplanmıştır. Bu tablo Türk tarihini sadece Cumhuriyet tarihinden ibaretmiş gibi göstermektedir.

Ders kitaplarının kültürel değerlerin aktarımında rolü büyüktür. Bu açıdan bakıldığında 8. sınıf kitabının 45. sayfasında yer alan ‘Başlıyoor... Nasrettin Hoca Festivali Başlıyoor...’ adlı metinde bahsi geçen Nasreddin Hoca dışında Türk tarihine ve kültürüne dair hiçbir karaktere / kahramana rastlanmamıştır. Metinlerin tamamına yakını yakın tarihimiz esas alınarak yazılmıştır. Oysa aynı kitaplardaki metinlerde sıkça batı kökenli kahramanlar kullanılmaktadır. Bu noktada akla gelen ilk soru “Türk Edebiyatı ve Kültürü içerisinde metinlerde kullanılacak kahraman yok mu?” olacaktır. Elbette vardır ama bunların adları dahi geçmemektedir.

7. ve 8. sınıf ders kitaplarının ortak temalarından olan “Millî Kültür”ün içerisinde toplam 6 metne yer verilmiştir. Bu, toplam metin sayısının %11’i kadardır. Bu oran kültürel değerlerin aktarımı açısından düşünüldüğünde yeterli görünmemektedir. Üstelik verilen metinler içerik olarak da değerlerin öğretilmesinde yeterli değildir.

Türkçe kitaplarında farklı edebi türlerden örnekler verilmesi kitapların olumlu yönlerinden biridir. Ancak her üç kitapta toplam bir adet efsane metninin bulunması, yer verilen metninde kültürümüzle alakalı olmaması dikkat çekici bir noktadır. Bununla birlikte çok zengin bir geleneğe sahip olmamıza rağmen destanlardan ve halk hikâyelerinden de yararlanılmamıştır.

Kitaplar görseller açısından değerlendirildiğinde metinlerle resimler açısından genel olarak bir uyum olduğundan söz edilebilir. Ancak 7 ve 8. sınıf kitaplarında

kullanılan kimi resimler metne ilgiyi arttırma özelliği taşımamaktadır. Öğrenme esnasında ne kadar çok duyu organı kullanılırsa öğrenme de o kadar kalıcı olmaktadır. Bu nedenle kullanılacak resimlerin seçimi en az metin içeriği kadar önemli bir konudur.

Bilim ve Teknoloji temalı metinler bilime olan ilgiyi arttıracak nitelikte değildir. Kitaplarda bilimin konu edildiği metinlerde sanki gerçeklerle bağımızın kopması şartmış gibi bir hava yaratılmıştır. Bu metinlerden beklenen mevcut gelişmelerden hareketle ileriye dönük öngörülerle öğrencinin ilgisini mevcut ve muhtemel gelişmelere çekmektir. Ancak bir kısım metinler tamamen hayal ürünü olaylara dayandırılmıştır. Bununla birlikte bilimden bahseden metinlerin hemen hemen tamamında batılı bilim adamlarının hayatları ve icatları üzerinde durulmuştur. Bu metinleri okuyan bir çocuğun aklına gelecek ilk şey neden bu metinlerin birinde dahi yerli bir bilim adamının hayatından veya başarılarından bahsedilmediğidir. Bu durumun televizyon kültürünün de etkisiyle bizden bir şey olmaz psikolojisine sebep olacağı aşikârdır.

Kitaplar dil açısından ele alındığında metinlerin bir kısmında anlatımın akışını bozan kelimelerin günümüz kullanışları verilirken bir kısım metinlerde buna dikkat edilmediği görülmektedir. Aynı zamanda metinlerde alfabemizde yer alan ‘w’ harfinin sıklıkla kullanılışı dikkat çekicidir.

Türkçe kitaplarındaki genel özelliklerin başında metinlerin içinde geçen anlamı bilinmeyen ve metnin anlaşılabilirliğini engelleyen kelimelerin günümüz karşılıklarına yer verilmemiş olmasıdır.

Atatürk/Atatürkçülük üç kitabında ortak temalarındandır. Bu tema içindeki metinler genel olarak aynı konuları işlemektedir. Türkçe kitapları somut gerçekler üzerinden düşünebilme yeteneğini yeni kazanan bu dönem çocuğunun kafasında ve kalbinde Atatürk sevgisi fikrini geliştirecek nitelikte değillerdir. Metinler yavan ve ilgi çekmekten uzaktır. Bu şekilde kitaplar gerçek Atatürk sevgisi aşılacak yerine Atatürk’ü çocuğun hayatında belli belirsiz, cansız, sıradan bir nesne haline getirmektedir.

6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında bulunması gereken özelliklerinin başında kitaplarda yer alan metinlerin ünlü yazarların ve şairlerin eserleri arasından seçilmiş olması gelmektedir.¹ Türkçe kitaplarındaki metinlere bakıldığında Atilla

¹ Özmen, *agm.* , s. 20-21

İlhan, Turgut Özakman, Âşık Veysel, Mehmet Akif Ersoy, Yalvaç Ural, Cahit Külebi ve Sait Faik Abasıyanık, Kaygusuz Abdal gibi önemli isimleri görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında 54 metnin incelendiği Türkçe kitabında sadece 8 metnin bahsedilen özelliği taşıyor olması ders kitapları adına önemli bir eksiklik. Çok zengin bir edebiyata ve çok tanınmış edebiyatçılara sahip olmamıza rağmen kitaplarda ünlü yazar ve şairlerin eserlerine kısıtlı bir yer ayrılmış olması Türkçe kitapları adına düzeltilmesi gereken önemli bir hatadır.

SONUÇ

Eğitim sadece okuldaki dört duvar arasına sıkıştırılmayacak kadar büyük ve önemli bir iştir. İnsanların kendilerine ait olan değerleri benimsemesi ve onlar için fedakrlıkta bulunabilmesinin n koşulu onları öğrenmesidir. Eğitim bir millet açısından bu nedenle çok önemlidir.

Atatürk döneminde birçok alanda olduğu gibi eğitim alanında da Türk Milliyetçiliği ilkesine göre hareket edilmiştir. Bu dönemde eğitimin milli olmasına zen gösterilirken, evrensel değerlere sahip olmayı da göz ardı etmeyen politikaların izlenmesi, bize milliliğin esasta evrenselliğe karşı olmadığını gösterir. Bugün evrensel değerler adına millî olan her şeye karşı geliştirilen söylemlerin esasta insanımızın evrensellikten anladığının ne olduğuyla yakından ilgisi vardır.

Her toplumun kendine has özellikleri olduğu bir gerekse, her millete göre bir eğitimin olması zorunluluktur. Bir millet için iyi sonuçlar doğurmuş gelişmelerin, başkaları için de iyi sonuç doğuracağını kimse garanti edemez. Çok partili hayata geçişin Türkiye’de önemli değişiklikler yarattığı kesindir. Her alanda hızla artan Amerikan etkisi eğitimde, Amerika’ya gönderilen eğitimciler, Amerika’dan gelen ve eğitim sistemimize müdahalelerde bulunan yabancı uzmanlar şeklinde gelişmiştir.

Batı ile günümüze kadar artarak gelen ilişkilerimizin artık taraflarından biri de AB’dir. Eğitimimiz konusunda taleplerini sıkılaştıran AB bunu yaparken kuşkusuz bilinçsiz değildir. AB dayatmalarının birçoğu demokrasi, insan hakları vb. evrensel değerler üzerinden yapılmaktadır. Bu nedenle topluma bu değerler gerçek nitelikleriyle benimsetilmelidir. Bizce eğitimin ve ders kitaplarının esas işlevi burada başlamaktadır.

Ders kitaplarında, özellikle de Türkçe kitaplarında bu değerleri işleyen metinlere yer verilmesi gerekir. Yapılması gereken evrensel değerlerin millî öğelerle çocuklarımıza öğretilmesidir. Bu yolla ocuk hem kendi kültürünü hem de uluslar üstü kavramları ve davranış kalıplarını öğrenmiş olacaktır.

İncelenen Türkçe ders kitapları bu açıdan maalesef çok zayıf durumdadır. Birçok efsanemiz, destanımız, halk hikyemiz kullanılmayı beklerken, Türkçe

kitapları çocuklarımıza Batı'nın kahramanı Süperman'ı öğretmektedir. Bu sadece ders kitaplarının bir eksikliği değildir elbette. Eğitimin her yerde olduğu ilkesine göre düşünüldüğünde yine aynı eksiklik dikkati çeker. Özellikle medyanın eğitim üzerindeki etkisi tartışılmaz durumdadır. Medyanın yayınları genel olarak değerlendirildiğinde de yine benzer bir durumla karşılaşılır. Batıdan devşirilen programlardan ibaret olan televizyon yayıncılığımız kültürel değerlerimiz göz ardı edilerek sürdürülmeye devam etmektedir. Çocuğun bu ortamda ne millî değerleri ne de evrensel olan iyiyi, doğruyu, güzeli ve insan sevgisini öğrenmesi mümkün görülmemektedir.

Türkçe ders kitapları adeta Cumhuriyet öncesindeki Türk tarihini yok saymıştır. Tüm metinler Cumhuriyetin ilk yıllarına anlatır niteliktedir. Elbette çocuklarımız, Atatürk'ü, Kurtuluş Savaşını ve devrimleri öğrenmelidir. Bununla birlikte çocuk açısından Fatih'i, Dede Korkut'u, Mete Han'ı öğrenmesi de bir eksiklik olamaz. Bu Türkçe kitaplarının doğrudan tarih anlatmasını gerektirmez. Edebî türler kullanılarak ilgi çekici hale getirilen olaylar üzerinden çocuğun kendi tarihini zevkli bir şekilde öğrenmesini sağlar.

Bütün bunlar eğitimde yeniden bir öze dönüşün gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kanaatimizce yapılması gereken şey dünya gerçeklerine gözlerini yummadan kendine ait olanı aşağılamayı bırakarak, ulusal değerlere tüm insanlık adına sahip çıkmaktır.

KAYNAKLAR

I. İncelemeye Esas Olan Ders Kitapları

CEYHAN, Yaşar, CEYHAN, Saliha, **İlköğretim Türkçe 8 Ders Kitabı**, Pasifik Yayınları, Ankara 2009

KAPULU, Ahmet, DEDEOĞLU, OKUYUCU, Süheyla, KAPLAN Şükran, KARACA, Aliyar, **İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı**, Koza Yayın Dağıtım, Ankara 2009

YANGIN, Banu, ÇELEPOĞLU, Ayşegül, TÜRKYILMAZ, Fatma, **İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı**, Pasifik Yayınları, Ankara 2009

II. Yararlanılan Kaynaklar

Sözlükler

EREN, Hasan ve diğerleri (Haz.), **Türkçe Sözlük 1, A-J**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Yeni Baskı, Ankara 1988

SEYYAR, Ali, **İnsan ve Toplum Bilimleri Ansiklopedik Sosyal Bilimler Sözlüğü**, Değişim Yayınları, İstanbul 2002

Tezler

KESKİN, Selin, *Menderes Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri*, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2010

Kitaplar

- ADLER, Alfred, **İnsanı Tanıma Sanatı** (Çev.: Kamuran Şipal)(3. Baskı), Say Yayınları, İstanbul 1992
- AKSAN, Doğan, **Şiir Dili ve Türk Şiir Dili** (6. Baskı), Engin Yayınevi, Ankara 2006
- AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1993'e)**, Kültür Koleji Yayınları, İstanbul 1993
- ALTUNYA, Niyazi, **Köy Enstitüleri Sistemine Toplu Bir Bakış**, (?), İstanbul 2005
- Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri I-III**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1997
- AYDIN, Betül, "*Gelişimin Doğası*", **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi** (Edt.: Binnur Yeşilyaprak)(9. Baskı), Pegema Yayıncılık, Ankara 2005, s. 31-55
- BAYKURT, Fakir, **Türk Eğitiminde Emperyalist Etkiler**, Öğretmen Dünyası Yayınları, Ankara 1999
- BİLGEGİL, M. Kaya, Edebiyat Bilgi ve Teorileri (Belâgât), Enderun Kitabevi, İstanbul 1989
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Başlangıçtan Günümüze Türk Eğitim Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2009
- BİNBAŞIOĞLU, Cavit, **Türk Eğitim Düşüncesi Tarihi**, Anı Yayıncılık, Ankara 2006
- BOLAYIR, Fethi, **Türk Milliyetçiliği ve Millî Eğitimimiz Öğretmenimiz Gençliğimiz Millî Kültürümüz**, Okul Kitapları Ltd. Şti. , Ankara 1986
- BORA, Tanıl, "*Ders Kitaplarında Milliyetçilik*", **Ders Kitaplarında İnsan Hakları: Tarama Sonuçları**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s. 65-89
- CALP, Mehrali, **Özel Öğretim Alanı Olarak Türkçe Öğretimi**, Eğitim Kitabevi, Konya 2007
- CAN, Gürhan, "*Kişilik Gelişimi*", **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi** (Edt.: Binnur Yeşilyaprak)(9. Baskı), Pegema Yayıncılık, Ankara 2005, s. 113-142
- CANERİK, Hüseyin, **Küreselleşmenin Eğitim Programı**, Aydınlanmacı Halkçı Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 2005
- CEMİLOĞLU, Mustafa, **İlköğretim Okullarında Türkçe Öğretimi Yeni Programa Uyarlanmış** (5. Baskı), Alfa Aktüel Yayınları, Bursa 2005
- ÇAKMAK GÜLEÇ, Havise, GEÇGEL, Hulusi, **Çocuk Edebiyatı**, Kök Yayıncılık, Ankara 2005

- ÇINAR, İkrım, **Mankurtlaştırma Süreci** (Genişletilmiş 2. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara 2009
- DEMİREL, Özcan, **Öğretimde Planlama ve Değerlendirme Öğretme Sanatı**, Pegem A Yayıncılık, Ankara 2006
- DEMİREL, Özcan, KAYA, Zeki, “*Eğitimle İlgili Temel Kavramlar*”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş** (Edt.: Özcan Demirel, Zeki Kaya), Pegem A Yayıncılık, Ankara 2004, s. 3-20
- DÜNDAR, Can, **Köy Enstitüleri** (7. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara 2008
- EMRE, İsmet, **Edebiyat ve Psikoloji** (2. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara 2006
- ERDEN, Münire, AKMAN, Yasemin, **Gelişim ve Öğrenme** (14. Baskı), Arkadaş Yayınevi, Ankara 2005
- ERGÜN, Mustafa, **Atatürk Devri Türk Eğitimi**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1982
- GÖKALP, Ziya, **Türkçülüğün Esasları (Günümüz Türkçesiyle)**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 2004
- GÜLERYÜZ, Hasan, **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, PegemA Yayıncılık, Ankara 2002
- GÜREL, Zeki, TEMİZYÜREK Fahri, ŞAHBAZ Namık Kemal, **Çocuk Edebiyatı**, Öncü Kitap, Ankara 2007
- HEALLY, Jane M. , **Çocuğunuzun Gelişen Aklı** (Çev.: Ayşe Bilge Dicleli), Boyner Holding Yayınları, İstanbul 1999
- KANTARCIOĞLU, Selçuk, **Eğitimde Masalın Yeri**, MEB Yayınları, İstanbul 1991
- KARATAŞ, Turan, **Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü**, Perşembe Kitapları, İstanbul 2001
- KAYA, Ayhan, “*Avrupa Birliği Yurttaşlığı: Var Olmayan Bir Gerçeklik mi?*”, **AB, Bütünleşme ve STK’lar** (Derleyen: Alper Akyüz), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2009, s. 21-37
- KIZILTEPE, Zeynep (Avanoğlu), **Öğretim Eğitim Psikolojisine Çağdaş Bir Yaklaşım**, Merteks Yayınları, İstanbul 2004
- KÜÇÜKKARAGÖZ, Hadiye, “*Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi*”, **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi** (Edt.: Binnur Yeşilyaprak), Pegema Yayıncılık, Ankara 2005, s. 77-109

- KÜLAHOĞLU, Şermin Önder, “*Eğitimin Psikolojik Temelleri*”, **Öğretmenlik Mesleğine Giriş**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 79-102
- NİYZAZI, Mehmed, **Türk Devlet Felsefesi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1995
- OĞUZKAN, A. Ferhan, **Çocuk Edebiyatı** (7. Baskı), Anı Yayıncılık, Ankara 2001
- NUHOĞLU MURAT, Mualla, ÖZSOY, Tamer, AYDIN, Ahmet, **Türkçe Öğretiminde Materyal Tasarımı Eğitim Fakültelerinin Türkçe Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği Bölümleri İçin**, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul 2008
- NUHOĞLU MURAT, Mualla, GÖKKAYA, Hakan, **Türkçe Öğretimi Uygulamaları**, Nobel Yayın Dağıtım, İstanbul 2006
- ÖZAKMAN, Turgut, **Şu Çılgın Türkler** (63. Basım), Bilgi Yayınevi, Ankara 2005
- ÖZMEN, Rüya, “*Okuma Becerisi*”, **Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Türkçe 1-8** (Editör: Leyla Küçükahmet), Nobel Yayınları, Ankara 2001, s. 17-59
- ÖZTÜRK, Cemil, OTLUOĞLU, Rahmi, **Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebî Ürünler ve Yazılı Materyaller** (3. Baskı), Pegem A Yayınları, Ankara 2005
- SAKAOĞLU, Saim, **Gümüşhane ve Bayburt Masalları**, Akçağ Yayınları, Ankara 2002
- SARIHAN, Zeki, **Emperyalizm Ulusal Eğitime Meydan Okuyor!**, Bağımsızlıkçı Aydınlanmacı Halkçı Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 2005
- SARIHAN, Zeki, **Ulusal Eğitime Çağrı** (2. Basım), Ulusal Eğitim Derneği Yayınları, Ankara 2007
- SİNANOĞLU, Oktay, “*21. Yüzyılda Türkiye'nin Hedefleri Açısından Eğitim*”, **Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu ve Türkçe Matematik + Bilim + Gönül** (Hazırlayan: M. Turgay Tüfekçioğlu), Çelik Dağıtım, Bursa (?) , s. 121-128
- SİNANOĞLU, Oktay, **Büyük Uyanış** (2. Baskı), Otopsi Yayınevi, İstanbul 2002
- ŞENOL, Selâhattin, **Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Sık Danışılan Konular ve Yol Gösteren Yaklaşımlar**, HYB Yayıncılık, Ankara 2006

TOPÇU, Nurettin, **Türkiye'nin Maarif Davası**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005

YARDIMCI, Mehmet, **Türk Halk Edebiyatında Anlatmaya Dayalı Türler Ve Halk Bilimi**, Ankara 2008

YARDIMCI, Mehmet, TUNCER, Hüseyin, **Eğitim Fakülteleri İçin Çocuk Edebiyatı** (2. Baskı), Ürün Yayınları, Ankara 2002

YAVUZ HELİMOĞLU, Muhsine, **Masallar ve Eğitimsel İşlevleri**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002

YAVUZER, Hâluk, **Çocuk Psikolojisi I Duygusal ve Toplumsal Gelişim**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1982

Makaleler

KARAKAŞ, Ayhan, “Anonim Halk Edebiyatı Ürünlerinden Bilmecenin Çocuk Edebiyatına Katkıları”, **Karadeniz Dergisi**, S. 2, Ankara 2009, s. 45-53

YAVUZ HELİMOĞLU, Muhsine, “Bir Doğu Masalına Gizlenmiş Ütopik Gerçekler”, **Bilim ve Gelecek Dergisi**, S. 43, 2007, s. 36-41

E-Dergi Makaleleri

ARTUN, Erman, “Ortak Türk Kültürü Ürünlerinin Çocuk Edebiyatına Katkıları”, **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Halk Bilimi Araştırmaları** (19.01.2009), http://turkoloji.cu.edu.tr/HALKBILIM/erman_artun_ortak_turk_kulturu_cocuk_edebiyatına_katkilari.pdf / 20.04.2010 / 13:23

ÇEVİRME, Hülya, “Şiirsel Halk Edebiyatı Ürünlerinin Çocuğun Dil Eğitimine Katkıları”, **İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, C. 5, S. 7 (2004), http://web.inonu.edu.tr/~efdergi/arsiv/Hulya_siirsel.htm

ÇINAR, İkrâm, “Türkçe Düşünüp Türkçe Konuşmak”, **Eğitişim Dergisi**, Sayı: 14 (Şubat 2007), <http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/48-14/224-ikram-turkce.html> / (23.05.2010/21:30)

GÖKŞEN, Cengiz, “Masalların Eğitim Yönünden Değerlendirilmesi”, **Eğitişim Dergisi**, S: 22 (Mart 2009), <http://www.egitirim.gen.tr/site/arsiv/56->

22/374-masalların-egitim-yonunden-degerlendirilmesi.html (23. 05. 2010/13.00)

İŞCAN, Adem, EFENDİOĞLU, Süleyman, ADA, Şükrü, “*Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Edebi Metinlerin Öğrencilere Estetik Zevk Kazandırmadaki Rolü*”, **Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi Yeni Türk Dili Araştırmaları** (14.04.2008), http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20DILI/iscan_efendioglu_ada_tur_kce_ders_kitaplarında_edebi_metinler_estetik_zevk.pdf (26.05.2010/22:30)

Sempozyum/Kongre/Kurultay vb. de Sunulan Bildiriler

ÇAKIR İLHAN, Ayşe, “*Çocuk Kitaplarının Sanat Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi*”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları)**, (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2000, s. 399-403

GÜVENÇ, Bozkurt, “*Çocuk Ve Kültür*”, **1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri** (Yayına Hazırlayan: Bekir Onur), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 15-30

KALE, Nesrin, “*Düşündürten Çocuk Kitapları*”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar ve Çözüm Yolları)**, (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2000, s. 126-135

SAN, İnci, “*Kültür Eğitilimi ve Çocuk*”, **1. Ulusal Çocuk Kültürü Kongresi Bildirileri** (Yayına Hazırlayan: Bekir Onur), Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma Ve Uygulama Merkezi Yayınları, Ankara 1997, s. 194-207

YAVUZ HELİMOĞLU, Muhsine, “*Çocuklar İçin Hazırlanacak Masal Kitaplarının İçerik, Dil-Anlatım ve Eğitsel Özelliklerine Genel Bir Bakış*”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları)**, (Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2000, s. 285-294

YEŞİL, Hülya, “*Çocuk Kitaplarındaki Atasözü ve Değimlerin Önemi*”, **1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu (Sorunlar Ve Çözüm Yolları)**,

(Yayına Hazırlayan: Sedat Sever), Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara 2000, s. 244-252

İnternet Siteleri

KARTAL, Seda Gül, “Eğitimde Çocuk Edebiyatı Ürünlerinin Önemi”, <http://www.kipitap.com/blog/2009/07/egitimde-cocuk-edebiyati-urunlerinin-onemi/> 12.03.2010/10:35

KEKLİK, Saadettin, “1-8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Metin Türleri ve Özellikleri Açısından İncelenmesi”,

<http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/468.pdf> (10.03.2010/09:25)

KÜÇÜKYAZICI, Gökçe, “Masallar ve Çocuk Gelişimine Etkileri”,

<http://www.cocukvegenc.com/20.08.2009/14:30>

<http://yogm.meb.gov.tr/Yuksekogretim.htm>

http://www.yok.gov.tr/content/view/527/222/lang,tr_TR/

<http://mevzuat.meb.gov.tr/html/88.html>

http://www.unicef.org/turkey/crc/_cr23c.html#art2 (Erişim: 20.08.2010)

ÖZ GEÇMİŞ

- 1984 Kars'da doğdum.
- 1995 Kars Halit Paşa İlköğretim Okulu'nda ilkokulu bitirdim.
- 1998 Kars Halit Paşa İlköğretim Okulu'nda ortaokulu bitirdim.
- 2002 Kars Anadolu Lisesinden mezun oldum.
- 2008 Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümünden mezun oldum.
- 2008 Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında Yüksek Lisans sınavını kazandım.
- 2008 Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümünde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladım. Halen bu görevi sürdürmekteyim.